

10534

22

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

1376

ਪ੍ਰਸਤਕ ਨੰ: ੨੬

1141

ਨਿਰੰਕਾਰ

ਸੰਤਤਿ ਭਾਗ ੨੨ ਬਾਈ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ !

ਭਾਈ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਕੀਮ ਚੈਂਕ ਬਾਬਾ ਅਟੱਲ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

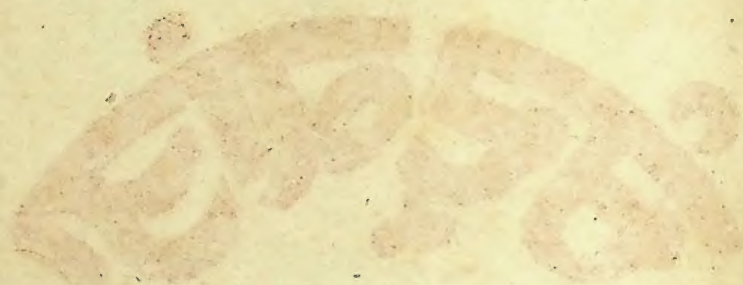

(ਕੇਵਲ ਟਾਈਟਲ)

ਚਤੁਰ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਛਪਿਆ ॥

1574

1574

1574

1574

1574

1574

1574

1574

ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਚੰਦ੍ਰਕਾਂਤਾ ਸੰਤਤਿ

+ ਭਾਗ ਬਾਈਵਾਂ +

ਕਾਂਡ ਪਹਿਲਾ

ਕੁਤਨਾਝ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਨੇ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚ ਲਿਆ, ਕੁਛ ਚਿਰ ਉਪ ਰਹੀ ਉਪ੍ਰੰਤ ਇੰਦ੍ਰਵੇਦ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਵੱਲ ਦੇਖਕੇ ਕਿਹਾ:—ਮਹਾਰਾਜ ! ਧਿਆਨ ਦੇਕੇ ਵਿਚਾਰਨ ਤੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਯੋਗ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਅਜ ਕਲ ਆਪਦਾ ਦਰਬਾਰ “ਨਾਟਕ ਸ਼ਾਲਾ” (ਥੀਏਟਰ) ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਨਾਟਕ ਖੇਡਕੇ ਜੋ ਜੋ ਗਲਾਂ ਵਿਖਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਨ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਸੀਹਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਥਵਾ ਮਨੁੱਖ ਹੋਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤਕ ਨੇਕ ਤੇ ਬਦ, ਦੁਖੀਏ ਤੇ ਸੁਖੀਏ, ਗੰਭੀਰ ਤੇ ਹੌਛੇ ਆਦਿਕ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਭ ਇਸ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹਨ ਅਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਧੈਰਾ ਵਿਚ ਆਪ ਕੁਹੜੀ ਮਾਰੀ ਉਹ ਭੀ ਇਸ ਰਹ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਦਾ ਫਲ ਵੀਸਰ ਇਛਾ ਅਨਸਾਰ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ ਉਹ ਭੀ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ ਅਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਚੰਡ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਉਹ ਭੀ ਫੜੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਬਧਵਾਨਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ “ਜੋ ਖੋਟੇ ਰਾਹ ਚਲੇਗਾ ਉਸਨੂੰ ਖਟਾ ਫਲ ਮਿਲੇਗਾ” ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਕਦੀਰ ਇਹ ਕੀ ਹੋਵਾ ਹੈ ਕਿ ਭਲੇ ਰਾਹ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਨੇਕ ਪਰ

ਭੀ ਦੁਖ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਰ ਦੁਸ਼ਟ ਤੇ ਦੁਰਜਨ
 ਅੰਦ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸਨੂੰ ਲੋਕ ਗ੍ਰਹ ਦਸ਼ਾ
 ਕਾਰਨ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਨਹੀਂ, ਇਸਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ
 ਕਾਰਨ ਭੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਬੁਧੀ ਤੇ ਵਿਚਾਰ
 ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਅਨਾਦਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭੀ ਬਹੁਤਾ ਸੰਕਟ ਵਿਚ ਪੈਕੇ
 ਭਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦ ਦੁਖ ਭੋਗਦੇ ਹਨ, ਮਰ ਕਹਿਣ ਵਾ ਤਾਤਪਰਜ
 ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਲ ਆਪਦੇ ਪਾਸ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਜੀਵ ਆਏ
 ਹੋਏ ਹਨ, ਹਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਤਾਂ ਭੁਲ ਹੀ ਗਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ
 ਵਿਚ ਓਹ ਲੋਕ ਭੀ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਦਾ ਨਹੀਂ
 ਮਗੀਂ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਸਨਧੀ ਦੇ ਕੀਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਫਲ ਭੋਗ ਚੁਕੇ
 ਹਨ, ਵਿਰਾਮੀ ਲਛਮੀ ਦੇਵੀ ਵਲ ਹੀ ਦੇਖ ਲਵੋ, ਇਸਨੇ ਕਿਸੇ
 ਵਾ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਵਿਗਤਿਆ ਅਰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜਹੇ ਕਰਤੇ
 ਦੁਖ ਸਾਗਰ ਕੇ ਕੀ ਇਹ ਬਦ ਗਏ ਹੋ ਅਜੇਹਾ ਕਿਉਂ ਹੋਯਾ ?
 ਇਸਦਾ ਉੱਤਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਗਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿਛੇ, ਜੋ
 ਬੰਦੀਮਾਨ ਦੁਸ਼ਟ ਦਰੋਹੇ ਦ ਹਥ ਵਿਚ ਕਾਠ ਦੀ ਪੁਤਲੀ ਬਣ
 ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਕੁਛ ਭੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ
 ਭਾਭੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਰ ਓਨਾਂ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ
 ਨੇ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾ ਰਖਿਆ ਹੈ,
 ਜਿਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੀ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਓਹ
 ਖਰਜਾ ਦਾ ਕੀ ਭਲਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਜੇਹਾ ਰਾਜਾ ਜੇ ਸੰਕਟ
 ਵਿਚ ਪੈਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਸਚਰਜ ਹੀ ਕੀ ਹੋ? ਕੇਵਲ ਏਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ
 ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰ ਭੋਗਨ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਭੀ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਸਿਆਣਿਆਂ
 ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ “ਇਸਤ੍ਰੀ” ਅਗਾਂ ਆਪਣਾ ਭੇਤ ਖੋਲ੍ਹਣਾ
 ਸਹਿਵਾਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਜਾਨਾ ਗਾਯਾ ਚਿੰਤਾ ਤੇ ਚਿੰਤਾ

ਗੱਲ ਵਲ ਕੁਛ ਭੀ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਅਰ ਮਾਯਾਰਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਫਸਕੇ ਓਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭੇਤ ਵਸਕੇ ਆਪ ਨਸ਼ਟ ਹੋਗਏ, ਸਰਲ ਸੁਭਾਵ ਹੋਣ ਨਾਲ ਭੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਨਹੀਂ ਵਲਦੇ ਕੁਛ ੨ ਰਾਜਨੀਤ ਦਾ ਭੀ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਸ਼ਿਵਦੱਤ ਨੂੰ ਦੇਖੋ ਕਿ ਖੁਸ਼ਾਮਦੀਆਂ ਨੇ ਵਲਕੇ ਓਸਨੂੰ ਚੌੜ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਜੋ ਲੋਕ ਖੁਸ਼ਾਮਦੀਆਂ ਦੇ ਹਥ ਚੜ੍ਹਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅੰਤ ਨੂੰ ਜੋ ਵਸ਼ਾ ਓਨਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਓਹੋ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਦੱਤ ਦੀ ਹੋਈ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਫੜ ਦੇਵੇ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਵੰਡ ਮਿਲੇਗਾ ਹੀ, ਅਜੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਓਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਜੋ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਬੁਰੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਰਾਜਨੀਤੀ ਤੇ ਨਾ ਤੁਰਨ ਕਰਕੇ ਅਰ ਕੁਸੰਗਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸੰਕਟ ਵਿਚ ਪੈਗਏ, ਮੈਂ ਜੋਰ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭੂਤਨਾਥ ਵਰਗਾ ਨੇਕ, ਵਜਾਵਾਨ ਤੇ ਚਤੁਰ ਏਯਾਰ ਘਟ ਹੀ ਨਜਰ ਆਵੇਗਾ ਪਰੰਤੂ ਲਾਲਚ ਤੇ ਵਿਭਚਾਰ ਵਿਚ ਪੈਕੇ ਨਾਸ ਹੋਗਿਆ, ਅਜੇਹਾ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿਚੋਂ ਸੂੰਹ ਲੁਕਾਉਣ ਤੇ ਮੁਰਦਾ ਪੁਰਾਟ ਹੋਣ ਤੇ ਭੀ ਇਸਨੂੰ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜੇ ਇਹ ਉਦਮ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਨਾਲ ਰੁਪਯਾ ਕਠਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅੱਜ ਇਸਦੇ ਧਨ ਦੀ ਕੋਈ ਗਿਣਤੀ ਨਾ ਰਹਿੰਦੀ ਅਰ ਜੇ ਇਹ ਵਿਭਚਾਰ ਵਿਚ ਨਾ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਘਰ ਦੋਹਰੇ ਪੋਰਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਂਦਾ। ਇਸਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਮਾਲਦਾਰ ਹਾਂ, ਚਲਾਕ ਏਯਾਰ ਹਾਂ, ਵਿਭਚਾਰਨ ਇਸਤੀਆਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈਕੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਲਭਿ ਹੋਜਾਵਾਂਗਾ ਪਰੰਤੂ ਹੁਣ ਇਸਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਵੇਸਵਾ ਇਸਤੀਆਂ ਏਯਾਰਾਂ ਦੇ ਭੀ ਕੰਨ ਕੁਝ

ਕਰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਕਲਿਜੈ ਵਿਚ ਸਟ ਪੈਂਦੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਮੈਂ ਜਿਸ
 ਵੇਲੇ ਇਸਦੀਆਂ ਚੁਗਲੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਗੋਂ ਇਸਦੇ
 ਮਨ ਤੋਂ ਪਹਾੜ ਜਹਾ ਭਾਰ ਲਾਹ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ
 ਆਪਣਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਤੇ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਹਾਂ ਯਦੀਆਂ
 ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਤੇ ਨਾ ਮੈਂ
 ਇਸਦੀ ਮੰਗਤ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਸੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਸ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਕੋਈ
 ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਆਚਰਨ ਜਦ ਖੋਟਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ
 ਸੁਧੇਵਾਂ ਨ ਲੋਕ ਉਸਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੀ ਭੀ
 ਏਹੋ ਆਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਏਹੋ ਕਰਨਾ ਪਿਆ, ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ
 ਏਸਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਪਰੰਤੂ ਇਸਦੀ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਭੁਲਾ
 ਦਿਤੀ, ਮੇਲ ਹੋਣ ਤੇ ਭੀ ਮੈਂ ਇਸ ਨਾਲ ਓਹੋ ਜੇਹਾ ਵਰਤਾਓ
 ਕਰਦਾ ਸੀ ਜੇਹਾ ਹੋਰ ਲੋਕ ਨਵੇਂ ਮੇਲੀਆਂ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ।
 ਹਾਂ ਜਦ ਤਾਂ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਚਰਨ ਸੁਧਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਆਪਣੀਆਂ
 ਭੁਲਾਂ ਤੇ ਪਛਤਾ ਚੁਕਾ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ ਭੀ ਇਸਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ
 ਹਨ ਤੇ ਖਿਸਾਂ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਨ ਮੈਂ ਭੀ ਇਸਦੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਮਨੋਂ
 ਭੁਲਾਕੇ ਖਿਸਾ ਕਰ ਦਿਤੀ ਅਰ ਢੇਰ ਆਪਣਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਸਮਝ ਲਿਆ
 ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਅੱਖ ਨਾਲ ਵੇਖਣ ਲਗ ਪਿਆ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨਾਲ
 ਪਹੇਲੇ ਵੇਖਦਾ ਸੀ, ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਭੂਤਨਾਥ ਹੀ ਇਕ ਅਜੇਹਾ
 ਅਦਮੀ ਹੈ ਜੋ ਸੁੱਧ ਆਚਰਨ ਤੇ ਖੋਟ ਆਚਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਮਾਣ
 ਦਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅੱਜ ਓਹ ਆਪਣੇ ਭੇਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਵੇਖਕੇ
 ਭਤਕਾ ਹੈ ਅਰ ਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਓਹ ਲੁਕੇ ਹੀ ਰਹਿਣ ਪਰ ਇਹ
 ਉਸਦੀ ਭੁੱਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਓਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੇਹਾਂ
 ਕੁਮਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਿੱਸਾ

ਹੀ ਅਰ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸਦੇ (ਭੂਤਨਾਥ ਵੱਲ ਵੇਖਕੇ) ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਭਾਰ ਨੂੰ ਹੌਲਾ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭੂਤਨਾਥ ਤੇਰੇ ਦੇ ਚਾਰ ਭੇਤ ਅਜੇਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੁਲ ਜਾਣਗੀਆਂ ਅਰ ਲੋਕ ਸਮਝਣਗੇ ਕਿ ਹਾਂ ਆਦਮੀ ਏਹੋ ਜੇਹੇ ਕੰਮ ਭੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਲ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤੇਰੇ ਵਰਗੇ ਬੁਧਿਵਾਨ ਤੇ ਸਿਆਣੇ ਏਯਾਰ ਦਾ ਹੀ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਇਤਨਾ ਕਛ ਕਰ ਜਾਣ ਤੇ ਭੀ ਤੂੰ ਚੰਗਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈਂ ਸਗੋਂ ਨੇਕਨਾਮੀ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਏਯਾਰ ਕਹਾਉਣ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਲੈ ਚੁਕਾ ਹੈਂ, ਮੈਂ ਫੇਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਘੋਟੇ ਮਨ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸਗੋਂ ਏਹੋ ਮਨ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਘਾਸੋਂ ਤੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤੇਰਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਤੈਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੋਥੇ ਆਪਣਾ ਹਾਲ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਭੂਤ-ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ, ਮੇਰੀ ਜੀਭ ਮੇਰੇ ਅਖੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ, ਮੈਂ ਏਹੋ ਜੇਹੇ ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਦੀਦ ਕੰਬ ਉਠਦਾ ਹੈ ਅਰ ਆਤਮਘਾਤ ਕਰਨ ਨੂੰ ਮਨ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਬਵਨਾਮ ਹੋਕੇ ਮਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੋ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਹੋ ਸਕੇਗਾ ਇਕ ਵਾਰੀ ਨੇਕਨਾਮੀ ਖਦੀਗਾ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ-ਨੇਕਨਾਮੀ ਖੱਟਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਬਹੁਤ ਉੱਤਮ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਉਸੇ ਦਿਨ ਨੇਕਨਾਮੀ ਖੱਟ ਲਈ ਜਿਸ ਦਿਨ ਸਾਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਏਯਾਰ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਇਸੇ ਲਈ ਕਿ ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ੨ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਰ ਓਹ ਕੰਮ ਅਜੇਹੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਏਯਾਰ ਭੀ ਨਹੀਂ

ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਤੂੰ ਪਹਿਲੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਤੇ
ਖੇਟ ਕੰਮ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕੀਤੇ ਹੋਣ ਪਰ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਤੇਰੇ ਦੇਣ
ਦਾਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਾਂ ਤੇਰੇ ਉਪਕਾਰ ਹੇਠ ਦਬੇ ਹੋਏ ਹਾਂ ਅਰ ਸਮਝਦੇ
ਹਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਕੁਕਰਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਾਸਚਿਤ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹੈਂ।

ਭੂਤ—ਆਪ ਜੋ ਕੁਛ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਇਹ ਅਪਦੀ ਵਡਿਆਈ
ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਮੈਂ ਜੋ ਕੁਛ ਕੁਕਰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ
ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਾਸਚਿਤ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਪਰ ਫੇਰ ਭੀ ਮੈਂ ਮਹਾਰਾਜ
ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦਾਮਨ
ਦਾਸ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੈ ਅਰ
ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮੂੰਹ ਦਿਖਾਉਣ ਜੋਗਾ ਸਮਝਣ
ਲੱਗ ਪਿਆ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਇਹ ਭੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਜੋ ਕੁਛ
ਆਗਿਆ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਉਹ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ
ਭਾਵੇਂ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ
ਸੁਨਾਉਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਪ੍ਰੰਤੂ.....

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਇਕ ਹਾਉਕਾ ਭਰਕੇ ਮਹਾਰਾਜ
ਸੁਰੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ।

ਸੁਰੇਂਦ੍ਰ-ਭੂਤਨਾਥ ! ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਤੇਰਾ ਕੁਛ ੨ ਹਾਲ
ਜਾਣ ਚੁਕੇ ਹਾਂ ਪਰੰਤੂ ਫੇਰ ਤੇਰਾ ਪੂਰਾ ੨ ਹਾਲ ਤੇਰੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸੁਣਨ
ਦੀ ਇੱਛਾ ਰਖਦੇ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਦੱਸਣ ਵਿਚ ਕੁਛ ਸੰਕੋਚ ਨਾ ਕਰ,
ਇਸ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਮਨ ਹੌਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਰ ਜਿਸ ਗੱਲ ਦਾ
ਤੇਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਉਹ ਭੀ ਹਟ ਜਾਵੇਗਾ।

ਭੂਤ—ਜੋ ਆਗਿਆ।

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕੀਤਾ ਅਰ ਆਪਣੀ
ਜੀਵਣੀ ਇਸਤਰਾਂ ਸੁਣਾਈ :—

ਭੂਤਨਾਥ ਦੀ ਜੀਵਣੀ

ਭੂਤ-ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਮੈਂ ਓਹ ਗੱਲ ਦੱਸਾਂਗਾ ਜੋ ਆਪਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ, ਅਰਥਾਤ ਮੈਂ ਨੌਗੜ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਵਾਲੇ ਅਰ ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੱਕੇ ਚਾਚੇ “ਜੀਵਣ ਸਿੰਘ” ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਮਤ੍ਰੇਈ ਮਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦੱਖਣੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਉਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਮਾਨੋਂ ਕੰਡਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮੇਰੀ ਸੱਕੀ ਮਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਮੇਰੇ ਹੀ ਕਰਕੇ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਮਤ੍ਰੇਈ ਗਾਂਥ (ਸੰਥ) ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੁਛਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸੋ ਓਹ ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਮਾਰ ਦੇਣ ਦੇ ਯਤਨ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਅਰ ਓਹ ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਭੀ ਮਲੂਮ ਹੋਗਈ, ਇਸ ਲਈ ਯਦ ਮੈਂ ਅੱਠ ਹੀ ਵਰਹੇ ਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿੱਤੂ ਦੇਵਦੰਤ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜੋ ਤੇਜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਭੀ ਉਸਤਾਦ ਸਨ ਅਰ ਮਹਾਤਮਾਂ ਵਾਂਗ ਨੌਗੜ ਦੇ ਉਲੇ ਤਲਿਸਮੀ ਖੋਹ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜਿਸਨੂੰ ਰਾਜਾ ਬੀਰੋਂਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤੋਰਿਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਜੋ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵਲੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝਾਯਾ ਤੇ ਕੀ ਕਿਹਾ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਵਾਂਗ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਲਿਖਾਉਂਦੇ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਏਯਾਗੀ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੜੀ ਬੂਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਸੁਰਤ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਵਟਾ ਦਿਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕੋਈ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ ਮੇਰਾ ਪਿਓ ਭੀ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਸਦਾ ਆਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਚੰਦ ਯਾਤਾ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਿਸੇ ਦੇ ਛਾਵੇਂ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਤੇਜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੀਰੋਂਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਸਤਾਦ ਦਾ ਹਾਲ ਦੱਸਿਆ ਸੀ।

ਇਹ ਗੱਲ ਆਖਕੇ ਭੂਤਨਾਥ ਦੁਪ ਹੋਕੇ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਸੂੰਹ ਵੱਲ ਦੇਰਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਸੁਰੇਂਦ-(ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ) ਓਹੋ ! ਕੀ ਤੂੰ ਜੀਵਣ ਸਿੰਘ ਦਾ ਓਹ ਪੁਤ੍ਰ ਹੈਂ ਜਿਸ ਵਲੋਂ ਉਸਨੇ ਇਹ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਬਨ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਚੁਕਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ ?

ਭੂਤ-(ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ) ਜੀ ਹਾਂ।

ਤੇਜ-ਕੀ ਆਪ ਓਹੋ ਹੋ ਜਿਸਨੂੰ ਉਸਤਾਦ ਜੀ “ਭਰ ਕੀ” ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਨਹੀਂ ਬੈਠਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ।

ਭੂਤ-ਜੀ ਹਾਂ।

ਦੇਵੀ-ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਅਗੇ ਹੀ ਕਈ ਚਿਰ ਤੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭਰਾਵਾਂ ਵਾਂਗ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹਾਂ, ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਜਾਣਕੇ ਮੇਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਕੋਈ ਹੱਦ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਕਿ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਹੈਂ, ਪਰ ਹੱਛਾ ਇਹ ਦੱਸ ਕਿ ਅਜੇਹੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਸਾਡਾ ਭਰਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ ? ਓਹ ਕੌਣ ਹੈ ?

ਭੂਤ-ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਗੁਰਭਾਈ ਹੈ, ਓਹ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਜੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਹੈ, ਪਰ ਛੋਟੇ ਹੋਣ ਤੋਂ ਹੀ ਕਣੇ ਦਹਿਣ ਕਰਕੇ ਸਾਡਾ ਭਰਾਵਾਂ ਵਰਗਾ ਪਿਆਰ ਹੈ।

ਤੇਜ-ਅੱਜ ਕੱਲ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਕਿਥੇ ਹੈ ?

ਭੂਤ-ਮੈਨੂੰ ਉਸਦਾ ਕੁਛ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਪਰੰਤੂ ਮੇਰਾ ਸਨ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਓਹ ਸਾਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ।

ਤੇਜ-ਓਹ ਕਿਉਂ ?

ਭੂਤ-ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਓਹ ਭੀ ਆਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਲੁਕਾਈ ਤੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਰ ਨਾਲ ਹੀ ਦੋਸ਼ ਤੋਂ

ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ।

ਸੁਰੰਦ੍ਰ-ਹੱਛਾ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ । ਫੇਰ ?

ਭੂਤ-ਸੋ ਮੈਂ ਉਨਾਂ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਰਹਿਣ ਲਗ ਪਿਆ, ਕਈ ਵਰ੍ਹੇ ਏਸਤਰਾਂ ਬੀਤੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਕਦੇ ਮਿਲਨ ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਨ ਅਰ ਜਦ ਮੈਂ ਵੱਡਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸੋਂ ਵਿਛੋੜਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਭੀ ਦਸਿਆ ਅਰ ਉਹ ਇਹ ਜਾਣਕੇ ਬੜੇ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਕਿ ਮੈਂ ਏਯਾਰੀ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਅਰ ਤੇਜ਼ ਹੋਗਿਆ ਹਾਂ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਇਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਰਿਆਸਤ ਵਿਚ ਨੌਕਰ ਕਰਾ ਦੇਵਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਇਸਦੀ ਏਯਾਰੀ ਖੁਲ੍ਹੇਗੀ । ਗੱਲ ਕੀ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਆਇਆ ਅਰ ਸਿੰਘ ਦਿਗੰਡਿਐ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਾਸ ਨੌਕਰ ਹੋਗਏ, ਅਰ ਇਹ ਵਾਸਤਾ ਲਿਆ ਕਿ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਤੇ *ਗਦਧਰ ਸਿੰਘ ਵੇਵਾਂ ਸਕ ਭੁਤਾ ਹਨ । ਅਰ ਸਾਡਾ ਵੇਹਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਭੀ ਏਹੋ ਜਿਹਾ ਸੀ ।

ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਗਜ਼ਬਤ ਮਚੀ ਹੋਈ ਸੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਦਮੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਦ ਵੇਰੀ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦਿਆਂ ਤੇ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਸਜਣਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੋਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜਾਨ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨਾਂ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਉਨਾਂ ਦਾ ਏਯਾਰ ਸ੍ਰੀ ਸਿੰਘ ਵੇਰੀਆਂ ਦੇ ਹਥੋਂ ਮਾਰਿਆ ਜਾ ਚੁਕਾ ਸੀ ਅਰ ਵੇਰੀਆਂ ਦਾ ਕੁਛ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਸੀ, ਹੋਛ ਕੋਈ ਏਯਾਰ ਉਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਬੜੀ

*ਮੇਰਾ ਨਾਉਂ ਗਦਾਧਰ ਸਿੰਘ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ।

ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨੀ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਜੋਖਾਂ ਵਿਚ ਪਉਣੀ ਸੀ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਸਦੀ ਕੁਝ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਮੈਨੂੰ ਨੌਕਰ ਰਖਕ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਅਰ ਮੇਰੀ ਖਾਤ੍ਰਦਾਰੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਘਾਟਾ ਨਾ ਰਖਿਆ। ਇਸਦੇ ਦੋ ਕਾਰਨ ਸਨ ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਏਯਾਰ ਦੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਸੀ ਦੂਸਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਕੁਝ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਭੀ ਜਿਸਦਾ ਸੀ ਮੈਨੂੰ ਪਿਛੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ।

ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰਾ ਵਿਆਹ ਭੀ ਛੇਤੀ ਹੀ ਕਰਾ ਦਿਤਾ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਸਨੇਹ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਮਝਾਂ ਪਰ ਇਹ ਭੀ ਹੋਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਗ੍ਰਹਸਰ ਦੀ ਬੋਝੀ ਪਾਉਣ ਤੇ ਕਿਤੇ ਨੱਸ ਜਾਣ ਜੋਗਾ ਨਾ ਫਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਜਹਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਬੇ ਫਿਕਰ ਤੇ ਇਕੱਲੇ ਆਦਮੀ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਹ ਟਿਕਕੇ ਰਹੇਗਾ, ਗੱਲ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਹੀ ਸਨਮਾਨ ਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰਖਿਆ, ਅਰ ਮੈਂ ਭੀ ਬੋਝੇ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਅਜਹੇ ਅਨੋਖੇ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾਏ ਕਿ ਉਹ ਹੋਗਾਨ ਹੋਗਏ। ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਹੋਸਲੇ ਦੁਟ ਗਏ।

ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਦੇ ਹਥੋਂ ਦੋ ਚਾਰ ਕੰਮ ਚੰਗੇ ਹੋਸਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਚੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਉਸਦੀ ਉਪਮਾਂ ਹੋਣ ਲਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਲੋਂ ਨਿਸਚਿੰਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਏਹੋ ਹੀ ਹਾਲ ਮੇਰਾ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਜਾਨਦੇ ਹੀ ਹੋਵੇਗੇ ਕਿ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਕ ਭਤੀਜਾ ਦਇਆ ਰਾਮ ਨਾਮੀਸੀ ਜਿਸਨੂੰ

ਓਹ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਓਹੋ ਹੀ ਉਨਾਂ ਦਾ (ਵਾਨਿਸ਼)
 ਗੱਦੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਛੋਟੇ
 ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਮਰ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਚਾਚੇ ਦੇ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ
 ਮਾਂ ਪਿਓ ਮਰਨ ਦਾ ਕੁਛ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਦਇਆ ਰਾਮ
 ਮੈਥੋਂ ਉਮਰ ਵਿਚ ਕੁਛ ਛੋਟਾ ਸੀ ਪਰ ਮੇਰੀ ਉਸਦੀ ਮਿਤ੍ਰਤਾ
 ਹੋਗਈ ਤੇ ਬੜਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਗਿਆ, ਜਦ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਘਰ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ
 ਇਕ ਦਿਨ ਭੀ ਨਿਲਿਆਂ ਬਿਨਾਂ ਨਾ ਰਹਿੰਦੇ, ਦਇਆਰਾਮ ਦਾ
 ਬਹੁਤਾ ਰੋਹਣਾ ਵੇਹਣਾ ਮੇਰੇ ਕੋਂ ਘਰ ਹੋਣ ਲਗ ਪਿਆ ਅਰੋ
 ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਖਾਕੇ ਓਹ ਮੇਰੇ ਹੀ ਘਰ ਸੌ ਜਾਂਦਾ ਤੇ
 ਉਸਦੇ ਘਰ ਚਾਲੇ ਭੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਸਨ।
 ਜੇ ਮਕਾਨ ਮੈਨੂੰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਓਹਬੜਾ ਹੀ ਸੋਹਣਾ ਤੇ
 ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੀ ਉਸਦੇ ਪਿਛਲੇ ਖਾਸੇ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜੇਹਾ ਬਗੀਚਾ ਸੀ
 ਜੋ ਦਇਆ ਰਾਮ ਦੇ ਉਦਮ ਨਾਲ ਹਰਿਆ ਭਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ,
 ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਲੌਡੇ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਮਿਤ੍ਰ ਓਥੇ ਹੀ ਜਾ ਬੈਠਦੇ ਤੇ
 ਭੰਗ ਪੋਟਕੇ ਪੀਂਦੇ ਤੇ ਗਪਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ।

ਜੇਠ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਸੀ ਗਰਮੀ ਬੇਝੜਕੀ ਪੈਰਹੀ ਸੀ ਪਹਿਰੇ
 ਰਾਤ ਬੀਤ ਜਾਨ ਤੇ ਭੀ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਮਿਤ੍ਰ ਓਸੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਦੋ
 ਮੰਜੀਆਂ ਤੇ ਲੇਟੇ ਹੋਏ ਆਪਸ ਵਿਚ ਗਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ, ਮੇਰਾ
 ਸੋਹਣਾ ਤੇ ਪਿਆਰਾ ਕੁਤਾ ਪੈਰਾਂ ਵਲ ਇਕ ਪੱਥਰ ਦੀ ਚੌਂਕੀ ਤੇ
 ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ੨ ਸਾਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਨੀਂਦ
 ਆ ਗਈ।

ਰਾਤ ਅੱਧੀ ਤੋਂ ਕੁਛ ਵਧੀਕ ਬੀਤ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਦ
 ਮੇਰੀ ਅੱਖ ਮੇਰੇ ਕੁਤੇ ਦੇ ਭੌਂਕਣ ਨਾਲ ਖੁਲੀ ਪਰ ਮੈਂ ਉਸਤੇ ਕੁਛ
 ਬਹੁਤਾ ਧਿਆਨ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਪਾਸਾ ਪਰਤਕੇ ਫੇਰ ਸੌ ਗਿਆ

ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕੁਤਾ ਮੈਲੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਤੇ ਬਾਗ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ
ਸੀ, ਪਰ ਬੌੜੇ ਹੀ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਮੇਰੀ ਮੰਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਆਕੇ
ਭੌਂਕਣ ਲਗਾ, ਮੇਰੀ ਜਾਗ ਫੇਰ ਖੁਲ ਗਈ, ਮੈਂ ਕੁਤੇ ਨੂੰ ਬੜੀ
ਬੇਚੈਨੀ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਜਗਾਨ ਬਾਹਰ
ਕੁਢੀ ਹੌਂਕ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਰ ਅਗਲੇ ਦੋਹਾਂ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਧਰਤੀ
ਖੁਟਦਾ ਸੀ।

ਮੈਂ ਅਪਣੇ ਕੁਤੇ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਜਾਨਦਾ ਸੀ
ਸੋ ਅਜੇਹੀ ਦਸ਼ਾ ਦੇਖਕੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਡਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਮੈਂ
ਅਸਚਾਰਕੇ ਉਠ ਬੈਠਾ ਅਰ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਭੀ ਸੁਚੇਤ ਕਰ ਦੇਣ
ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਉਸਦੀ ਮੰਜੀ ਵੱਲ ਗਿਆ ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਖਾਲੀ
ਵੇਖਕੇ ਮੈਂ ਹੋਰ ਭੀ ਵਧੇਰੇ ਅਸਚਾਰਕੇ ਏਧਰ ਉਧਰ ਵੇਖਣ ਲੱਗ
ਪਿਆ ਛਕੜ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਿਰਥਾਣਿਓਂ ਖੰਜਰ ਕਢ ਲੀਤਾ,
ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੇਰਾ ਅੰਗ ਪਾਲਕ ਕੁਤਾ ਮੇਰੀ
ਧੌਤੀ ਫੜਕੇ ਘੜੀ ਮੁੜੀ ਖਿਚਣ ਤੇ ਬਾਗ ਵੱਲ ਜਾਣ ਦੀ ਸੈਨਤ
ਕਰਨ ਲੱਗਾ, ਜਦ ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਸੈਨਤ ਅਨੁਸਾਰ ਤੁਰਿਆ ਤਾਂ ਉਹ
ਭੀ ਧੌਤੀ ਛੜਕੇ ਅਗੇ ੨ ਦੌੜਨ ਲੱਗਾ, ਮੈਂ ਭੀ ਛੇਤੀ ੨ ਉਸਦੇ
ਪਿਛੇ ੨ ਤੁਰ ਪਿਆ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਲੂਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਕੁਤਾ
ਰੋਟੜ ਹੋਇਆ ੨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਛਲੇ ਪੈਰ ਨੂੰ ਸੌਟ ਲਗਣ
ਕਰਕੇ ਉਹ ਪੈਰ ਚੁਕਕੇ ਦੌੜਦਾ ਸੀ ਸੋ ਕੁਤੇ ਦੇ ਪਿਛੇ ੨ ਜਾਕੇ ਮੈਂ
ਬਾਗ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਕੰਧ ਕੋਲ ਜਾ ਪਹੁੰਚਾ ਜਿਥੇ ਮਾਲਤੀ ਤੇ
ਮੋਤੀਏ ਦੀਆਂ ਟੱਟੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬੜਾ
ਹਨੇਰਾ ਹੋਯਾ ੨ ਸੀ ਕੁਤਾ ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਖਲੋ ਗਿਆ ਅਰ ਮੇਰੇ ਵੱਲ
ਦੇਖਕੇ ਪੂਛ ਹਿਲਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਉਸਵੇਲੇ ਮੈਂ ਉਥੋਂ ਤਿੰਨ
ਆਦਮੀ ਨਿਕਲਦੇ ਵੇਖੇ ਜੋ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਕੰਧ ਟੱਪਕੇ ਬਾਹਰ

ਨਿਕਲ ਗਏ, ਕੰਧ ਟਪਨ ਵੇਲੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਦੇ ਹਥੋਂ ਇਕ ਡੋਟੀ ਜੇਹੀ ਗੰਢ ਡਿਗ ਪਈ, ਉਹ ਜਰੂਰ ਗੰਢ ਚੁਕਣ ਲਈ ਆਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦਾ ਪਰ ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਤੇ ਮੇਰੇ ਕੁਝ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਉਸਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਾ ਪਈ।

ਗੰਢ ਡਿਗਦੇ ਸਾਰ ਮੈਂ ਸੀਟੀ ਵਜਾਈ ਅਰ ਖੰਜਰ ਹਥ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਉਸ ਆਦਮੀ ਦਾ ਪਿਛਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ ਅਰਥਾਤ ਕੰਧ ਵਲ ਗਿਆ ਪਰੰਤੂ ਕੁਝ ਨੇ ਮੇਰੀ ਧੋਤੀ ਫੜ ਲਈ ਅਰ ਫੇਰ ਉਪਰ ਝਾੜੀ ਵਲ ਹੀ ਖਿਚਨ ਲਗਾ ਜਿਸਤੋਂ ਮੈਂ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਝਾੜੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹੋਰ ਭੀ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਲ ਕੁਝ ਸੈਨਤ ਕਰਦਾ ਹੋ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਝਾੜੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਖੜਾਕ ਹੋਣ ਤੋਂ ਮੈਂ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਜਰੂਰ ਇਸਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਹ ਸੋਚਕੇ ਕਿ ਜਿਸਤਰਾਂ ਅਗੇ ਤਿੰਨ ਆਦਮੀ ਨੌਸ ਗਏ ਹਨ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੌਸਣ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗਾ, ਭੌਂਕ ਕੰਧ ਵਲ ਗਿਆ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਕ ਚਾਰ ਡੰਡੇ ਦੀ ਪੌੜੀ ਕੰਧ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ ਜਿਸਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਉਹ ਤਿੰਨੋਂ ਨੌਸ ਗਏ ਸਨ ਮੈਂ ਪੌੜੀ ਚੁਕਕੇ ਗੰਢ ਦੇ ਉਪਰ ਸੁਟ ਦਿਤਾ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥੋਂ ਡਿਗ ਪਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਗੰਢ ਵੀ ਭੀ ਰਾਖੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਪੌੜੀ ਹਟ ਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਦੋ ਆਦਮੀ ਉਸ ਝਾੜੀ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਟਾਕਰਾ ਕੀਤਾ, ਮੈਂ ਭੀ ਬੜੀ ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ ਸੜਨ ਲਗ ਪਿਆ, ਅਨੁਮਨ ਤੋਂ ਮਲਮ ਹੋਗਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪਿਆਨ ਗੰਢ ਚੁਕਣ ਵਲ ਹੈ, ਆਪ ਸਫ਼ ਦੱਸੇ ਹੋ ਕਿ ਮੇਰੇ ਹਥ ਵਿਚ ਨਿਰਾ ਖੰਜਰ ਹੀ ਸੀ ਪਰ

ਵਿਚ ਭੀ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸਨ ਅਰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਚਾਉ
ਦਾ ਭੀ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਸੀ, ਮੈਂ ਤਦ ਤਕ ਲੜਾਈ ਨਹੀਂ
ਮੁਕਾਉਣੀ ਜਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਮੇਰੇ ਆਦਮੀ ਨਾ ਆ ਜਾਣ
ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸੀਟੀ ਮਾਰਕੇ ਸਾਂਦਿਆ ਸੀ।

ਅੱਧੀ ਘੜੀ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਮੇਰਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਹੁੰਦਾ
ਰਿਹਾ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਮੈਨੂੰ ਚਾਨਣ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ, ਮੈਂ ਸਮਝ ਗਿਆ
ਕਿ ਮੇਰੇ ਆਦਮੀ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਜਰਾ ਕੁ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਤਕਿਆ
ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਨੇ ਅਜੇਹੇ ਜੌਰ ਦੀ ਲਾਠੀ ਮੇਰੇ ਸਿਰ
ਵਿਚ ਮਾਰੀ ਕਿ ਮੈਂ ਭੁਵਾਟਣੀ ਖਾਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿਗ ਪਿਆ।

ਦੂਸਰਾ ਕਾਂਡ

ਜਦ ਮੇਰੀ ਅੱਖ ਖੁਲ੍ਹੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ
ਆਦਮੀਆਂ ਵਿਚ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਦੇਖਿਆ ਮਸਾਲਾਂ ਦਾ ਚਾਨਣ
ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਲਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਅੱਧੀ ਕੁ ਘੜੀ ਬਹੋਸ਼ ਰਿਹਾ ਹਾਂ,
ਜਦ ਵੇਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਉਹ ਨੌਸ਼ ਗਏ
ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਗੰਢ ਚੁਕਕੇ ਨਹੀਂ ਲੈ ਜਾ ਸਕੇ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ
ਹਿੰਮਤ ਤੇ ਸ਼ਹੀਰ ਵਲ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਲੂਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਜੇ ਮੈਂ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਛਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਛੇਕੜ ਲਾਚਾਰ ਹੋਕੇ ਪਹਿਰੇ
ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਕੇ ਗੰਢ ਲੈਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਢਲਾ
ਆਇਆ ਪਰੰਤੂ ਆਪਣੇ ਮਿਤ੍ਰ ਵਲੋਂ ਮੇਰਾ ਮਨ ਸੜਾ ਹੀ ਬੇਚੈਨ
ਹੋਯਾ ਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੰਦੇਹ ਹੋਣ ਲਗ ਪਏ।

ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੜਾ ਚਾਨਣ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਬਹਾ ਬੰਦ
ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਗੰਢ ਖੋਲੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ
ਦੇਖਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਗੰਢ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਜੋੜੇ ਕਪੜਿਆਂ ਦੇ ਨਿਕਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ
ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਕਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਤੇ ਸੱਲ ਸਨ
ਕਾਗਤਾਂ ਦਾ ਇਕ ਮੁਠਾ ਨਿਕਲਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਪਛਾਣ ਲਿਆ
ਕਿ ਇਹ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਖਾਸ ਸੰਦੂਕ ਦੇ ਹਨ ਮੇਰੇ ਦਾ
ਇਕ ਸਚਾ ਕਪੜੇ ਦੀਆਂ ਕਈ ਤੈਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਜਿਸਨੂੰ
ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਮੈਂ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਖਾਸ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਦੀ ਮੋਹਰ ਦਾ ਇਹ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਮੌਤੀਆਂ ਦੀ
ਇਕ ਮਾਲਾ ਜੜਾਉ ਕੰਠ ਤੇ ਤਿੰਨ ਮੁੰਦਰੀਆਂ ਨਿਕਲੀਆਂ, ਇਹ
ਚੀਜ਼ਾਂ ਮੇਰੇ ਮਿਤ ਦਇਆ ਰਾਮਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਸਨ ਇਹ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ
ਪਾਈ ਉਹ ਮੇਰੇ ਘਰੋਂ ਗ੍ਰੰਥ ਹੋਏ ਸਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮੈਂ ਬੜੀ ਸੋਚ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ
ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਦਾ ਬਹਾ ਖੁਲਾ ਜੋ ਜਨਾਨੇ ਮਕਾਨ ਵਿਚ
ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਤੇ ਮੇਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ (ਕਮਲਾ ਜੀ ਮਾਂ) ਆਉਂਦੀ ਹੋਈ
ਦਿਸੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਇਕ ਬਚੇ ਦੀ ਮਾਂ ਹੋ ਚੁਕੀ ਸੀ ਤੇ ਉਹ
ਬੱਚਾ ਉਸਦੇ ਕੁਛੜ ਹੀ ਸੀ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਕਿ
ਮੇਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬੜੀ ਬੁਧਵਾਨ ਸੀ ਅਰ ਛੋਟੇ ਮੋਟੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ
ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਭੀ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਉਸਦੀ ਸੂਰਤ ਵੇਖਦਿਆਂ
ਹੀ ਮੈਂ ਪਛਾਣ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਬੜੀ ਘਬਰਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਸੋ ਮੈਂ
ਉਸਨੂੰ ਬਲਾਕ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਬੈਠਾਯਾ ਤੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾਈ ਤੇ
ਉਹ ਭੀ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਿਤ੍ਰ ਦਾ ਪਤਾ
ਲੈਣ ਲਈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਉਸਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਾ
ਮੰਨਿਆ ਅਰ ਕਿਹਾ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ
ਮਿਲ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਕੇ ਉਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਈ ਅਰ

ਇਹ ਗੀਤ ਚੁਕਕੇ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਕਾਨ ਵਲ ਤੁਰ ਪਿਆ
ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਭੀ ਸੰਜਾ ਸੀ ਕਿ ਵੇਰੀ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਮਿਲਕੇ ਇਹ ਗੀਤ
ਹੀ ਨਾ ਖੋਹ ਲੈਣ ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਦੋ ਸ਼ਾਇਰਦਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ
ਨਾਲ ਲੈ ਗਿਆ, ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਸਚਿੰਤ ਹੋਕੇ ਆਰਾਮ
ਨਾਲ ਸੁਤੇ ਪਏ ਸਨ ਜਦ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਜਗਾਇਆ,
ਜਾਗਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਅਰ ਬੋਲੇ:—
ਕਿਉਂ ਕੀ ਗਲ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਵੇਲੇ ਆਏ ਹੋ ? ਦਯਾ ਰਾਮ
ਰਾਜੀ ਤਾਂ ਹੈ ?

ਮੇਰੀ ਸਦਤ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਯਾ ਰਾਮ ਦੀ
ਸੁਖ ਪੁਛੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ! ਸੁਖ,
ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਬੈਠ ਗਿਆ ਅਰ ਜੋ ਕੁਛ ਗਲ ਹੋਈ ਸੀ ਸਭ
ਸੁਣਾਈ । ਮੈਂ ਸਭ ਹਾਲ ਸੰਖੇਪ ਹੀ ਵਸਾਂਗਾ, ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਇਹ ਗਲ ਸੁਣਕ ਬੜੇ ਉਦਾਸ ਤੇ ਦੁਖੀ ਹੋਏ, ਅਰ ਬੋਲੇ ਦਯਾ ਰਾਮ
ਮੇਰਾ ਇਕੋ ਹੀ ਵਾਤਸ ਅਤੇ ਤੇਰਾ ਭੀ ਮਿਤ੍ਰ ਹੈ ਅਜੇਹੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ
ਉਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਇਹ ਤੂੰ ਹੀ ਸੋਚ ਸਕਦਾ
ਹੈਂ, ਮੈਂ ਕੀ ਦਸਾਂ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਮਝਿਆ ਸੀ ਕਿ ਵੈਦੀਆਂ ਵਲੋਂ
ਨਿਸਚਿੰਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ ਪਰ ਨਹੀਂ.....

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਉਹ ਮੂੰਹ ਕੱਜਕੇ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਏ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਮਝਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆਯਾ, ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ
ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਇਹ ਸਭ ਹਾਲ ਸੁਣਾਇਆ ਅਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਮਝਾਉਣ
ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਆਪਣੇ ਦੋ ਸ਼ਾਇਰਦਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲਿਆ
ਬੱਸ ਏਥੋਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਖੋਟੇ ਦਿਨ ਆ ਗਏ !

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਭੂਤਨਾਥ ਚੁਪ ਹੋ ਗਿਆ ਅਰ ਸੀਰ ਨੀਵਾਂ
ਖਾਕੇ ਕੁਛ ਸੋਚਣ ਲਗ ਪਿਆ ਸਕੇ ਵਿਆਕਲ ਹੋਏ ਹੋਏ ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ

ਬਲ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ । ਭੂਤਨਾਥ ਦੇ ਚੇਹਰੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਅਗੇ ਵਾਹਾਲ ਵਸਾਂ ਕਿ ਨਾਂ । ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਦੋ ਹੋਰ ਆਦਮੀ ਉਸ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆਗਏ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਕੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਖਲੋ ਗਏ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਭੂਤਨਾਥ ਦਾ ਰੰਗ ਉਡ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬੜੇ ਭਰ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਲ ਦੇਖਣ ਲਗ ਪਿਆ ।

ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਆਦਮੀ ਜੋ ਦੋ ਦੋਸ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆਏ ਸਨ ਉਹੋ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨਾਉਂ "ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ" ਦਸਿਆ ਸੀ, ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਦੀ ਆਗਸ਼ ਨਾਲ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਭੂਤਨਾਥ ਦੇ ਪਾਸ ਠੇਕੇ ਗਏ ।

ਤੀਸਰਾ ਕਾਂਡ

ਪ੍ਰੇਮੀ ਪਾਠਕ ਭੁਲੇ ਨਾ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਦੋ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨਾਉਂ "ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ" ਦਸਿਆ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ ਦਲੀਪ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਦੂਸਰਾ ਦਲੀਪ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਏ ।

ਭੂਤਨਾਥ ਤਾਂ ਅਗੇ ਹੀ ਇਸ ਸੋਚ ਵਿਚ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲਾ ਹਾਲ ਸੁਣਾਵਾਂ ਕਿ ਨਾਂ ਸੁਣਾਵਾਂ, ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਉਹ ਹੋਰ ਭੀ ਘਬਰਾ ਗਿਆ, ਏਯਾਰੂ ਲੋਕ ਸਮਝ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਹੁਣ ਉਸ ਵਿਚ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਭੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਰਹੀ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਨੇ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿਉਂ ਭੂਤਨਾਥ ਦੱਖ ਕਿਉਂ ਹੋ ਗਏ ? ਦਸੋ ਦਸੋ ਫੇਰ ਕੀ ਹੋਯਾ ?

ਇਸਦਾ ਉੱਤਰ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਕੁਝ ਨਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਈ ਧਰਤੀ ਵਲ ਵੇਖਦਾ ਰਿਹਾ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਪਹਿਲੇ ਦਲੀਪ

ਬਾਹ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਵਲ ਦੇਖਿਆ ਅਰ ਕਿਹਾ !
 ਮਹਾਰਾਜ ! ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹਾਲ ਦੱਸਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਮੌਖ
 ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਗੱਲ ਭੀ ਇਹੋ ਹੈ ਕੋਈ ਭਲਾ ਮਾਣਸ ਆਦਮੀ
 ਆਪਣੀਆਂ ਉਨਾਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਐਥ ਸਮਝਦਾ
 ਹੋਵੇ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਹੀਂ ਦਸ ਸਕਦਾ । ਸੋ ਜੇ ਆਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ
 ਮੈਂ ਇਸਦਾ ਪੂਰਾ ੨ ਹਾਲ ਦਸਾਂ ਕਿਉਂ ਕਿ ਮੈਂ ਭੀ ਭੂਤਨਾਥ ਦਾ
 ਉਤਨਾ ਹੀ ਹਲ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਤਨਾਂ ਭੂਤਨਾਥ ਆਪ
 ਜਾਣਦਾ ਹ, ਅਰ ਜਿਤਨਾ ਹਾਲ ਭੂਤਨਾਥ ਦੱਸ ਚੁਕਾ ਹੈ ਉਹ ਮੈਂ
 ਬਾਹਰ ਖਲੋਤਾ ਸੁਣ ਚੁਕਾ ਹਾਂ, ਜਦ ਮੈਂ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਭੂਤਨਾਥ
 ਹੁਣ ਅਪਣਾ ਹਾਲ ਨਹੀਂ ਦਸ ਸਕਦਾ ਤਦ ਮੈਂ ਇਹੋ ਕਹਿਣ
 ਲਈ ਹਾਜਰ ਹੋਇਆ ਹਾਂ (ਭੂਤਨਾਥ ਵਲ ਦੇਖਕੇ) ਮੇਰੇ ਇਸ
 ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਆਪ ਇਹ ਨਾ ਸਮਝੋ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਵੈਰ
 ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਸਗੋਂ ਜੇ ਕੰਮ ਹੁਣੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ
 ਉਸਨੂੰ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ।

ਉਨਾਂ ਦੋਹਾਂ (ਨਕਾਬ ਪੋਸ਼ਾਂ) ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਤੇ
 ਹੋਰ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ, ਪਰ ਇਹ ਸਮਝਕੇ
 ਕਿ ਬੜੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਆਪੇ ਸਭ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਤੋਂ
 ਉਨਾਂ ਦੀ ਖਾਬਤ ਕਿਸ ਨੇ ਕੁਛ ਨਾ ਪੁਛਿਆ ਪਰ ਜਦ
 “ਦਭੀਪ ਛ ਹ” ਉਪਰ ਲਿਖੀ ਗਲ ਕਹਿਕੇ ਚੁਪ ਹੋਗਿਆ ਤਦ
 ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਭੇਤ ਭਰੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਲ
 ਦੇਖਿਆ ਅਰ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਬੜਕੇ ਕੁਛ ਚੋਲੀ ਜੋਹੀ ਕਿਹਾ ਜਿਸਨੂੰ
 ਈਰੋਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਅਰ ਤਸ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭੀ ਸੁਣਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ
 ਸਭ ਬਾਕੀ ਮਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਕੁਮਾਰ ਨੇ

ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਹਥ ਜੋੜਕੇ ਇੰਦ੍ਰੇਵ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਵਲ ਦੇਖਿਆ ਅਰ ਕਿਹਾ:—ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਕੁਛ ਕਿਹਾ ਹੈ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਠੀਕ ਹੈ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਜੋ ਭੂਤਨਾਥ ਦੀ ਵਿਬਯਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸੁਣ ਲਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੁਛ ਹਰਜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਕੇ ਸਿਰ ਹਿਲਾ ਦਿਤਾ ।

ਇੰਦ੍ਰੇਵ—(ਭੂਤਨਾਥ ਵਲ ਦੇਖਕੇ) ਕਿਉਂ ਭੂਤਨਾਥ ਇਸ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਛ ਨਾਂਹ ਹੈ ?

ਭੂਤ—(ਮਹਾਰਾਜ ਵਲ ਦੇਖਕੇ ਤੇ ਹਥ ਜੋੜਕੇ) ਜੋ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ! ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਨਾਂਹ ਕਰਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਪ੍ਰਾਧ ਬਖਸ਼ੇ ਜਾਣ ਤੇ ਭੀ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦਿਨ ਦੇਖਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਹੁਣ ਭਾਂਵੇਂ ਮੈਂ ਇਹ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਇਹ ਭੇਤ ਲੁਕਿਆ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਪਰ ਵੇਰ ਭੀ ਆਪਣੀ ਭੁਲ ਜਾਂ ਕਰਤੂਤ ਘੜੀ ਮੁੜੀ ਕਹਿਣ ਜਾਂ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਵਧਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਘਟਦੀ । ਪਰ ਹੁਣ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਊ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਮੈਂ ਅਪਣੇ ਕਲੇਜੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਾਂਗਾ ਅਰ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦੀਆਂ ਕਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਾਂਗਾ ਅਰ ਦੇਖਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਮਹਾਤਮਾ ਕੁਝ ਝੂਠ ਦਾ ਭੀ ਮਿਲਾਪ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ ।

ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ—ਨਹ ਨਹੀਂ ! ਭੂਤਨਾਥ ਮੈਂ ਕਦੇ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਬੋਲਾਂਗਾ, ਤੂੰ ਨਿਸਚਿੰਤ ਰਹੋ, (ਇੰਦ੍ਰੇਵ ਵਲ ਦੇਖਕੇ) ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੁਣ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

ਦਲੀਪ—ਮਹਾਰਾਜ ! ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਏਜਾਰੀ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਭੂਤਨਾਥ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤੇਜ ਤੇ ਉਸਤਾਦ

ਆਪਨੂੰ ਜਬਾਬ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਤਾਂ ਇਸਦੇ ਟਾਕਰੇ ਦਾ ਕੋਈ
 ਏਯਾਰ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿਚ ਨਾ ਲੱਭਦਾ। ਇਹ ਸੇਰੀ ਸੂਰਤ
 ਦੇਖਕੇ ਭਰਦਾ ਤੇ ਤੁਬਕ ਉਠਦਾ ਹੈ ਅਰ ਇਸਦਾ ਭਰਨਾ ਉਚਿਤ
 ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਮੈਂ ਹੁਣ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਅਯੋਗ ਨਾਂ ਭੇੜਾ ਵਰਤਾਉਂ
 ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੇਹਾ ਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਦੋਹਾਂ
 ਕਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੱਗਯਾ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਅਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਗਸਤਾ
 ਮੈਂ ਕਦੇ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੀ
 ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਮ ਅੱਜ ਮੈਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਹਵਾ ਭੱਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ (ਭੂਤ
 ਨਾਥ ਵੱਲ ਦੇਖਕੇ) ਭੂਤਨਾਥ ! ਮੈਂ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ
 ਹਾਂ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਿਆਂ, ਇਸ ਵਿਚ ਤੇਰੀਆਂ
 ਅਖਾਂ ਦਾ ਕੁਛ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕੈਦ ਵੀਆਂ ਵਿਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ
 ਸਮੇਂ ਦੀ ਵੰਗ ਫੇਰੀ ਨੇ ਸੇਰੀ ਸੂਰਤ ਭੀ ਹੋਰ ਦੀ ਹੋਰ ਕਰ ਦਿਤੀ
 ਹੈ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਲੇਖੇ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਹੀ ਚੁਕਾ ਸੀ ਪਰ ਦੇਖ ਲੈ ਕਿ
 ਦਾਸ਼ਰ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਮੈਂ ਜੀਉਂਦਾ ਯਾਗਦਾ ਤੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ
 ਖਲੋਤਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਕੁਮਾਰ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੈ, ਜੇ ਮੈਂ ਕੇਦ
 ਨਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਜਰੂਰ ਤੈਥੋਂ ਬਦਲਾ ਲੈਂਦਾ ਪਰ ਤੇਰੇ ਭਾਗ ਚੰਕੇ
 ਮਨ ਕਿ ਮੈਂ ਕੈਦ ਹੋਗਿਆ ਅਰ ਜੇ ਛੁਟਿਆ ਭੀ ਤਾਂ ਕੌਫ
 ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਜੋ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂਪਾਤੀ ਹਨ, ਤੈਨੂੰ ਇੰਦ੍ਰਵਿਭ ਜੀ ਤੇ
 ਭੀ ਕ੍ਰੋਧ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਅਰ ੭ ਇਹ ਸਮਝਨਾ
 ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਲਈ ਤੇਰੇ ਪੁਰਾਣੇ ਪੜਦੇ
 ਪੜਵੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੇਰਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਸਭਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੈ ਹੀ ਚੁਕਾ ਹੈ
 ਪਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਿਉਂਦਾ ਤਿਉਂ ਚੁਪ ਚਾਪ ਰਹਿ ਜਾਨ ਨਾਲ
 ਅਨਾਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਅਰ ਤੂੰ ਸਾਡੀ ਸੂਰਤ ਵੇਖਕੇ ਦਿਲ

ਨੂੰ ਬੇਹਲਕੇ ਇੰਦ੍ਰੇਵ ਤੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਖਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ,
 ਤੇਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਨਾਂ ਨਾਲ ਤੂੰ ਬੁਰਾ ਕੀਤਾ ਹੋਯਾ ਹੈ ਤੇਰੇ ਮਿੱਤ੍ਰ
 ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਰ ਓਹ ਇਹ ਭੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੇਰੇ ਨਾਲ
 ਹੀ ਸਾਡਾ ਭੇਤ ਭੀ ਖੁਲ ਜਾਵੇ ਅਰ ਤੂੰ ਸਮਝ ਜਾਵੇਂ ਕਿ ਅਸਾਂ
 ਤੇਰਾ ਅਪਰਾਧ ਖਿਮਾਂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਜੇਹਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ
 ਤੂੰ ਜਰੂਰ ਸਾਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣ ਦੇ ਯਤਨ ਵਿਚ ਰਹਿੰਗਾ ਅਰ ਅਸੀਂ
 ਇਸ ਧੌਖੇ ਵਿਚ ਰਹਿ ਜਵਾਂਗੇ ਕਿ ਹੁਣ ਅਸਾਂ ਇਸਦਾ ਅਪਰਾਧ
 ਖਿਮਾਂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਹੁਣ ਇਹ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਬੁਰਿਆਈ ਨਹੀਂ
 ਕਰੇਗਾ (ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲ ਵੇਖਕੇ) ਹਾਂ ਜੀ ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪਣੇ
 ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਵਲ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ ਅਰ ਭੂਤਨਾਥ ਦਾ ਹਾਲ ਵਰਨਨ
 ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਹਾਲ ਭੂਤਨਾਥ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਨਾਂਦਿਨਾਂ
 ਵਿਚ ਦਯਾ ਰਾਮ ਭੂਤਨਾਥ ਦੇ ਘਰੋਂ ਗੁੰਮ ਹੋਇਆ ਸੀ ਓਹਨਾਂ
 ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਏਹੋ 'ਨਾਗਰ' ਕਾਂਸ਼ੀ ਦੇ ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵਸਵਾ
 ਬਣਕੇ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਅਮੀਰਾਂ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਸਤਗਾਨਾਸ ਕਰ ਰਹੀ
 ਸੀ, ਇਸਦੀ ਅਤਿਸ਼ਠ ਸ਼ਿਵਰਤਾ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਜਹਿਰ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ
 ਅਰ ਮਾਲ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਕੁਛ ਵਧੀਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ
 ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਤੇ ਭੀ ਵਾਰ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਸੀ, ਏਹੋ ਹਾਲ ਮਨੋਰਮਾਂ
 ਦਾ ਸੀ, ਪਰੰਤੂ ਉਸਤੋਂ ਵਧੀਕ ਰੁਪੈ ਵਾਲੀ ਹੋਣ ਤੇ ਭੀ ਇਹ
 ਨਾਗਰ ਵਰਗੀ ਸੋਹਣੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਹਾਂ ਚਲਾਕ ਵਧੀਕ ਸੀ
 ਹੋਰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗ ਭੂਤਨਾਥ ਅਤੇ ਦਯਾਰਾਮ ਭੀ ਨਾਗਰ ਦੇ
 ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ, ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਏਯਾਰੀ ਦਾ ਘੁਮੰਤ
 ਸੀ ਤੇ ਨਾਗਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਚਲਾਕੀ ਦਾ। ਭੂਤਨਾਥ ਨਾਗਰ ਦਾ
 ਮਨ ਚੁਬਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਨਾਗਰ ਇਸਦੀ ਤੇ ਦਯਾਰਾਮ

ਦੀ ਦੋਲਤ ਆਪਣੇ ਖਜਾਨੇ ਲੈ ਆਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ।

ਦਇਆ ਰਾਮ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਸ਼ਾਗਿਰਦਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਕਾਂਸ਼ੀ ਦਾ ਰਾਹ ਛੱਡਿਆ, ਅਰ ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਪੈਂਡਾ ਮੁਕਾਉਂਦਾ ਹੋਯਾ ਨਾਗਰ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਪਹੁੰਚਾ, ਨਾਗਰ ਨੇ ਭੂਤਨਾਥ ਦੀ ਬੜੀ ਆਗਤ ਭਾਗਤ ਕੀਤੀ ਅਰ ਸੁਖ ਸਾਂਦ ਪੁਛਣ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਅਚਾਣਕ ਏਥੇ ਆਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁਛਿਆ ।

ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਉਣ ਦਾ ਠੀਕ ੨ ਕਾਰਨ ਤਾਂ ਨਾ ਦਸਿਆ ਪਰ ਨਾਗਰ ਸਮਝ ਗਈ ਕਿ ਵਾਲ ਵਿਚ ਕੁਛ ਕਾਲਾ ਕਾਲਾ ਜਰੂਰ ਹੈ, ਇਸੇਤਰਾਂ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਭੀ ਨਿਸਚਾ ਹੋਗਿਆ ਕਿ ਦਇਆ ਰਾਮ ਦੀ ਚੋਰੀ ਵਿਚ ਨਾਗਰ ਦਾ ਹੱਥ ਕੁਛ ਨਾ ਕੁਛ ਜਰੂਰ ਹੈ ਜਾਂ ਨਾਗਰ ਓਹਨਾਂ ਆਵਸਥਿਆਂ ਨੂੰ ਜਰੂਰ ਜਾਣਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਯ ਰਾਮ ਨਾਲ ਵੈਰ ਕਮਾਯਾ ਹੈ ।

ਭੂਤਨਾਥ ਦਾ ਸੰਦੇਹ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਹੀ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਓਸਨ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਹੀ ਅੱਡਾ ਬਨਾਏ ਦਇਆ ਰਾਮ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨੀ ਆਰੰਭ ਦਿਤੀ । ਜਿਉਂ ੨ ਦਿਨ ਚੀਤਦੇ ਸਨ ਭੂਤਨਾਥ ਦਾ ਸੰਦੇਹ ਨਾਗਰ ਤੇ ਪੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਕਿ ਓਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਇਸਤੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਨਾਨਕ ਜੰਮਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸੇ ਅਗੜੇ ਵਿਚ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਪਿਆ ਸੀ ।

ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਚੰਡਾਲਨੀਆਂ ਵੇਸਵਾ ਰੁਪਯੇ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ ਮਿੱਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜੋ ਦਇਆ ਰਾਮ ਨਾਗਰ ਨੂੰ ਮਨੋਂ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਖੁਲੇ ਦਿਲ ਰੁਪਯਾ ਦੇਂਦਾ ਸੀ ਨਾਗਰ ਓਸੇ ਦੇ ਲਹੂ ਦੀ ਤਿਹਾਈ ਹੋਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੇਹਾ

ਕਰਨ ਨਾਲ ਚਿਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਰੁਪਯਾ ਮਿਲਨ ਦੀ ਆਸ਼ਾ ਸੀ
 ਭਾਵੇਂ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦਾ ਹਾਲ ਨਾਗਰ ਨੂੰ
 ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ, ਪਰ ਨਾਗਰ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੋ ਗਿਆ
 ਕਿ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਤੇ ਸੰਦੇਹ ਹੈ ਅਰ ਓਹ ਦਯਾ ਰਾਮ
 ਦੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਹੀ ਏਥੇ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸੋ ਨਾਗਰ ਨੇ
 ਇਸਦਾ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਕੇ ਕਾਂਗੜੀ ਤਿਆਗ ਦਿਤੀ ਅਰ
 ਗੁਪਤ ਢੰਗ ਤੇ ਜਮਾਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਵੱਸੀ। ਭੂਤਨਾਥ ਭੀ
 ਉਸਦੀ ਮਿਟੀ ਸੁੰਪਲਾ ੨ ਜਮਾਨੀਆਂ ਪਹੁੰਚਾ ਅਰ ਇਕ ਮਕਾਨ
 ਭਾਜੇ ਲੈਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲਗ ਪਿਆ।

ਇਸੇ ਉੱਤ ਭਾਲ ਵਿਚ ਵਰਹੇ ਬੀਤ ਗਏ ਪਰੰਤੂ ਦਯਾ
 ਰਾਮ ਦਾ ਕੁਛ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਾ, ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਿਤ੍ਰ
 ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਮੰਗੀ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਨੇ ਭੀ ਝੜੀ ਸਹਾਇਤਾ
 ਕੀਤੀ ਪਰ ਕੁਛ ਨਾ ਸੋਚਿਆ, ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਦੇ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਹੀ
 ਮੈਂ ਓਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਭੂਤਨਾਥ ਦਾ ਸਹ ਇਕ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਸੇ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਓਨਾਂ ਦੇ ਸਾਕਾਂ
 ਤੇ ਗਜਾ ਤੇ ਰਾਜਗੁਰੂ ਤੇ ਜਮਾਨੀਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਹਾਲ
 ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਮੈਂ ਸਭ ਕੁਛ ਛੱਡਕੇ ਕੇਵਲ ਭੂਤਨਾਥ ਦਾ
 ਕਿੱਸਾ ਹੀ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।

ਮੈਂ ਕਹਿ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦਇਆ ਰਾਮ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਮੈਂ
 ਭੀ ਭੂਤਨਾਥ ਦਾ ਸਹਾਇਕ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਜੋਧ ਕਿ ਭੂਤ
 ਨਾਥ ਦ ਭਾਗ ਕੋਈ ਉਲਟਾ ਹ। ਚੱਕਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਭ
 ਦੇਸੇ ਲਈ ਸਾਡੇ ਮੋਹਨਤ ਦਾ ਕੋਈ ਫਲ ਨਾ ਨਿਕਲਿਆ, ਇਕ
 ਦਿਨ ਮੈਂ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਮਿਲਨ ਓਸਦੇ ਡੇਰੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਭੂਤਨਾਥ
 ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਬਦਲਕੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ:-ਸੁਣੋਂ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ! ਮੈਂ ਤਾਂ

ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਤੇ ਨੇਕ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਏਥੇ ਹੀ ਬੇਈਮਾਨ ਤੇ ਧੌਂਸਵਾਜ਼ ਨਿਕਲੇ, ਮੈਨੂੰ ਠੀਕ ਨ ਪਤਾ ਲਗ ਚੁਕਾ ਹੈ ਕਿ ਦਇਆ ਰਾਮ ਦਾ ਭੇਤ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੇ ਭੇਤੀ ਹੋ ਅਰ ਚੰਗੀਤਰਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਦਇਆ ਰਾਮ ਕਿਥੇ ਹੈ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਦੋਹੇ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਿਧੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਇਆ ਰਾਮ ਦਾ ਪਤਾ ਦੱਸ ਦੇਵੋ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਸ਼ ਆਵਾਂਗਾ ਅਰ ਤੁਹਾਡੀ ਮਿਟੀ ਪਲੀਤ ਕਰਕੇ ਫੜਾਂਗਾ ।

ਮਹਾਰਾਜ ! ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਸਵੇਲੇ ਭੂਤ ਨਾਥ ਦੀ ਬੁਤਕੀ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਫ਼ੌਹ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ, ਮੈਂ ਇਸਦੇ ਪਾਸ ਬੈਠਾ ਕੀ ਨਾ ਅਰ ਪਿਛਲੇ ਪੈਰੀਂ ਮੁੜ ਆਇਆ, ਮੇਰਾ ਪੱਤਾ ਬਾਹਰ ਖੜਾ ਸ ਮੈਂ ਭੱਟ ਉਸਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਕੇ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਵਲ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਦੁਸਰੇ ਦਿਨ (ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਵੱਡੇ ਸੈਨਤ ਕਰਕੇ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਾ, ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਛ ਗੱਲ ਹੋਈ ਸੀ ਸਭ ਸੁਣਾਈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਭੂਤਨਾਥ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਲੱਗੀ ਅਰ ਹਾਉਕਾ ਭਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ:--ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਕੇਹੜੀ ਨਵੀਂ ਗੱਲ ਮਲੂਮ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਅਜੇਹਾ ਅਯੋਗ ਵਰਤਾਓ ਕੀਤਾ, ਹੱਛਾ ਕੌਣੀ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ, ਭੂਤਨਾਥ ਆਪਣੀ ਇਸ ਮੁਰਖਤਾ ਤੇ ਪਛਤਾਵੇਗਾ, ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਮਿਲਨਾ ਛੱਡਕੇ ਦਇਆ ਰਾਮ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਲਗੇ ਰਹੋ । ਤੁਹਾਡਾ ਏਹ ਉਪਕਾਰ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੋਵੇਗਾ ।

ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤੱਕ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਏਹੋ ਜਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ

ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਕਰੋੜ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕੀਤਾ ਤੇ ਦੋ ਦਿਨ ਤਕ ਮੈਨੂੰ
ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ ਰਖਿਆ, ਤੀਸਰੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਤੁਰਨ ਹੀ ਲਗਾ ਸੀ
ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਸ਼ਾਗਿਰਦ ਨੇ ਆਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਾਈ
ਕਿ ਅੱਜ ਰਾਤ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਵਜੇ ਮਿਰਜ਼ਾ ਪੁਰ ਦੇ ਇਕ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ
ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਦਇਆ ਰਾਮ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਇਹ ਗੱਲ
ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦਸੀ ਹੈ ਅਰ ਓਸਨੇ ਇਹ ਭੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ
ਅੱਜ ਕੱਲ ਨਾਗਰ ਭੀ ਓਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਹੈ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ--(ਸ਼ਾਗਿਰਦ ਨੂੰ) ਓਹ ਆਪ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਕਿਉਂ
ਨਹੀਂ ਆਯਾ ?

ਸ਼ਾਗਿਰਦ--ਓਹ ਆਪਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ
ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਪਿਆ ਪੁਛਣ ਤੇ ਓਸਨੂੰ ਮੈਂ ਦਸਿਆ ਕਿ
ਮੈਂ ਦਯਾ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਖੋਜ ਤੇ ਲਾਜ਼ਾ ਗਿਆ ਹਾਂ ਤਦ ਓਸਨੇ
ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਤੇਰੇ ਜਾਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਮੈਨੂੰ
ਓਨਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਹੈ ਅਰ ਏਹੋ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਫਰੀ ਖਲਰ
ਸੁਨਾਉਣ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਹੁਣ ਜਦ ਤੂੰ
ਮਿਲ ਪਿਆ ਹੈਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਜਾਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹੀ
ਕੁਛ ਮੈਂ ਧਰਿੰਦਾ ਹਾਂ ਤੂੰ ਜਾਕੇ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ
ਆਦਮੀ ਲੈਕੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆ, ਮੈਂ ਫੇਰ ਓਥੇ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿਤੇ
ਅਜੇਹਾ ? ਹੋਵੇ ਕਿ ਦਯਾਰਾਮ ਨੂੰ ਓਥੇ ਭੀ ਨੱਢਕੇ ਕਿਤੇ
ਹੋਰਥੇ ਪੁਚਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਰ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਭੀ ਨਾ ਲਗੇ, ਮੈਂ
ਓਥੇ ਜਾਕੇ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰਖਾਂਦਾ, ਇਸਦੇ ਪਿਛੋਂ ਓਸ
ਨੇ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਦਸਿਆ ਅਰ ਆਪਣੇ ਮਿਲਨ ਵਾਂਗ ਭੀ ਟਿਕਾਣਾ
ਦਸਿਆ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ--ਠੀਕ ਹੈ ਓਸਨੇ ਜੋ ਕੁਛ ਕੀਤਾ ਬਹੁਤ ਹੱਥ

ਕੀਤਾ, ਹੁਣ ਓਸਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਪੁਰਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਾਗਿਰਦ—ਜੇ ਆਗਯਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭੁਤਨਾਥ ਨੂੰ ਭੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਖਬਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ—ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਜਾਕੇ ਅਰਾਮ ਕਰ, ਤੈਨੂੰ ਘੰਟਿਆਂ ਪਿਛੋਂ ਫੇਰ ਧੰਡਾ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਦ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਦਾ ਸ਼ਾਗਿਰਦ ਆਪਣੇ ਫੇਰੇ ਢਲ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਦ ਮੈਂ ਤੇ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ, ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਨੇ ਮੈਥੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਮੰਗੀ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਮਿਰਜ਼ਾ ਪੁਰ ਵੱਲਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਪਰ ਮੈਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿਤੀ ਅਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਨਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਭੁਤਨਾਥ ਦਾ ਮੂੰਹ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਨਾ ਉਸਦੇ ਕਿਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਸਾਥੀ ਹੋਵਾਂਗਾ, ਇਸਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਸਮਝਾਇਆ ਅਰਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਭੁਤਨਾਥ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੈਂ ਕਹਿ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸਦਾ ਹਸਾਨ ਮੇਰੇ ਤੇ ਹੋਵੇਗਾ ਅਰ ਬਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਵੇਗਾ।

ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਬਗੜੇ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਮੈਨੂੰ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨਣੀ ਪਈ ਅਰ ਕੁਛ ਚਿਰ ਅਰਾਮ ਕਰਨ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਮੈਂ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਦੇ ਓਸੇ ਸ਼ਾਗਿਰਦ “ਸ਼ੰਕੂ” ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਮਿਰਜ਼ਾ ਪੁਰ ਵੱਲ ਚਲ ਪਿਆ, ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਮਿਰਜ਼ਾ ਪੁਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ, ਅਰ ਦਸੇ ਹੋਏ ਟਿਕਾਣੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਕੇ ਸ਼ੰਕੂ ਦੇ ਭਰਾ ਨੀ ਮਿਲੇ ਪੁਛਣ ਤੇ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਦਇਆ ਰਾਮ ਅਜੇ ਤਕ ਮਿਰਜ਼ਾ ਪੁਰ ਵੀ ਹੋਏ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, ਸੋ ਅਸੀਂ ਜੋ ਕੁਛ ਕਰਨਾ ਸੀ ਉਸਦੀ ਗੋਂਦ ਗੁੰਦਕੇ ਭੇਸ ਬਦਲਾਏ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ।

ਦਇਆ ਰਾਮ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਫੇਰੇ ੨ ਔਰੇ ਕੰਮ

ਕੀਤੇ ਕਿਤਨੇ ਤੇ ਕਿਸਤਰਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਸਹਾਰੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਨਾ ਆਪਣੇ ਕਿੱਸੇ ਨੂੰ ਢਧਾਉਣਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹੋਂ ਆਪਸੀਆਂ ਸਿੱਠੂ ਬਣਨਾ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਨਾਮੀਂ ਏਯਾਰਾਂ ਨੇ ਜੋ ਜੋ ਅਨੱਖੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਾਡੀ ਏਯਾਰੀ ਰੁਝਾਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸੋ ਏਤਨਾ ਹੀ ਦਸ ਦੇਣਾ ਬਹੁਤ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਿਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਕੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬਿਪਤਾਂ ਬਲਕੇ ਦਇਆ ਰਾਮ ਨੂੰ ਲੱਭ ਲਿਆ ਅਰ ਕੇਵਲ ਦਇਆ ਰਾਮ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਭੜਕੇ ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣੇ ਲੱਗਦੇ ਪਰ ਸ਼ੋਕ ਕਿ ਸਾਡੀ ਮੋਹਨਤ ਤੇ ਭੂਤ ਨਾਥ ਨੇ ਪਾਣੀ ਫੇਰ ਦਿਤਾ ਅਰ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਲਈ ਆਪਣੇ ਮਥੇ ਤੇ ਕਲੰਕ ਦਾ ਟਿੱਕਾ ਲਾ ਲਿਆ।

ਕੈਦ ਦੀ ਵਿਪਤੀ ਕਰਕੇ ਦਇਆ ਰਾਮ ਜੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਿਰਬਲ ਤੇ ਰੋਗੀ ਹੋਏ ੨ ਸੀ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਭੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਚੁੱਕਕੇ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਕੋਲ ਲੈਜਾਣਾ ਉਚਿਤ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਅਰ ਦੋ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਆਰਾਮ ਕਰਾ ਦੇਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਉਸੇ ਗੁਪਤ ਥਾਂ ਤੇ ਲੱਗਦੇ ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਟਿੱਕੇ ਹੋਏ ਸੀ ਅਰ ਨਰਮ ਵਿਭੋਣੇ ਤੇ ਲਿਟਾਕੇ ਬਲ ਭਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਗੇ ਅਰ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਜਦ ਏਹ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਤਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਬਲ ਪੁਛਾਂਗੇ।

ਦਯਾ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਲਿਟਾਉਣ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਹਥਿਆਰ ਲਾਹਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੰਜੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਰਖ ਦਿਤੇ ਉਪਰੰਤ ਕੁਛ ਹਾਲ ਚਾਲ ਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਪੁਛਣ ਲਈ “ਰਾਜ ਸਿੰਘ” ਨੂੰ ਹੋਝ ਵਿਚ ਲਿਆਏ ਅਰ ਮੁਸ਼ਕਾਂ

ਬੇਹਲਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੁਝ
ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਤੇ ਵਾਰ ਕਰੇਗਾ ਜਾਂ ਸਾਡਾ ਕੁਝ
ਵਿਗਾੜ ਸਕੇਗਾ ।

ਜਿਸ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਠਹਿਰੇ ਹੋਏ ਸੀ ਉਹ ਬੜੀ
ਉਜਾੜ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਸੀ, ਰਾਤ ਦਾ ਵੇਲਾ ਸੀ ਅਸੀਂ ਮਕਾਨ ਦੀ
ਤੀਸਰੀ ਫ਼ਤ ਤੇ ਬੈਠ ਹੋਏ ਗਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਾਂ ਇਕ ਦੀਵਾ ਜਗ
ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਛਾਲ ਮਾਰਨ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆਈ ਦਯਾ ਰਾਮ
ਦਾ ਪਲੰਘ ਅਸਾਰੇ ਪਿਛੇ ਸੀਰੋਰਾਜ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਨ ਹੋਕੇ ਸਾਡੇ ਵੱਲ
ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਖੜਾਕ ਹੋਣ ਦੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਭੂਤਨ ਬ ਆਪਣੇ
ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਸਮੇਤ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦਾ ਦਿਸਿਆ ਅਰ ਆਉਂਦਾ
ਹੀ ਬੋਲਿਆ:-ਕਿਉਂ ਉਏ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੇ ਖੇਡੇ ! ਛਕੜ ਮੇਰੀ ਗਲ
ਠੱਕ ਹੋਈ ਨਾ, ਤੂੰਹੀ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ
ਵੈਰ ਬਸਾਯਾ ਪਰ ਲੈ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਦਾ ਢਲ ਭੋਗ, ਇਹ
ਕਹਿਕੇ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਮੇਰੇ ਉਪਰ ਖੰਜਰ ਦਾ ਵਾਰ ਕੀਤਾ, ਜਿਸਨੂੰ
ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਨੇ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਰੋਕਿਆ, ਮੈਂ ਭੀ ਉਠ ਖਲੋਤਾ
ਤੇ ਭੂਤਨਾਥ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਹੋਣ ਲਗ ਪਈ, ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ
ਇਕ ਵਾਰ ਨਾਲ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਿਰ ਲਾਹ ਦਿਤਾ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਭੀ
ਫਟੜ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਏਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਮੈਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿਗ ਪਿਆ,
ਮੇਰੇ ਦੋਵੇਂ ਸਾਥੀ ਭੀ ਘਾਇਲ ਹੋਗਏ, ਦਇਆ ਰਾਮ ਮੰਜੀ ਤੇ
ਪਿਆਰ ਇਹ ਸਭ ਗੱਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੋਇਆ
ਆਇਆ ਅਰ ਜੋੜ ਨਾਲ ਮੰਜੀ ਤੋਂ ਉਠਕੇ ਭੂਤਨਾਥ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ
ਜਾ ਖਲੋਤਾ ਕੁਝ ਬੋਲਣ ਹੀ ਲਗਾ ਸੀ ਕਿ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਆਪਣਾ
ਖੰਜਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਲੰਯੇ ਵਿਚ ਖੋਹ ਦਿਤਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ
ਤੁਰਤ ਡਿਗ ਪਿਆ ।

ਚੋਥਾ ਕਾਂਡ

ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਅਜੇਹਾ ਕਿਉਂ
ਭੀਤਾ, ਭੂਤਨਾਥ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ
ਪਛਾਣਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਧੋਖਾ ਲਗਾ ਹੈ ਦਯਾਰਾਮ ਦੇ ਭਿਯਾਇਆਂ ਹੀ
ਮੇਰੇ ਮੂੰਹੋਂ ਹਾਇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਿਕਲੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ
ਕਿਹਾ 'ਓ ਦੁਸ਼ਟ ਤੂੰ ਦਇਆਰਾਮ ਜੀਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮਾਰਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ
ਨੂੰ ਅਸਾਂ ਬੜੇ ਔਖ ਨਾਲ ਢੰਡਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ।

ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਭੂਤਨਾਥ ਦੀ ਹੱਥ ਉੱਥੇ ਗਈ
ਉਸਦੇ ਦੋਵੇਂ ਸਾਥੀ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਜੋ ਕੀ ਸੋਚਕੇ ਨੱਸ
ਗਏ ਪਰ ਭੂਤਨਾਥ ਬੜਾ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਕੇ ਦਯਾਰਾਮ ਦੇ ਪਾਸ
ਬੈਠਕੇ ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ ਵਲ ਦੇਖਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਭੂਤਨਾਥ ਦੇ
ਵੇਖਦਿਆਂ ਦਇਆਰਾਮ ਨੇ ਫੇੜੜਦਾ ਸ਼ਾਸ ਲੈਕੇ ਪ੍ਰਾਣ
ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ। ਭੂਤਨਾਥ ਦਇਆਰਾਮ ਦੀ ਲੋਥ ਨੂੰ ਜਰੀ
ਪਾਕੇ ਬੜਾ ਚਿਰ ਰੋਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਇਤਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਸਾਨੂੰ ਭੀ ਕੁਝ
ਹੋਸ਼ ਆ ਗਈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਮੁੜ ਉਸਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਜੋਗੇ
ਹੋ ਗਏ, ਅਰ ਸਾਡਾ ਇਸ ਗਲ ਨਾਲ ਭੀ ਹੋਸਲਾ ਵਧ ਗਿਆ
ਕਿ ਉਸਦੇ ਦੋਵੇਂ ਸਾਥੀ ਨੱਸ ਗਏ ਹਨ, ਮੈਂ ਬੜੇ ਔਖ ਨਾਲ
ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਕੇ ਕਿਹਾ 'ਤੂੰ ਰੋਣ ਨਾਲ ਕੀ ਬਣਦਾ ਹੈ
ਜੇ ਉਨਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਸੀ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਨਾ
ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਜਲਾਨੀਆਂ ਵਾਂਗ ਨਖਰੇ ਕਰਨ ਬੇਝ ਗਿਆ ਹੈ।
ਮੇਰੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਪੂੰਝੀਆਂ ਅਰ ਮੇਰੇ
ਵਲ ਵੇਖਕੇ ਕਿਹਾ 'ਕੀ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਬੁਝਕੇ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ?
ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛੀ

ਤੇ ਪਏ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ ?

ਭੂਤ—ਹਾਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਵਯਾ ਰਾਮ ਜੀ ਹਨ ਏਤਨੇ ਤਕ ਮੇਰੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਇਤਨਾ ਲਿਸ਼ਾ ਹੋਇਆ ਵੇਖਕੇ ਮੈਂ ਕਿਸਤਰਾਂ ਪਛਾਣ ਸਕਦਾ ਸੀ ?

ਮੈਂ—ਹਾਂ ਜੀ ਤੂੰ ਏਹੋ ਜੇਹਾ ਅੰਨਾ ਸੀ । ਹੱਛਾ ਇਸਦਾ ਨਿਏੜਾ ਤਾਂ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਵੇਗਾ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਨਾਲ ਦੋ ਹੱਥ ਕਰ ਲੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੇ ਤਕ ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਲੜਨ ਦੀ ਜਰੂਰ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ ?

ਭੂਤ—(ਮੂੰਹ ਪੂੰਝਕੇ) ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਲੜਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਰਹੀ, ਜਿਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਲੜਦਾ ਸੀ ਜਦ ਓਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਹੁਣ ਕੀ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਚੁਕਾ ਸੀ ਕਿ ਵਯਾ ਰਾਮ ਤੇਰੇ ਛੇਤ ਵਿਚ ਹੈ ਸੋ ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖ ਲਿਆ, ਪਰ ਸ਼ੋਕ ਕਿ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਅਰ ਓਹ ਇਸ ਤਰਾਂ ਧੋਖੇ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਗਏ ਇਸਦਾ ਦੋਸ਼ ਭੀ ਤੇਰੇ ਹੀ ਸਿਰ ਲਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਮੈਂ—ਹੱਛਾ ਜੇ ਤੈਥੋਂ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਦੋਸ਼ ਮੇਰੇ ਹੀ ਸਿਰ ਤੇ ਥੱਪ ਦੇਵੀ, ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਫ਼ਾਈ ਆਪ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ ਪਰ ਇਹ ਯਾਦ ਰਖ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰ ਯਤਨ ਕਰਨ ਤੇ ਭੀ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਚਾ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਜੇ ਕੁਛ ਮੇਹਨਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਓਹ ਇੰਦ੍ਰੇਵ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਵਰਿਯਾਈ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਮੈਨੂੰ ਕੁਛ ਇਨਾਮ ਲੈਣ ਦੀ ਇਛਾ ਹੀ ਸੀ, ਸਮਾ ਹੋਣ ਤੇ ਮੈਂ ਇੰਦ੍ਰੇਵ ਦੀ

ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦੁਵਾਂ ਦੇਵੀਂ ਜਿਸਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਵੇਰੀ
ਹੋ ਬੈਠਾ ਹੈਂ ।

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਵਿਆਂ ਹੀ ਭੂਤਨਾਥ ਰੁਪ ਹੁੰਗਿਆ ਅਰ
ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਪਾਕੇ ਕੁਛ ਸੋਚਣ ਲਗ ਪਿਆ । ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਦੇ ਪਿਛੋਂ
ਹਾਉਕਾ ਭਰਕੇ ਬੋਲਿਆ ਬੇਸ਼ਕ ਮੈਨੂੰ ਨਾਗਰ ਨੇ ਧੋਖਾ ਦਿਤਾ ਹੈ
ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।
ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਆਪਣਾ ਖੰਜਰ ਕੱਢ ਲਿਆ ਪਰ ਕੁਛ
ਕਰ ਨਾ ਸਕਿਆ ਅਰਬਾਤ ਆਤਮ ਘਾਤ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ ।
ਬਹਾਦਰਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣੀ ਜਾਨ ਪਯਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਭੂਤਨਾਥ
ਬਹਾਦਰ ਤਾਂ ਸੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਵਿਭਚਾਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣੀ
ਜਾਨ ਅਤਿ ਪਯਾਰੀ ਹੋਗਈ ਸੀ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਪਣੀ
ਜਾਨ ਨੇ ਦੇ ਸਕਿਆ ਕੁਛ ਹਿਰ ਸੋਚਣ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ
ਫੇਰ ਕਿਹਾ:—ਇਸਵੇਲੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੁਰੀ ਲਗ ਰਹੀ ਹੈ
ਮੈਂ ਮਰਜਾਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜੇਹਾ
ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ, ਮੈਂ ਜਿਸਦਾ ਲੂਣ
ਖਾ ਕਾਹਾਂ ਅਰ ਖਾਂਦਾ ਹਾਂ ਉਸਦੀ ਭੀ ਹਾਨੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ
ਇਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਵੇਰੀਆਂ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਜੇ ਮੈਂ
ਜੀਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੇਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ-
ਚਿੰਤ ਕਰਾਂਗਾ, ਸੋ ਮੈਂ ਖਿਆਲਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਰ ਇਹ ਬਿਨੈ
ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਮਾਲ ਹੋਰ ਜੀਉਂਦਾ
ਰਹਿਣ ਦੇਵੋ ।

ਮੈਂ—ਦੋਸਾਲ ਕੀ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਲਈ ਛੱਡ ਦੇਂਦਾ
ਹਾਂ, ਜਦ ਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲੜਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮਾਰਾਂਗਾ

ਜਿਆ ਹੋ ਏ ਇਸਦਾ ਖੋਟਾ ਫਲ ਤੇਨੂੰ ਆਪੇ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ
ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਵਿਚਾਰੇ ਦਯਾਰਾਮ
ਨੂੰ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ ਹੈ।

ਭੂਤ—ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ, ਮੇਰੀ ਪਹਿਲੀ ਗਲ ਨੂੰ ਛੱਡੋ ਮੈਂ
ਦੂਸਰੀ ਗਲ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਰਥਾਤ ਇਹ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੋ ਤਾਂ
ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਲਗ ਸਕੇਗਾ ਕਿ ਦਯਾਰਾਮ ਨੂੰ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ
ਮਾਰਿਆ ਹੈ।

ਮੈਂ—ਮੈਂ ਇਹ ਕਿਸਤਰਾਂ ਲੁਕਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ?

ਭੂਤ—ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਗਲ ਕੀ ਭੂਤਨਾਥ ਹੌਲੀ ੨ ਗਲਾਂ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੋਯਾ ਮੇਰੇ
ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਡਿਗ ਪਿਆ ਅਰ ਆਖਣ ਲਗਾ ਕਿ ਜਿਸਤਰਾਂ ਹੋ ਸਕੇ
ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਬਚਾ ਲਵੋ ਸਗੋਂ ਏਹੋ ਨਹੀਂ ਇਸਨੇ ਹੋਰ ਭੀ ਬਹੁਤ
ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਾਂ ਆਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਲਾਚਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਲਾਲਚਨਾਲ
ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਪੁਰਾਣੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਇਸ ਭੇਤ
ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਰਖਣ ਦੀ ਸੌਂਹ ਖਾਕੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ
ਬਾਹਰ ਤੁਰ ਪਿਆ ਅਰ ਭੂਤਨਾਥ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਲੋਥਾਂ ਨੂੰ ਓਥੇ ਹੀ
ਛੱਡ ਦਿਤਾ, ਫੇਰ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਕਿ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ
ਓਨਾਂ ਲੋਥਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕੀਤਾ।

ਇਤਨਾ ਹਾਲ ਕਹਿਕੇ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਕੁਝ ਚਿਰ ਲਈ
ਭੁਪ ਹੋਗਿਆ ਅਰ ਓਸਨੇ ਇਸ ਨੀਯਤ ਨਾਲ ਭੂਤਨਾਥ ਵਲ
ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਦੇਖੀਏ ਜੋ ਓਹ ਕੁਝ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਪਰ
ਭੂਤਨਾਥ ਤਾਂ ਹਾਉਕੇ ਡਰਕੇ ਰੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬੜੀ ਐਥਰਾਈ ਨਾਲ
ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਅਰ ਦੁਪਟੇ ਨਾਲ ਮੂੰਹ
ਪੁਰਕੇ ਕਿਹਾ—ਠੀਕ ਹੈ ਠੀਕ ਹੈ ਜੋ ਕੁਝ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਕੇ ਰਿਹਾ

ਹੈ ਸਭ ਸੱਚ ਹੈ, ਮੈਂ ਸੌਂਹ ਖਾਕੇ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਜਾਣ
 ਬੁਝਕੇ ਦਯਾ ਰਾਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ, ਓਥੇ ਰਾਜਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਖਲਾ
 ਬੈਠੇ ਵੇਖਕੇ ਮੈਨੂੰ ਪੱਕਾ ਨਿਸਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਮੰਜੀ ਤੇ ਪਏ ਹੋਏ
 ਵੇਖਕੇ ਭੀ ਮੈਂ ਦਇਆ ਰਾਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਿਆਂ ਮੈਂ ਸਮਝਿਆ
 ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਦਲੀਪਸ਼ਾਹ ਦਾ ਸਾਥੀ ਹੈ, ਇਹ ਸੰਦੇਹ ਮੈਨੂੰ
 ਏਥੋਂ ਤਕ ਰਿਹਾ ਕਿ ਦਿਆ ਰਾਮ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਤੇ ਭੀ ਮੇਰਾ ਮਨ
 ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਵਲੋਂ ਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਯਾ ਸਗੋਂ ਮੈਂ ਸਮਝਿਆ ਕਿ
 ਏਸੇ ਨੇ ਦਇਆ ਰਾਮ ਨੂੰ ਏਥੇ ਲਿਆਕੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ
 ਨਾਗਰ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸੰਦੇਹ ਹੋਯਾ ਸੀ ਓਸੇ ਦੁਸ਼ਟਾ ਨਾਗਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣੂ
 ਭਰੀਆਂ ਗਲਾਂ ਵਿਚ ਫਸ ਗਿਆ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਨਿਸਚਾ ਕਰਾ
 ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਸ ਬਖੇੜੇ ਦਾ ਕਰਤਾ ਧਰਤੀ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਹੀ ਹੈ, ਸੋ
 ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਇਤਨਾ ਕੁਝ ਹੋਣ ਤੇ ਭੀ ਮੈਂ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ
 ਦਾ ਵੈਰੀ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ। ਹਾਂ ਇਕ ਗੱਲ ਦਲੀਪਸ਼ਾਹ ਨੇ ਨਹੀਂ
 ਕਹੀ ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਲਕ ਉਣ ਦੀ ਸੌਂਹ ਖਾਕੇ ਭੀ
 ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸੁਕਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਇਸ ਨੂੰ ਰਿਹਾ ਕਿ
 ਤੂੰ ਕਾਗਤ ਤੇ ਲਿਖਕੇ ਖਿਮਾ ਮੰਗਦੇ ਮੈਂ ਇਹ ਭੇਤ ਲਕ ਉਣ ਦੀ
 ਸੌਂਹ ਖਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਲਾਚਾਰ ਹੋਕੇ ਮੈਨੂੰ ਏਹੋ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਅਰ
 ਮੈਂ ਓਹ ਚਿਠੀ ਲਿਖਕੇ ਸਦਾ ਲਈ ਇਸਦੇ ਹੱਥ ਫੌਸ ਗਿਆ।

ਦਲੀਪ-ਠੀਕ ਹੈ ਜੇ ਮੈਂ ਅਜੇਹਾ ਨ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਥੋੜੇ ਹੀ
 ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਭੂਤਨਾਥ ਮੈਨੂੰ ਦੋਸੀ ਬਣਾਕੇ ਆਪ ਸਭਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ
 ਹਵਾ ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਸਤੋਂ ਅਗਲਾ ਹਾਲ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕਛ
 ਹਾਲ ਤਾਂ ਅਜੇਹਾ ਹੈ ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਭੂਤ ਨਾਥ ਦੇ ਹੀ ਮੂੰਹੋਂ ਮਨੁੱਖ
 ਹੋਯਾ ਹੈ !

“ ਏਹ ਭੇਰਿਥੇ ਦਲੀਪਸ਼ਾਹ ਨੇ ਵੇਰ ਬਣਿਕਾ

ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ:-ਜੇਹਾ ਕਿ ਭੂਤਨਾਥ ਕਹਿ ਚੁਕਾ ਹੈ
ਬਹੁਤਮਿਨਤਾਂ ਭਰਲ ਕਰਨ ਤੇ ਮੈਂ ਲਾਚਾਰ ਹੋਕੇ ਭੂਤਨਾਥ ਤੋਂ
ਖਿਮਾ ਪਤ੍ਰ ਲਿਖਾਕੇ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਤੇ ਉਸਦੀ ਕਰਤੂਤ ਲੁਕਾਈ
ਰਖਣ ਦਾ ਬਚਨ ਦੇਕੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਮੈਂ ਚਲੀ
ਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਪਿਛੋਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਜੋ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਦਯਾ ਰਾਮ ਦਾ
ਲੇਖ ਨੂੰ ਕੀ ਕੀਤਾ।

ਉਥੋਂ ਤੁਰਕੇ ਮੈਂ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਵੱਲ ਗਿਆ, ਰਸਤੇ ਵਿਚ
ਸੋਚਦਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਦਇਆ
ਰਾਮ ਦਾ ਸੱਚਾ ਹਾਲ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ
ਨਹੀਂ, ਛਕੜ ਮਨ ਨੇ ਏਹੋ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦ ਭੂਤਨਾਥ ਨਾਲ
ਪੁਣ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਤੋਂ ਭੀ ਇਹ ਗੱਲ ਲੁਕਾਉਣੀ
ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਜਦ ਮੈਂ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ
ਸੁਖ ਸਾਂਦ ਪੁਛਣ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਦਯਾ ਰਾਮ ਦਾ ਹਾਲ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ
ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਲੁਕਾਕੇ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜੋ ਕੁਛ ਆਪਣੇ ਸੁਣਿਆਂ
ਸੀ ਉਹ ਠੀਕ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੀ ਦਯਾ ਰਾਮ ਨਾਲ ਇਹ
ਗੱਲ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦਯਾ ਰਾਮ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਸੀ ਪਰ
ਜ਼ੋਰ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਛੁਡਾ ਨਾ ਸਕੇ ਅਰ ਉਹ ਜਾਨੋਂ ਮਾਰਿਆ
ਗਿਆ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ-(ਤੁਬੱਕ ਕੇ) ਹੈਂ ਦਯਾ ਰਾਮ ਜੀ ਮਾਰੇ ਗਏ !

ਮੈਂ-ਜੀ ਹਾਂ, ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਖਬਰ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਭੀ
ਲੱਗ ਚੁਕੀ ਸੀ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭੂਤਨਾਥ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਦੇ
ਘਰ ਜਿਥੇ ਦਇਆ ਰਾਮ ਕੰਢ ਸੀ ਪੁੱਛ ਗਿਆ ਅਰ ਉਸਨੇ

ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ ਸੀ, ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ
ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਿਰ ਲਾਹ ਸੁਟਿਆ, ਇਸਦੇ ਬਿਨਾਂ
ਓਹ ਹੋਰ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਸੋ ਥੋੜੇ ਹੀ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਅਸੀਂ
ਭੀ ਓਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਅਰ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਤੇ ਦਇਆ
ਰਾਮ ਦੀ ਲੋਥ ਪਾਸ ਬੈਠੇ ਵੇਖਿਆ, ਪੁਛਣ ਤੇ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ
ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਵੱਸੀ, ਸ਼ੋਕ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਭੀ ਚਲੇ ਆਏ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ--ਹਾਂ ! ਸ਼ੋਕ !! ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਾੜਾ ਯਾ, ਪਰ
ਹਛਾ ਈਸ਼ਰ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ !!!

ਮੈਂ ਜੋ ਕੁਛ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਓਹ ਭੂਤਨਾਥ ਦੀ
ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀ ਤੇ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਭੀ ਏਹੋ ਗੱਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ
ਆਖਕੇ ਆਪਣਾ ਪਾਪ ਲੁਕਾਇਆ।

ਏਤਨੀ ਗੱਲ ਆਖਕੇ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਚੁਪ ਹੋਗਿਆ ਤਾਂ
ਤੇਜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਓਸਨੂੰ ਪੁਛਿਆ:- ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਂ ਭਲਾ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ
ਮਿੰਨਤਾਂ ਕਰਕੇ ਮਨਾ ਲਿਆ ਪਰ ਕੀ ਸ਼ੰਭੂ ਆਦਿਕ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ
ਦੇ ਸਾਗਿਰਦਾਂ ਨੇ ਭੀ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ
ਤੋਂ ਲੁਕਾਈ ਰਖਿਆ ? ਅਰ ਕਿਉਂ ?

ਦਲੀਪ--(ਹਉਕਾ ਭਰਕੇ) ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਤੇ ਰੁਪਯਾ ਬੜੀ ਚੀਜ਼
ਹੈ ਬਸ ਏਹੋ ਸਮਝ ਲਵੋ ਹੋਰ ਕੀ ਵਸਾਂ।

ਤੇਜ--ਠੀਕ ਹੈ, ਹਛਾ ਵੇਰ ਕੀ ਹੋਯਾ, ਬਸ ਭੂਤਨਾਥ ਦੀ
ਏਹੋ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਭੀ ?

ਦਲੀਪ--ਜੀ ਭੂਤਨਾਥ ਦੀ ਕਥਾ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਮੁਕੀ
ਬਹੁਤ ਬਾਕੀ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਭੂਤਨਾਥ ਪਾਸੋਂ ਇਕ
ਹੋਰ ਪਾਪ ਹੋਯਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਹੋਰ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਇਸਤੋਂ ਵਧੀਕ

ਤੇਜ-ਓਹ ਕੀ ?

ਦਲੀਪ-ਓਹ ਭੀ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਸੁਣੋ:-ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰੇ ਭੀ ਗਏ, ਮੈਂ ਕੁਛ ਚਿਰ ਭੂਤਨਾਥ ਵਲੋਂ ਨਿਸਚਿੰਤ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਜਦ ਇਹ ਮਲਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਭੂਤਨਾਥ ਮੇਰੇ ਵਲੋਂ ਅਵੇਸਲਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਨਿਸਚਿੰਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਭੀ ਹੋਸ਼ਯਾਰ ਹੋਗਿਆ ਅਰ ਚਾਤ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਬਚਾਉ ਦਾ ਢੰਗ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ, (ਭੂਤਨਾਥ ਵਲ ਵਖਰੇ) ਭੂਤਨਾਥ ! ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਓਹ ਹਾਲ ਦਸਾਂਗਾ ਜਿਸਦੀ ਓਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਮੈਨਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਦ ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਫੜਕੇ ਇਕ ਅਦਭੁਤ ਪਹਾੜੀ ਜਗਾਤ ਲੇਗਿਆ ਸੀ*ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸੂਰਤ ਨਹੀਂ ਵੇਖੀ ਪਰ.....

ਭੂਤਨਾਥ-(ਗੱਲ ਟੁਕਕੇ) ਭਲਾ ਮੈਂ ਕਿਸਤਰਾਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸੂਰਤ ਨਹੀਂ ਵੇਖੀ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਨਾਂ ਅਜੇਹੇ ਭਯਾਨਕ ਵਰਤਾਓ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ ਪਰ ਉਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਲਈ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆਂ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਹੁਣ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਸਚ ਮੁਚ ਓਹੋ ਪੁਸ਼ਟ ਸਨ ਉਦੋਂ ਲਗੇ ਹੋ ?

ਦਲੀਪ-ਹਾਂ ਮੈਂ ਘਰੁਤ ਸੁਣਾਵਾਂਗਾ ।

ਭੂਤ-ਪਰ ਉਸਦੇ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਛ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ, ਤੇ ਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਿਖਤਾ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ ਓਹ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਮੁਖਤਾ ਤੇ ਸੋਚਾਈ ਪੁਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸੀ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਓਸਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਰਮ ਨਹੀਂ ।

ਦਲੀਪ-ਨਹੀਂ, ਉਸਦਾ ਦਸਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਕੀ
ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਸੁਣਨ ਲਈ ਕਮਲਾ ਦੀ ਮਾਂ
ਅਰਥਾਤ ਤੇਰੀ ਇਸਤੀ ਬੰਬ ਆਈ ਹੋਈ ਹੈ ?

ਭੂਤ-ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਹਾਇ ! ਮੈਂ ਕੇਹਾ ਅਭਾਗਾ ਹਾਂ ਜੋ
ਇਤਨਾ ਹੋਣ ਤੇ ਭੀ.....

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ-ਹੱਛਾ ਜਾਣ ਦੇਵੋ, ਭੂਤਨਾਥ ! ਜੇ ਤੂੰ ਇਸ
ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਦੇਹ ਹੈ ਕਿ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਕਛ ਲੂਣ ਮਿਦਰ ਲਾਕੇ
ਗੱਲਾਂ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ ਅਰ
ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਜੀਵਨੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਦੇਂਦਾ
ਹਾਂ ਜੋ ਉਸ ਸੰਦੂਕੜੀ ਵਿਚ ਬੰਦ ਹੈ।

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਨੇ ਉਹ ਸੰਦੂਕੜੀ ਕੱਢੀ ਜਿਸਦੀ
ਸੂਰਤ ਵੇਖਦਿਆਂ ਭੂਤਨਾਥ ਦਾ ਕਲੇਜਾ ਕੰਬਦਾ ਸੀ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਉਸ ਸੰਦੂਕੜੀ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਭੂਤਨਾਥ ਕੰਬ
ਗਿਆ ਪਰ ਫੇਰ ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਸੰਭਾਲਕੇ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਨੂੰ
ਕਿਹਾ:-ਹਾਂ ਹਾਂ ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀ ਸੰਦੂਕੜੀ ਮੇਰੇ ਹਵਾਲੇ
ਕਰ ਦੇਵੋ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੇਰੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਅਰ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਲੈਣ
ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਰਖਦਾ ਹਾਂ। ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਕਾਰਨ ਅਜੇਹੇ ਹੋਰਦੇ
ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਆਪ ਕਹੋਗੇ ਕਿ ਇਹ ਸੰਦੂਕੜੀ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ
ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਪਰ ਫੇਰ ਭੀ ਮੈਂ ਇਸੇਵੇਲੇ ਇਹ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹਾਂ
ਕਿਉਂਕਿ “ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੱਗਯਾ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਨ
ਕਿ ਇਹ ਸੰਦੂਕੜੀ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਬੰਦ ਤੈਨੂੰ ਦਵਾ ਦੇਵਾਂਗੇ” ਸੋ ਦੇਵੀ
ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੱਗਯਾ ਬੂਠੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਇਹ ਕਹਿਕੇ
ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ।

ਦੇਵੀ-(ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ) ਮੈਂ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਪ੍ਰਤੱਗਯਾ

ਕਰ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ।

ਮਹਾਰਾਜ—ਜੇ ਏਹੋ ਗੱਲ ਹੈ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਪ੍ਰਤੱਗਯਾ ਝੂਠੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਮੈਂ ਹੁਕਮ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤੱਗਯਾ ਪੂਰੀ ਕਰੋ ।

ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਉਠ ਖਲੋਤਾ ਅਰ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਦੇ ਅਗੋਂ ਸੰਦੂਕੜੀ ਚੁਕਕੇ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੀ ਅਰ ਕਿਹਾ, ਲੋ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤੱਗਯਾ ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਅਰ ਤੇਰੀ ਇੱਜ਼ਤ ਰੱਖ ਲਈ ਹੈ ।

ਭੂਤ—(ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰਕੇ) ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਮੈਂ ਜੀਉਂ ਪਿਆ ਹਾਂ ।

ਤਜ—ਭੂਤਨਾਥ ! ਤੂੰ ਨਿਸਚਾ ਰੱਖ ਕਿ ਇਹ ਸੰਦੂਕੜੀ ਅਜੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹੀ ਗਈ ਹੈ ਜੇ ਇਹ ਸੁਖੈਨ ਹੀ ਖੁਲ ਸਕਦੀ ਤਾਂ ਜਰੂਰ ਖਲ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ।

ਭੂਤ—(ਸੰਦੂਕੜੀ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖਕੇ) ਜੀ ਹਾਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਇਹ ਅਜੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਖਲੀ । ਮੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਏਸਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹ ਸਕਦਾ । ਇਹ ਸੰਦੂਕੜੀ ਮੇਰੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ ਕਹੋ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਾਪ ਭਰੇ ਭੇਤਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕਈ ਭੇਤ ਖੁਲ੍ਹ ਚੁਕੇ ਹਨ ਤੇ ਖੁਲ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ ਅਰ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਣਗੇ ਪਰੰਤੂ ਇਸਨੂੰ ਬੰਦ ਦੇਖਕੇ ਮੈਂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਕੋਠਾਨ ਕੋਟ ਧੰਨਜਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹੋਯਾ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਜੀਉਂ ਪਿਆ ! ਜੀਉਂ ਪਿਆ ! ਜੀਉਂ ਪਿਆ ! ਜੀਉਂ ਪਿਆ ! ਹੁਣ ਮੈਂ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਵਿਥਯਾ ਕਹਿਣ ਸੁਣਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ, ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਭੀ ਦਸ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕੁਛ ਮੈਂ

(੨੮)
ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਂਤ ਕਹਾਂਗਾ ਸਭ ਸੱਚ ਕਹਾਂਗਾ।

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਓਹ ਸੰਦੂਕੜੀ ਆ ਏ ਬੋਲੀ
ਵਿਚ ਰਖ ਲਈ ਤੇ ਫੇਰ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਆਖਿਆ
ਮਹਾਰਾਜ ! ਮੈਂ ਪ੍ਰਣ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਣਾ ਹਲ ਸੱਚ ਸੱਚ
ਵਸਾਂਗਾ ਪਰੰਤੂ ਮੇਰਾ ਹਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਡਾ ਤੇ ਸ਼ੋਕ ਤੇ ਦੁਖ ਨਾਲ
ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਪਰਮ ਪਿਆਰੇ ਸਿਤ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ
ਨੇ ਮੇਰੇ ਸਭ ਅਪਰਾਧ ਖਿਸਾਂ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ
ਤੋਹੀ ਜੀਵਣੀ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਰ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ
ਇਹ ਗੱਲ ਭੀ ਠੀਕ ਹੈ, ਕਈ ਯੋਭੜਾਂ ਦਾ ਪਿਆਨ ਕਰਕੇ ਮੈਂ
ਮਹਾਰਾਜ ਤੋਂ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਮੋਹਲਤ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਇਤਨੇ ਦਿਨਾਂ
ਵਿਚ ਮੈਂ ਅਪਣਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਂਤ ਪੁਰਤਕ ਦੇਰੂਪ ਵਿਚ
ਲਿਖਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਆਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਓਸਨੂੰ ਸੁਣਕੇ
ਯਾਦਗਾਰ ਵਾਂਗ ਆਪਣੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਦੀ ਆਗਿਆ
ਦੇਣਗੇ। ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਪਿਛਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ
ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਲਿਖਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ ਅਰ ਮੈਂ ਓਹਨਾਂ
ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਮਿਲਕੇ ਹਾਲ ਚਾਲ ਪੁਛ ਲਵਾਂਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਦੇ
ਮਿਲਨ ਦੀ ਆਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੇਰੀ ਨਿਰ ਅਪਰਾਧ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ
ਓਹ ਲੋਕ ਜੋ ਦੋਹਾਂ ਕੁਮਾਰਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਤਲਿਸਮ ਵਿਚੋਂ
ਫੁਟਕੇ ਆ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਵੈਰੀ ਸਮਝਦਾ
ਸਾਂ ਤੇ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਪੁਤਾਪ ਨਾਲ ਓਹਨਾਂ ਨੇ ਭੀ ਮੇਰੇ ਅਪਰਾਧ
ਖਿਸਾਂ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ।

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਤੇ ਰਾਜਾ ਗੋਪਾਲ
ਸਿੰਘ, ਦੋਹਾਂ ਕੁਮਾਰਾਂ ਅਰ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਆਦਿਕ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ,
ਪਰ ਤੁਰਤ ਹੀ ਮਲੂਮ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋ

ਜਾਵੇਗੀ ।

ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਇਤਨੇ ਚਿਰ
ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਭੀ ਸਭ ਪਾਸਿਓਂ ਵੇਹਲੇ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ । ਰਾਜਾ
ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਨੇ ਭੀ ਇਸ ਚੱਲ ਨੂੰ ਸਲਾਹਿਆ ।
ਇਸਦੇ ਪਿਛੋਂ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਨੇ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਵੱਲ ਵਧਕੇ ਪੁਛਿਆ
ਕਿਉਂ ਜੀ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਿੰਤੂ ਨਹੀਂ ?

ਦਲੀਪ—(ਹੱਥ ਜੜਕ) ਕੁਛ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ
ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਸਭਾ ਭੂਤਨਾਥ ਨਾਲ ਕੋਈ
ਵੈਰ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਅਰ ਨਾਂ ਇਹ ਆਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਭੂਤਨਾਥ ਹੀ
ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਬੁਰਿਆਈ ਕਰੇਗਾ, ਪਰੰਤੂ ਮੈਂ ਇਹ ਸ਼ਰੁਰ
ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਸਾਡੀ ਵਿਥਲਾ ਭੀ ਜ਼ਰੂਰ ਸੁਣਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ ਅਰ
ਮੈਂ ਭੂਤਨਾਥ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਆਪਣੀ ਰਾਖ ਕਰਾਣੀ ਸੁਣਾਵਾਂਗਾ ।

ਮਹਾਰਾਜ—ਬੇਸ਼ਕ ਤੁਹਾਡਾ ਹਾਲ ਭੀ ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ ਹੀ
ਹੋਵੇਗਾ, ਅਰ ਅਸੀਂ ਉਸਦੇ ਸੁਣਨ ਦੀ ਅਭਿਲਾਖਾ ਰਖਦੇ ਹਾਂ ਜੇ
ਹੋ ਸਕਿਐ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਹੀ ਹਾਲ ਸੁਣਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ।
ਅਰ ਸੁਣੋਂ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ! ਭਾਵੇਂ ਭੂਤਨਾਥ ਪਾਸੋਂ ੧੩ਵੀਆਂ ੨
ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ ਅਰ ਭੂਤਨਾਥ ਤੁਹਾਡਾ ਅਪਰਾਧੀ
ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਕੁਛ ਵਰਤਾਓ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ
ਉਸਦੇ ਅਸੀਂ ਹਸਾਨਵੰਦ ਹਾਂ ਅਰ ਓਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹਿਤ
ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ—ਨਿਰਸੰਦੇਹ !

ਗੋਪਾਲ—ਅਸੀਂ ਇਸਦੇ ਹਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਦੱਬੇ ਪਏ ਹਾਂ ।

ਦਲੀਪ—ਮੈਂ ਭੀ ਏਹੋ ਸ-ਬਦਾ ਹਾਂ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਜੋ ਜੋ
ਅਦਭੁਤ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ ਓਹ ਸਭ ਅਸੀਂ ਕੁਮਾਰਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸੁਣ

ਚੁਕੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਸੋਚਕੇ ਕੁਮਾਰਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਭੂਤਨਾਥ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਖਿਮਾਂ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ ਅਰ ਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪ੍ਰਤੱਗਯਾ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਾਂ ਕਿ “ਹੁਣ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਵੈਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵੇਖਾਂਗੇ” ।

ਸੁਰੇਂਦ੍ਰ-ਠੀਕ ਹੈ ਐਸਾ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸੋਚਕੇ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਧਿਆਨ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਇਸਦੇ ਅਪਰਾਧ ਖਿਮਾਂ ਕੀਤੇ ਤੇ ਅਪਣਾ ਏਧਾਰ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ ਆਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਸਭੇ ਭੀ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣਿਆਂ ਵਾਂਗ ਵੇਖੋਗੇ ਤੇ ਪਿਛਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਭੁਲ ਜਾਵੋਗੇ ।

ਦਲੀਪ-ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਤੱਗਯਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ ।

ਮਹਾਰਾਜ (ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਾਂਝੀਆਂ ਨੂੰ) ਤੁਹਾਡੇ ਮੂੰਹੋਂ ਭੀ ਅਸੀਂ ਏਹੋ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ।

ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਸਾਥੀ-ਮੇਰੀ ਭੀ ਏਹੋ ਪ੍ਰਤੱਗਯਾ ਹੈ ਅਰ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਮਤਮਾਂ ਅਗੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਂ ਹੈ ਕਿ ਓਹ ਮੇਰੇ ਮਨੋਂ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਕੱਢਕੇ ਭੂਤਨਾਥ ਦਾ ਅਤੁੱਟ ਪ੍ਰੇਮ ਭਰ ਦੇਵੇ ।

ਮਹਾਰਾਜ-ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ! ਸ਼ਾਬਾਸ਼ !!

ਅਰਜਨ-ਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੈਂ ਜੋ ਕੁਝ ਪ੍ਰਤੱਗਯਾ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਓਹ ਮਹਾਰਾਜ ਸੁਣ ਹੀ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਹੁਣ ਫੇਰ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੌਂਹ ਖਾਕੇ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਭੀ ਭੂਤਨਾਥ ਨਾਲ ਵੈਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆਉਣ ਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਪਾਪੀ ਸਮਝਾਂਗਾ ।

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਓਹ ਮੂਰਤ ਜੋ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੀ ਪਾੜ ਸਟੀ ਅਰ ਟੋਟੇ ੨ ਕਰਕੇ ਭੂਤਨਾਥ ਦੇ ਅਗੇ

ਸੁਟ ਦਿਤੀ ਅਰ ਫੇਰ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜੇ ਆਗਯਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਜੱਫੀਆਂ ਪਾਕੇ ਮਿਲ ਲਏਂਦੇ ।

ਮਹਾਰਾਜ—ਇਹੋ ਗੱਲ ਅਸੀਂ ਆਪ ਆਖਣ ਲਗੇ ਸੀ ।

ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ (ਦੇਵੇਂ) ਅਰਜਨ ਤੇ ਭੂਤਨਾਥ ਜਫੀਆਂ ਪਾਕੇ ਮਿਲੇ ਅਰ ਫੇਰ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਆਗਯਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕੋ ਥਾਂ ਬੈਠ ਗਏ ।

ਭੂਤਨਾਥ—(ਦੂਸਰੇ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਤੇ ਅਰਜਨ ਵਲ ਦੇਖਕੇ) ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਆਪ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦਾ ਸੰਸਾ ਨਵਿਰਤ ਕਰੋ ਅਰ ਦਸੋ ਕਿ ਆਪ ਵਿਚੋਂ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਕੌਣ ਹੈ ? ਜਦ ਮੈਂ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਬੇਹੋਸ਼ ਕਰਕੇ ਉਸ ਘਾਟੀ ਵਿਚ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ* ਤਦ ਤੁਹਾਡੇ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੌਣ ਪਹੁੰਚਕੇ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਬਣਿਆ ਸੀ ?

ਦੂਸਰਾ ਦਲੀਪ—(ਹੱਸਕੇ ਉਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਾ ਸੀ, ਜਿਯੋਗ ਨਾਲ ਉਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਹੀ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੂਰਤ ਬਣਕੇ ਬਾਹਰ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਰ ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਧੱਖਾ ਦੇਕੇ ਲੈ ਗਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੀ ਪਿਛਾ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਅਜ ਕੇਵਲ ਧੱਖਾ ਦੇਣ ਲਈ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਭੀ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਬਣਕੇ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਨਾਲ ਆਯਾ ਹਾਂ ।

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਦੂਸਰੇ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗਿੱਲਾ ਤੌਲੀਆ ਕੱਢਕੇ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਪੁੰਝ ਸੁਟਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਰੰਗ ਉਤਰ ਗਿਆ ਜੋ ਥੋੜ੍ਹਾ ਚਿਰ ਵਾਸਤੇ ਲਾਯਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ।

ਚੇਹਰਾ ਸਾਫ਼ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਸੂਰਤ ਨੇ ਰਾਜਾ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਰ ਓਹ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਉਸਦੇ

ਪਾਸ ਚਲੇ ਗਏ ਕਿ ਕੀ ਆਪ ਹੀ ਭਰਤ ਸਿੰਘ ਹੋ ਜਿਨਾਂ ਵਲੋਂ
ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਨਕਾਬ ਪੋਸ਼ ਬਣਕੇ ਖਬਰ ਦਿਤੀ ਸੀ।
ਇਸਦੇ ਉਤਰ ਵਿਚ “ਜੀ ਹਾਂ” ਸੁਣਕੇ ਉਹ ਭਰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗਲ
ਨੂੰ ਚੰਬੜ ਗਏ। ਉਪਰੰਤ ਉਸਦਾ ਹੱਥ ਫੜਕੇ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ
ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਲਿਆ ਬੈਠਾਇਆ ਅਰ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਦੋ ਮਿਲਨ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਘੁਸ਼ਨਤਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤੋਂ
ਮੇਰੀ ਅਸਾ ਸੀ ਕਿ ਕੁਮਾਰ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਬਤ ਕੁਛ ਪੁਛਾਂ।

ਮਹਾਰਾਜ—ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਦਰੋਗੇ ਨੇ
ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਭਰਤ—ਜੀ ਹਾਂ ! ਆਗਯਾ ਹੋਣ ਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਹਾਲ
ਬਿਨਜ ਕਰਾਂਗਾ।

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—(ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ) ਤਲਿਸਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੈਨੂੰ ਪੰਜ
ਕੈਦੀ ਮਿਲੇ ਸਨ ਜਿਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਤਾਂ ਇਹੋ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ
ਭਰਤ ਸਿੰਘ ਅਰ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਹਨ ਤੇ ਦੋ ਹੋਰ ਹਨ ਜੋ ਏਥੇ
ਨਹੀਂ ਸਦੇ ਗਏ, ਦਰੋਗੇ, ਮਾਯਾਰਾਣੀ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਥਯਾ ਸੁਣਨੀ ਭੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਦ ਕੈਦੀਆਂ ਦਾ
ਮੁਕੱਦਮਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਦੇਖਣਾ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵੇਖਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ
ਕੀ ਦਸ਼ਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮਹਾਰਾਜ—ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਕਿਥੇ ਹਨ ?

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—ਉਹ ਏਥੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਛੁਟੀ ਲੈਕੇ ਆਪਣੇ
ਘਰ ਗਏ ਹਨ ਦੋ ਚਾਰ ਦਿਨ ਤਕ ਆ ਜਾਣਗੇ।

ਕੁਤ—(ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਨੂੰ)—ਜੇ ਆਗਯਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਭੀ
ਕੁਛ ਪੁਛਾਂ?

†ਦੇਖੋ ਸੰਤਤ ਭਾਗ ੨੦ ਕਾਂਡ ੮ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਚਿੱਠੀ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ—ਆਪ ਜੋ ਕੁਛ ਪੁਛੋਗੇ ਉਹ ਮੈਂ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ
ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਹਛਾ ਪੁਛੋ।

ਭੂਤ—ਕਮਲਾਦੀ ਮਾਂ ਆਪਨੂੰ ਕਿਥੇ ਤੇ ਕਿਸਤਰਾਂ ਮਿਲੀ?

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ—ਇਹ ਤਾਂ ਉਸੇ ਦੇ ਮੰਹੋਂ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ
ਜਦ ਉਹ ਆਪਣੀ ਵਿ. ਜਾ ਸੁਣਾਵੇਦੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਲੁਕੀ
ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ।

ਭੂਤ—ਤੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਮਾਂ ਅਰ ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ
ਹਾਲ ਕਦੋਂ ਮਲੂਮ ਹੋਵੇਗਾ ?

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ—ਉਹ ਭੀ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਮਲੂਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ
ਭੂਤਨਾਥ ! ਤੂੰ ਤੇ ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਐਵੇਂ ਨਕਾਬ ਪੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪਿਛਾ
ਕਰਕੇ ਚਿੰਤਾ ਮੁਲ ਲੈ ਲਈ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪਿਛਾ ਨ
ਕਰਦੇ ਅਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਿਛੋਂ ਪਤਾ ਹੀ ਲਗਦਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀਆਂ
ਇਸਤਰੀਆਂ ਵੀ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਥੀ ਸਨ,
ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੁੰਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਤਾਂ ਹੁਣ ਭੀ ਹੋਵੇਗੀ
ਪਰ ਚਿੰਤਾ ਤੇ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਲਹੂ ਸੁਕਾ ਦੇਣ ਦੇ ਪਿਛੋਂ।

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਹੱਸ ਪਿਆ ਤੇ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ
ਹਾਸਾ ਦਿੱਸਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਤੇਜ—(ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ) ਹੁਣ ਤਾਂ ਆਪ
ਨੂੰ ਭੀ ਨਿਸਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਆਪਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ
ਕਈ ਵਚਿਤ੍ਰ ਭੇਤ ਆਪ ਤੋਂ ਕਿਥੋਂ ਲੁਕਾਉਂਦਾ ਹੈ ?

ਦੇਵੀ—ਜੀ ਹਾਂ ਸਭ ਮਲੂਮ ਹੋਗਿਆ ਹੈ, ਜਦ ਆਪਣੇ
ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੋਹਾਂ ਕੁਮਾਰਾਂ ਨੇ ਭੈਰੋਂ
ਸਿੰਘ ਤੇ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਾਥੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ ਤਾਂ
ਸਾਨੂੰ ਜਿਨਾ ਹੈਰਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਬੋੜਾ ਸੀ।

ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਕ ਫੇਰ ਸਾਰੇ ਹੱਲ ਪਏ ।

ਤੇਜ-(ਭੂਤਨਾਥਨੂੰ) ਭੂਤਨਾਥ ! ਅਜ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋ ਕਿਉਂਕਿ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੀ ਨੇਕ ਤੇ ਸਤਿਵੇਤੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਭਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਮੋਈ ਹੋਈ ਸਮਝਦੇ ਸੀ ਅਰ ਤੁਹਾਡਾ ਪੁਤ੍ਰ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਭੀ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਜੋ ਬਹੁਤ ਚਿਤ ਤੋਂ ਗੰਮ ਸੀ ਅਰ ਜਿਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਵਿਚਾਰੀ ਕਮਲਾ ਬਹੁਤ ਵਿਆਰੁਲ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ । ਜਦ ਓਹ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹਾਲ ਸੁਣੇਗੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵੇਗੀ ।

ਭੂਤ-ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਾਸ ਇਕ ਸੰਦੂਕੜੀ ਵੇਖਕੇ ਡਰਦਾ ਹਾਂ ਅਰ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਤੇ ਓਹ ਭੀ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਦੁਖਾਈ ਮਸ਼ਾਲਾ ਲੈਕੇ ਨ ਆਯਾ ਹੋਵੇ ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ-(ਹੱਸਕੇ) ਭੂਤਨਾਥ ਹੁਣ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਨ ਪਾ ਜੋ ਹੋਣਾ ਸੀ ਸੋ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਪੱਕਾ ਮਾਰਾਜ ਦਾ ਏਯਾਰ ਹੋਗਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੀ ਮਜ਼ਲ ਹੈ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਕੁਛ ਦੁਖ ਦੇ ਸਕੇ, ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਭੀ ਹੁਣ ਤੇਰੇ ਵਲੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੋਈ ਚੰਗਲੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣਨਗੇ । ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਪੁਤ੍ਰ ਹੈ ਹੈ ਓਹ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕੀ ਬੁਰਿਆਈ ਕਰੇਗਾ ।

ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਮਹਾਰਾਜ ਸੁਰੰਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਲ ਵੇਖਕੇ ਕੁਛ ਸੈਨਤ ਕੀਤਾ ਅਰ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਨੂੰ ਕਿਹਾ:-ਭੂਤਨਾਥ ਦਾ ਤਾਂ ਨਿਬੰਝਾ ਹੋਗਿਆ ਹੁਣ ਇਸ ਵਲੋਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਮਹਾਰਾਜ ਨਹੀਂ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੀਦੇ । ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਪੁੱਤਗਯਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਵਿਥੜਾ ਲਿਖਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਪੱਥ ਕਰੇਗਾ । ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਏ ਭਰਤ ਸਿੰਘ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ

ਵਲੀਪਸ਼ਾਹ ਤੇ ਕਮਲਾ ਦੀ ਮਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਜੋ ਬਿਪਤਾ ਪਈਆਂ
ਹਨ ਉਹ ਮਹਾਰਾਜ ਪੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਹੁਣ ਨਹੀਂ
ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਸਮਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਹੁਣ ਮਹਾਰਾਜ ਅਰਾਮ
ਕਰਨਗੇ ਹੁਣ ਦਰਬਾਰ ਸਮਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਭ ਲੋਕ
ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲਕ ਦਿਲ ਦੀ ਮੈਲ ਕੱਢ ਲੈਣਗੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਕ
ਦੂਸਰੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ—(ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ) ਜੋ ਆਗਿਆ।

ਦਰਬਾਰ ਸਮਾਪਤ ਹੋਯਾ, ਮਹਾਰਾਜ ਇਕ ਕਮਰੇ ਵਿਚ
ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਚਲੇ ਗਏ, ਫੇਰ ਸਭ ਕੋਈ ਉਠਕੇ ਆਪੋ
ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣੇ ਚਲੇ ਗਏ ਜੇਹਾ ਕਿ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਨੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ
ਹੋਯਾ ਸੀ, ਕਈ ਆਦਮੀ ਜੋ ਆਰਾਮ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ
ਬਗੀਚੇ ਵਲ ਚਲੇ ਗਏ।

ਦੂਸਰਾ ਕਾਂਡ

ਇਕ ਸੋਹਣੇ ਸੁਨੈਹਰੀ ਪਾਵਿਆਂ ਵਾਲੇ ਪਲੰਗ ਤੇ ਲਟੇ
ਹੋਏ ਮਹਾਰਾਜ ਸੁਰੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਪਾਨ ਚੱਬ ਰਹੇ ਹਨ, ਏਯਾਰਾਂ ਦੇ
ਸਿਰਤਾਜ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਲੰਗ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਫਰਸ਼ ਤੇ ਬੈਠੇ
ਹੋਏ ਹੌਲੀ ੨ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਮਹਾਰਾਜ—ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਦੀ ਇਹ ਥਾਂ ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਤੇ
ਰਮਣੀਕ ਹੈ ਏਥੋਂ ਤਾਂ ਜਾਣ ਨੂੰ ਮਨ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਜੀਤ—ਠੀਕ ਹੈ, ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਤਰਾਂ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਦੇ
ਵਰਤਾਓ ਭੀ ਮਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਕਿ
ਏਥੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਛੋਟੀ ਮੁੜਕ ਚਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੀ।

ਮਹਾਰਾਜ—ਅਸਾਡੀ ਭੀ ਏਹੋ ਸਲਾਹ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ

ਜੀਵਦੀ ਤਾਂ ਫੇਰ ਭੀ ਸੁਣ ਲਵਾਂਗੇ। ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਤੇ ਆਨੰਦ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਨਾ ਪੈ ਜਾਵੇ।

ਜੀਤ-ਜਰੂਰ, ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਛੇਤੀ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਭਰਤ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕ ਵਾਹਲੇ ਓਥੇ ਹੀ ਸਨ ਲਵਾਂਗੇ, ਜਾਂ ਵਿਆਹ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਏਥੇ ਹੀ ਲੈ ਆਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਭੀ ਏਥੇ ਦਾ ਅਨੰਦ ਦੇਖ ਲੈਣ।

ਮਹਾਰਾਜ-ਚੰ ੧ ਗੱਲ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਦਸੋ ਕਿ ਕਮਲਨੀ ਤੇ ਲਾਡਲੀ ਵਲੋਂ ਤਸਾਂ ਕੀ ਸੋਚਿਆ ਹੈ ?

ਜੀਤ-ਓਨਾਂ ਵਲੋਂ ਜੋ ਆਪਦੀ ਸੰਮਤੀ ਹੈ ਉਹੋਸੇਰੀ ਸੰਮਤੀ ਹੈ ਕਿ ਓਨਾਂ ਦੇਹਾਂਦਾ ਵਿਆਹ ਭੀ ਕੁਮਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮਹਾਰਾਜ-ਇਹੋ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਨਾ ?

ਜੀਤ-ਜੀ ਹਾਂ ਪਰ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਪਿਛੋਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਇਕ ਰਜੇ ਦੀ ਧੀ ਹੈ ਉਸੇ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੇ ਕਮਲਨੀ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਆਹ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਗੱਦੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਪਟਰਾਣੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ।

ਮਹਾਰਾਜ-ਹਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਏਸੇਤਰਾਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਸਦੇ ਪਿਛੋਂ ਕਮਲਾ ਦਾ ਵਿਆਹ ਭੈਰੋਂ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਤੇ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵਿਆਹ ਇੰਦ੍ਰ ਨਾਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਜੀਤ-ਜੋ ਆਗਿਆ !

ਮਹਾਰਾਜ-ਹੁਣ ਤਾਂ ਹੁਣ ਇਹੋ ਪੱਕੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੇ ਕਿ

ਜੀਤ-ਜੀ ਹਾਂ, ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਏਹੋ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਰਗਾ ਜੈਪਾਲ ਆਦਿਕ ਕੈਦੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦੀ ਹੈ ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਥਨ ਤੇ ਹੀ ਉਹ ਮੁਕੱਦਮਾਂ ਨਿਰਭਰ ਰਖਦਾ ਹੈ ਅਰ ਇਹੋ ਉਹਨਾਂ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰੁਤ ਕਰਨਗਾ।

ਮਹਾਰਾਜ-ਨਿਰਸੰਦੇਹ ! ਇਸਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕੈਦੀਆਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਅਤੇ ਸਭੇ ਸਹਾਇਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਦਿਤੇ ਹਨ ਅਰ ਦੋਹਾਂ ਕੁਮਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹਾਂ ਵਿਚ ਬੜੇ ੨ ਵਿਘਨ ਪਾਏ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਸ਼ਟ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਮਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਜਲਸਾ ਭੀ ਵਿਖਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਰਓਹਆਪਣੀ ਅੱਖਾਂਵੇਖਲੈਣਕਿ-ਜਿਨਾਂ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਓਹ ਵਿਘਨਕਾਰੀ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਓਹ ਕਿਸਤਰਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ੨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਸਦੇ ਪਿਛੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਏ ਸ਼ੌਕ ! ਕਿ ਮਯਾਰਾਣੀ ਅਤੇ ਮਾਧਵੀ ਜਮਾਨੀਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਮਾਰੀਆਂ ਗਈਆਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਓਹ ਭੀ ਦੰਖ ਸੈਂਦੀਆਂ ਕਿ.....

ਜੀਤ-ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਏਹੋ ਲਿਖਿਆ ਸੀ।

ਮਹਾਰਾਜ-ਹੱਛਾ ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਸੋਚਣੀ ਚਾਹੀਏ।

ਜੀਤ-ਆਰਾਜ ?

ਮਹਾਰਾਜ-ਭੂਤਨਾਥ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਓਹ ਆਪਣੇ ਸਨਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਮਨ ਦੇ ਸੰਸੇ ਨਵਿਰਤ ਕਰ ਲੈਣ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਓਹਨਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਓਥੇ ਚੱਲਕੇ ਸੁਣਾਂਗੇ।

ਜੀਤ-ਬਹੁਤ ਹੱਛਾ ਕਹਿਕੇ ਉਠਕੇ ਕਮਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਗਏ।

ਤੀਸਰਾ ਕਾਂਡ

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਦੇ ਸੁਰਗ ਵਰਗੇ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠਕੇ
 ਤੂੰ ਪਰੇ ਹਟਕੇ ਕੁਛ ਦੂਰ ਇਕ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਜਾਮਨੂੰ ਦਾ ਬ੍ਰਿਛ
 ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਵੇਲਾਂ ਚੜ੍ਹਾਕੇ ਇਕ ਸੰਘਣੀ ਭਾੜੀ ਜਾਂ
 ਗੁਫਾ ਵਾਂਗ ਬਣਾਇਆ ਹੋਯਾ ਹੈ ਪਾਸ ਹੀ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸੋਤ ਵਗ
 ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਥਾਂ ਅਜੇਹਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਚਾਰ ਆਦਮੀ ਲੁਕਕੇ
 ਬੈਠਕੇ ਸਭ ਪਾਸੇ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਦੇਖ ਲੈਣ ਪਰ
 ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਦੇਖੇ, ਵਿਸ਼ਵਲੋ ਇਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਅਸੀਂ ਭੂਤਨਾਥ
 ਤੇ ਉਸਦੀ ਪਹਿਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸ਼ਾਂਤਾ ਨੂੰ ਬੈਠੀ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਗੱਲਾਂ
 ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਚਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਦੋਹਾਂ
 ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਮਲਾ ਦੀ ਮਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤਾਂ
 ਉਲਾਂਭਿਆਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਭਰਪੂਰ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਹੁਣ ਚਿਹ
 ਉਗਲਛਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ, ਪਾਠਕ ਜੀ ਆਉ ਅਸੀਂ ਕੱਠੇ ਹੋਏ
 ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣੀਏ।

ਭੂਤ—*ਸ਼ਾਂਤਾ ! ਅੱਜ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ
 ਹੋਯਾ ਹਾਂ।

ਸ਼ਾਂਤਾ—ਕਿਉਂ ? ਜੋ ਚੀਜ਼ ਕਿਸੇ ਕਾਹਨ ਵੱਸ ਗੁਵਾਹ
 ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸਦੇ ਮਿਲਣ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜੋ ਚੀਜ਼ ਜਾਣ
 ਬੁਝਕੇ ਸੁਟੀ ਜਾਵੇ ਉਸਦੇ ਮਿਲਣ ਤੇ ਕਾਹਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ?

ਭੂਤ—ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੱਥਰ ਦਾ ਟੋਟਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ
 ਅਰ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਰੱਦੀ ਸਮਝਕੇ ਸੁਟ ਦੇਵੇ ਤੇ ਕੁਛ ਚਿਹ ਪਿਛੋਂ
 ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਪੱਥਰ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਹੀਰਾ

*ਕਮਲਾ ਦੀ ਮਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸ਼ਾਂਤਾ ਹੈ।

ਸੀ ਤਾਂ ਕੀ ਉਸਨੂੰ ਸੁਟ ਦੇਣ ਦਾ ਦੁਖ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ? ਜਾਂ ਉਸਨੂੰ
ਫੇਰ ਮਿਲ ਪੈਣ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇਗੀ ?

ਸ਼ਾਂਤਾ—ਜੇ ਉਹ ਆਦਮੀ ਨਿਸ਼ਨ ਹੀਰੋ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਸਮਝਕੇ
ਸੁਟ ਦਿਤਾ ਹੈ ਇਹ ਸਮਝਕ ਕਿ ਉਹ ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ ਹੀਰਾ ਸੀ
ਉਸਦੀ ਖੋਜ ਕਰੇ, ਜਾਂ ਇਹ ਸੋਚਕੇ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਫਲਾਣੀ ਥਾਂ
ਸੁਟਿਆ ਸੀ ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਜਰੂਰ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ ਉਸਦੇ ਵਲ ਦੌੜੇ
ਤਾਂ ਜਰੂਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਸੁਟ ਦੇਣ ਦਾ ਦੁਖ
ਹੋਯਾ ਹੈ ਅਰ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤੇ ਜਰੂਰ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੋਵੇਗੀ।
ਜੇਵੇਂ ਨਹੀਂ।

ਭੂਤ—ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਆਦਮੀ ਉਸ ਥਾਂ ਜਿਥੇ ਹੀਰੋ ਨੂੰ
ਪੱਥਰ ਸਮਝਕੇ ਸੁਟਿਆ ਸੀ ਫੇਰ ਉਸਨੂੰ ਲੱਭਣ ਲਈ ਜਦ ਹੀ
ਜਾਵੇਗਾ ਜਦ ਆਪਣਾ ਜਾਣਾ ਸਾਰਥਕ ਸਮਝੇਗਾ, ਪਰ ਜਦ
ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਥੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਹੀਰੋ ਦੇ
ਨਾਲ ਤੂੰ ਭੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਵੇਂਗਾ ਜਾਂ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ
ਤਾਂ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਲੱਭਣ ਕਿਉਂ ਜਾਵੇਗਾ ?

ਸ਼ਾਂਤਾ—ਅਜੇਹੀ ਦੁਆ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਅਜੇਹਾ
ਸਮਝੇਗਾ ਹੀ ਕਿਉਂਕਿ ਹੀਰੋ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਜੋਗਾ ਨਾ ਰਹੇ ?

ਭੂਤ—ਹਾਂ ਅਜੇਹੀ ਦੁਆ ਵਿਚ ਉਲਾਂਭਾ ਠੀਕ ਹੈ ਜੇ ਉਹ
ਆਪਣੇ ਕੰਝਿਆਂ ਵਾਲੇ ਹਸਤੇ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹੀਰੋ ਤਕ ਪਹੁੰਚ
ਸਕਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਸਧਾਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਨਾਂ ਕਰਦਾ ਵਿਸੇ।

ਸ਼ਾਂਤਾ—ਠੀਕ ਹੈ, ਜੇ ਉਹ ਹੀਰਾ ਨਾ ਦੇਖਦਾ ਕਿ ਉਸਦਾ
ਮਾਲਕ ਵਿਗਾੜੀ ਹੋਈ ਦੁਸ਼ਾ ਵਿਚ ਭੀ ਇਕ ਮਾਲਕ ਦੇ ਟੁਕੜੇ
ਨੂੰ ਫਾੜੇ ਨਾਲ ਲਾਈ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ
ਹੀਰੋ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ ਪਰ ਸੋਚ ਕਿ ਉਸ ਹੀਰੋ

ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਚਮੁਚ ਹੀ ਪੱਥਰ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਸੋਚਦਾ ਜੋ ਉਹ ਹੀਰਾ ਹੋਥ ਪੱਥਰ ਨਾ ਹੋਣ ਤੇ ਭੀ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ
ਦੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਚੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਮਿੱਟੀ ਛਾਣਦਾ ਵਿਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ
ਮਾਲਕ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਪੱਥਰ ਵਾਂਗ ਸੁਟ ਦਿਤਾ ਹੋਵੇ ਅਰ ਜਾਣਦਾ
ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਸ ਪੱਥਰ ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਹੁਣ ਹੀਰਾ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ
ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਦੋ ਕਣੀਆਂ ਚੰਬੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜੋ ਛੋਟੀਆਂ
ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸੁਖੈਨ ਹੀ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਭੂਤ-ਪਰੰਤੂ ਪ੍ਰਾਚਬਧ ਭੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਹਨਹਾਰ ਭੀ
ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈ ।

ਸ਼ਾਂਤਾ-ਇਹ ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੈ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੈਣਾ
ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਨਿਰਤ ਹੋਣਾ ਹੈ ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਚਟਚਾ ਨੂੰ ਜਾਣ ਬਬਕੇ
ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਦਯੋਗ ਵਰਗੇ ਅਮਲਕ ਪਦਾਰਥ
ਵਲੋਂ ਮੂੰਹ ਫੇਰ ਲੈਣਾ ਹੈ । ਹੱਛਾ ਜਾਣ ਵੇਖੋ ਮੇਰੀ ਭੀ ਇਹ ਇੱਛਾ
ਨਹੀਂ ਕਿ ਆਪਣੀ ਹਰਾ ਦੇਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰਦੀ
ਜਾਵਾਂ । ਇਹ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਰੁਝ ਕਹਿਣ ਵਾਲੀ
ਸਮਾਂ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਛਾਤੀ ਤੇ ਪੱਥਰ ਰਖਕੇ ਮਨ
ਦਾ ਉਬਾਲ ਕੱਢ ਲਿਆ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਸਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਕੀ ਸੀ ।

ਭੂਤਨਾਥ-ਮੈਂ ਅਪਰਧੀ ਹਾਂ ਅਰ ਏਸਕੇ ਅਪਰਾਧੀ ਹੋਣ
ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਭੀ ਤਾਂ ਆਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ
ਨਾਲ ਤੂੰ ਜੀਉਂਦੀ ਜਾਗਦੀ ਮਿਲ ਪਵੇਂਗੀ ।

ਸ਼ਾਂਤਾ-ਜੇ ਏਹੋ ਆਸ਼ਾ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਸੁਰਗਵਾਸੀ
ਹੋਣ ਦੀ ਖਬਰ ਮੈਂ ਦੁਖਜਾਨੀ ਦੇ ਹੰਨਾਂ ਤੱਕ ਕਿਉਂ ਪੁਚਾਨ ਦਾ
ਸਤਨ ਕਰਾਂ ? ਅਤੇ.....

ਭੂਤ-ਬਧ ਬਧ ਸਧ । ਜੇਹ ਕਛ ਨਾ ਕਹੋ ਏਹੋ ਜੇਹੀਆਂ

ਗਲਾਂ ਛੱਡ ਦੇਵੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ, ਕਿਉਂ ਕਿ ਅੱਜ ਬੜੇ ਭਾਗੀ ਨਾਲ
ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਦਿਨ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਸਾੜਵੀਆਂ ਗੱਲਾਂ
ਸੁਣਾ ਕੇ ਭੁਭੁਕਾ ਬਣਾ ਅਰ ਇਹ ਦੱਸ ਕਿ ਤੂੰ ਏਤਨਾ ਚਿਰ
ਨਿਬ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਰ ਆਪਣੀ ਧੀ ਕਮਲਾ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਕੇ
ਕਿਸਤਰਾਂ ਚਲੀ ਗਈ ਜੋ ਉਹ ਅੱਜ ਤੱਕ ਤੈਨੂੰ ਮੋਈ ਹੋਈ
ਸਮਝਦੀ ਹੈ।

ਇਸਵੇਲੇ ਸ਼ਾਂਤਾ ਨੇ ਨਕਾਬ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਭਾਵੇਂ
ਉਹ ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਮਾਰੀ ਹੋਈ ਲਿੱਸੀ ਹੋਈ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਉਸਦੇ
ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਲਹੂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਅੱਜ ਦੀ
ਖੁਸ਼ੀ ਨੇ ਵੇਰ ਉਸਦੇ ਚੇਹਰੇ ਤੇ ਕੁਛ ਰੌਣਕ ਲੈ ਆਈ ਸੀ ਜਿਸ
ਕਰਕੇ ਉਹ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਦੀ ਤੇ ਕੁਸੋਹਣੀ ਨਹੀਂ ਆਖੀ ਜਾ
ਸਕਦੀ ਸੀ, ਹਜਾਰ ਗਈ ਗੁਜਰੀ ਹੋਣ ਤੇ ਭੀ ਉਹ ਰਾਮਦੇਈ
(ਭੂਤਨਾਥ ਦੀ ਦੁਸਰੀ ਵਹੁਟੀ) ਪਾਸੋਂ ਚੰਗੀ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਸੀ
ਅਰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਭੂਤਨਾਥ ਭੀ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ
ਸੀ। ਭੂਤਨਾਥ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਸ਼ਾਂਤਾ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਰੂਆਂ
ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਅੱਖਾਂ ਕਪੜੇ ਨਾਲ ਪੂੰਝਕੇ ਲੰਮਾ ਹਾਉਕਾ
ਭਰਕੇ ਕਿਹਾ:--ਮੈਂ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰੋਂ ਕਦੀ ਨਾ ਨੱਸਦੀ
ਜੇ ਮਾਂ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਿਖ ਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਸਮਝਦੀ ਪਰ
ਸ਼ੌਂਕ ਕਿ ਆਪਦੇ ਭਰਾ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਚੰਗੀਤਰਾਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਰ
ਦਿਤੀ ਕਿ ਆਪਦੇ ਵਰੋਆਂ (ਅਰਥਾਤ ਆਪ) ਦਾ ਵੇਹਾਂਤ ਹੋ
ਗਿਆ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਸਨੇ ਇਸਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿਤੇ ਪਰ
ਮੈਨੂੰ ਨਿਸਚਾ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਪਰ ਵੇਰ ਭੀ--ਮੈਂ ਇਸੇ ਰਾਮ ਵਿਚ
ਬੀਮਾਰ ਹੋਗਈ ਤੇ ਮੇਰੀ ਬੀਮਾਰੀ ਵਧਦੀ ਹੀ ਰਾਈ, ਉਦੋਂ ਹੀ
ਮੇਰੀ ਮਾਸੀ ਦੀ ਧੀ ਭੈਣ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਮੈਨੂੰ ਨਿਲਣ

ਆਦੀ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦਾ ਹਾਲ ਤੇ ਬੀਮਾਰੀ ਸਭ ਦੱਸੀ ਅਰ
ਇਹ ਭੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਸਤਰਾਂ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਨੇ ਜੀਉਂਦੇ ਜਾਗਦੇ
ਹੋਕੇ ਆਪਣੀ ਮੋਢੀ ਹੋਯਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸਤਰਾਂ ਤੂੰ ਭੀ
ਕਿਤੇ ਮੈਨੂੰ ਲੁਕਾਕਮਰ ਗਈ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਾਜੇ ਅਤੇ ਹੋਇਆਤਮੈਂ
ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਢੁਰ ਸਕਾਂਗੀ। ਉਸਨੇ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲਈ
ਅਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਘਰ ਸੁਥਰੀ ਹਵਾ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ
ਉਥੋਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਭੀ ਚੰਗਾ ਹੈ ਓਥੇ ਸ਼ਾਂਤ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਆਰਾਮ ਅਤੇ
ਜਾਵਗਾਫ਼ੇਰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਰੋਜਾਣਾ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਤੇ
ਜਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਭੀ ਆਰਾਮ ਲੈ ਲਈ। ਮੈਂ ਦੋ ਤਿੰਨ
ਦਿਨ ਤਕ ਆਪਣੀ ਧੀ ਕਮਲਾ ਨੂੰ ਕੁਛ ਸਮਝਾਉਂਦੀ ਰਹੀ ਫੇਰ
ਉਸਨੂੰ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਕੁਛੜ ਵਾਲੇ ਮੰਡੇ ਨੂੰ
ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਤੁਰ ਪਈ ਤੇ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚੀ ਹੋਲੀ ਕ
ਮੈਨੂੰ ਆਰਾਮ ਹੋਗਿਆ। ਚੰਡੇ ਹੀ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਭਯਾਨਕ
ਹਨੇਰੀ ਵਾਲੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਆਪ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚੇ।
ਪਰ ਹਾਇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪਦੀ ਦਸ਼ਾ ਪਾਗਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ
ਅਰ ਆਪ ਨੇ ਧੌਖੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਪੁਤ੍ਰ ਨੂੰ ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ
ਨਾਲ ਲੈਗਈ ਹੋਈ ਸੀ ਘਾਤ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਚੰਡੇ ਦਾ ਮਨ ਭਰ ਆਇਆ ਅਰ
ਉਹ ਰੋਣ ਲਗ ਪਈ, ਭੂਤਨਾਥ ਦਾ ਭੀ ਭੈੜਾ ਹਾਲ ਸੀ ਅਰ
ਉਹ ਇਸਤਰਾਂ ਅਗੇ ਹਾਲ ਨਹੀਂ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ
ਬੋਲਿਆ:—“ਬੱਸ ਬੱਸ ਖਿਮਾਂ ਕਰੋ ਹੁਣ ਇਹ ਗੱਲ ਛੱਡ ਦੇਵੋ”
ਫੇਰ ਆਪਣੀ ਵਹੁਟੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਡਿੱਗਣ ਹੀ ਲਗਾ ਸੀ ਕਿ
ਸ਼ਾਂਤ ਨੇ ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਫੜ ਲਿਆ ਅਰ ਕਿਹਾ ਹੈਂ ! ਹੈਂ !!
ਇਹ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹੋ ? ਕਿਉਂ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਪਾਪ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹੋ ?

ਮੈਂ ਚੰਗੀਤਰਾਂ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਓਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਿਆ ਪਰ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਣਦੇ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਫੇਰ ਭੀ ਆਪਨੂੰ ਅਜੇਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਹੱਛਾ ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਛੱਡ ਦੇਂਦੀ ਹਾਂ।

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਸ਼ਾਂਤਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੱਥਰੂ ਪੂੰਝੇ ਫੇਰ ਆਖਣ ਲੱਗੀ:—“ਚਿੰਤਾ ਤੇ ਦੁਖ ਨਾਲ ਮੈਂ ਫੇਰ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਗਈ ਪਰੰਤੂ ਕੇਵਲ ਆਪਦੇ ਮਿਲਨ ਦੀ ਆਸ਼ਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਫੇਰ ਹਰਿਆ ਕਰ ਦਿਤਾ ਓਹ ਆਸ਼ਾ ਕੇਵਲ ਇਹੋ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ ਆਪਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਸਿਧੇ ਰਾਹ ਪਾਵਾਂ। ਪਰੰਤੂ ਦੁਖ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਨੇ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਆਪਦਾ ਵਰੀ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਸੀ ਆਪਣੇ ਭੀ ਤਾਂ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਚੇੜ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ ਸੀ ਏਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਅੰਤ ਨੂੰ ਓਹ ਦਰੋਗੇ ਦੇ ਕਾਬੂ ਆ ਹੀ ਗਿਆ।

ਭੂਤ—(ਹਾਉਕਾ ਫ਼ਰਕ) ਮੈਂ ਇਹ ਸਭ ਸੁਣ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਹਾਲ ਸੁਣ।

ਸ਼ਾਂਤਾ—ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਹਾਲ ਸੁਣਾ ਰਹੀ ਹਾਂ ਹੱਛਾ ਸੰਫੋਪ ਹੀ ਸੁਣੋ:—

“ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਮੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਮੇਰਾ ਤੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਮਰ ਜਾਣਾ ਪ੍ਰਸੰਧ ਕੀਤਾ ਜਿਸਨੂੰ ਸੁਣਕ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਮਲਾ ਨੂੰ ਭੀ ਮੇਰੇ ਵਲੋਂ ਨਿਸਚਿੰਤਤਾ ਹੋ ਗਈ। ਜਦ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਆਪ ਹੀ ਦਰੋਗੇ ਦੇ ਕਾਬੂ ਆ ਗਿਆ ਤਦ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਵਿਅਕੁਲ ਹੋਈ ਜੋ ਹੁਣ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਉਸਵਲੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਮੈਂ, ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਉਸਦਾ ਬੱਚਾ ਤਿੰਨੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ ਸੀ। ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਧੀਰਜ ਦਿਤੀ ਕਿ ਤੂੰ ਘਬਰਾ ਨਾਂ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ

ਰਹਾਂਗੀ ਅਰ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਹੋਸਕੇਗਾ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਢੰਡਣ ਦਾ
 ਯਤਨ ਕਰਾਂਗੀ, ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਘਰ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ
 ਅਰ ਕਿਤੇ ਅਜੇਹੀ ਥਾਂ ਲੁਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ
 ਸਾਡਾ ਪਤਾ ਨਾ ਲਗੇ" । ਛੇਕੜ ਇਸੇਤਰਾਂ ਕੀਤਾ । ਜੋ ਕੁਛ ਰਾਸ
 ਪ੍ਰੀਤੀ ਸੀ ਉਹ ਲੈਕੇ ਅਸੀਂ ਤੁਰ ਪਈਆਂ ਅਰ ਕਾਂਸੀ ਜੀ ਪਹੁੰਚਕੇ
 ਇਕ ਹਨੇਰੀ ਗਲੀ ਵਿਚ ਭੈੜਾ ਜੇਹਾ ਮਕਾਨ ਲੈਕੇ ਰਹਿਣ ਲਗ
 ਪਈਆਂ ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਟੋਹ ਰਖੀਆਂ ਸੀ ਕਿ ਦਲੀਪ
 ਸ਼ਾਹ ਕਿਥੇ ਹੈ, ਜਾਂ ਉਹ ਛੁਟਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਘਰ ਜਾਕੇ ਸਾਨੂੰ
 ਫੜਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ । ਦੇਹੋ ਗੱਲਾਂ ਸੋਚਕੇ ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ ਸੂਰਤ
 ਬਦਲਕੇ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲੀ ਅਰ ਬੇਧਰ ਚਿਧਰ ਫਿਰਦੀ ਰਹੀ,
 ਐਯੰਗ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਈ ਕਿ ਕਿਸੇਤਰਾਂ
 ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਾਥੀ
 ਬਣਾਇਆ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਬੀਸਰ ਨੇ ਮੇਰੀ ਇਹ ਮੁਰਾਦ ਪੂਰੀ
 ਕੀਤੀ । ਜਦ ਮਾਧਵੀ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫਸਾਕੇ ਲੈਗਈ ਅਰ
 ਉਸਦੇ ਪਿਛੋਂ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਤੇ ਛਾਹੋਂਬਫੇਰ ਲਿਆ ਤਦ ਕਮਲਾ ਤੇ ਹਰਨਾਮ
 ਸਿੰਘ ਦੋਵੇਂ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਦੀ ਏਜ ਵਿਚ ਨਿਕਲੇ ਤੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਤੋਂ
 ਵਿਛੜ ਗਏ, ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਦੀ ਏਜ ਵਿਚ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਕਾਂਸੀ
 ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਦ ਉਹ ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਪੈ
 ਗਿਆ, ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਸੈਨਤ ਨਾਲ ਪਾਸ ਸੱਦਕੇ ਆਪਣਾ ਪਤਾ
 ਦਸਿਆ, ਉਸਨੂੰ ਮੇਰੇ ਮਿਲਨ ਨਾਲ ਜਿਤਨੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੋਈ
 ਉਹ ਮੈਂ ਦੱਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ । ਉਸਨੂੰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਆਈ
 ਅਰ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਸੁਣਾਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਭੀ ਦਸੀ
 ਜਿਸਨੂੰ ਉਸਨੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ, ਉਸਵੇਲੇ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਕਮਲਾ
 ਨੂੰ ਭੀ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਸੱਦ ਲੈਂਦੀ ਪਰ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਉ ਨੂੰ ਕਿਸ਼ੋਰੀ

ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰੀ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ
 ਹੋਯਾ। ਭੁਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਸੋ ਮੈਂ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣੇ
 ਪਾਸ ਰਖਿਆ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੇ ਵਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਲੱਭਣ ਦਾ
 ਫਾਰ ਸੌਂਪਕੇ ਆਪ ਹੁਪ ਚਾਪ ਘਰ ਬੈਠ ਰਹੀ, ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤਕ
 ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਏਧਰ ਉਧਰ ਮਾਰਿਆ ੨ ਫਿਰਦਾ ਤੇ ਕਈ
 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਚਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਜਦ ਆਪ
 ਕਮਲਨੀ ਦੇ ਸਾਥੀ ਬਣਕੇ ਉਸਦੇ ਕੰਮ ਲਈ ਚੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ
 ਫਿਰਨ ਲਗਾ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੂੰ ਪਛਾਣਕੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਖਬਰ
 ਮੈਨੂੰ ਦਿਤੀ। ਥੋੜੇ ਹੀ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਉਸੇ ਦੀ ਜਬਾਨੀ ਮਲੂਮ
 ਹੋਯਾ ਕਿ “ਹੁਣ ਆਪ ਨੇਕਨਾਮ ਹੋਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ”।
 ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਪਸੰਨਤਾ ਹੋਈ ਮੈਂ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ
 ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾ ਬੀਰੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵਜਾਹ
 ਦਾ ਸਾਗਿਰਦ ਬਣ ਜਾਹ। ਉਹ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਅਰ
 ਉਸਦਾ ਪਯਾਰਾ ਸਾਗਿਰਦ ਤੇ ਥੋੜੇ ਹੀ ਚਿਰ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਮਿੱਤ੍ਰ
 ਬਣ ਗਿਆ। ਤਦ ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਸੱਚਾ ੨ ਹਾਲ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ
 ਨੂੰ ਸੁਣਾਇਆ। ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭੀ ਉਸਤੇ ਬੜੀ ਦਇਆ ਕੀਤੀ
 ਅਰ ਉਸਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸਦੇ ਭਤ ਨੂੰ ਲੁਕਾਇਆ। ਤਦ
 ਤੋਂ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਛੇਸ ਬਦਲਕੇ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ
 ਰਿਹਾ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ੨ ਖਬਰ ਮਿਲਦੀ ਰਹੀ।
 ਆਪਣੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਤਾਰਾ
 ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਂ ਚੰਪਾ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਹੈ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਮਾਮੇ ਦੀ ਧੀ ਹੈ।
 ਸੋ ਜਦ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਚੰਪਾ ਨੇ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹਾਲ
 ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸਾਕਾ ਵਿਚ ਇਹ ਮਨੁੱਖ
 ਭਣੇਵਾਂ ਹੈ ਤਦ ਉਸਨੇ ਭੀ ਇਸਤੇ ਦਇਆ ਪਗਟ ਕੀਤੀ ਅਰ

ਓਹ ਸਦਾ ਇਸਨੂੰ ਪੁਤ੍ਰ ਵਾਂਗ ਸਮਝਦੀ ਰਹੀ ।

ਜਮਾਨੀਆਂ ਦੇ ਤਲਿਸਮ ਨੂੰ ਖੋਹਲਕੇ ਜਦ ਦੋਵੇਂ ਕੁਮਾਰ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਖੋਹ ਵਾਲੇ ਤਲਿਸਮੀ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਤਾਂ ਓਹਨਾਂ ਨੇ ਭੈਰੋਂ ਸਿੰਘ ਤੇ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਸੋਟ ਲਿਆ ਅਰ ਤਲਿਸਮ ਦਾ ਪੂਰਾ ੨ ਹਾਲ ਸਮਝਾਕੇ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਹੀ ਰਖਿਆ । ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਵਾ ਹਾਲ ਭੀ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋਇਆ, ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਤੇਰੇ ਬਾਲ ਬਚੇ ਰਾਜੀ ਪਸ਼ੀ ਹਨ ਨਾਲ ਹੀ ਮੇਰਾ ਹਾਲ ਭੀ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋਇਆ । ਉਸਦੇ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਕੁਮਾਰਾਂ ਦੀ ਆਗਯਾ ਨਾਲ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚ ਲੈ ਗਿਆ ਅਰ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਮਿਲਾਯਾ । ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਕਾਂਸੀ ਗਿਆ ਤੇ ਸੈਨੂੰ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਪੁਤ੍ਰ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਕੁਮਾਰਾਂ ਪਾਸ ਆਰਿਆ । ਪਰ ਜਦ ਦੰਪਤੀ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਓਹ ਸੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚ ਆਈ ।

ਭੂਤ—ਜਦ ਦੋਵੇਂ ਕੁਮਾਰ ਭੈਰੋਂ ਸਿੰਘ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤਲਿਸਮ ਵਿਚ ਲੈਗਏ ਤਾਂ ਇਸਦੇ ਪਿਛੋਂ ਤਾਂ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਓਥੇ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ?

ਸ਼ਾਂਤਾ—ਜੀ ਉਸਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਭੀ ਓਹ ਦੋਵੇਂ ਏਥੇ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਉਸ ਦਿਨ ਤਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਰੂਪ ਨਾਲ ਆਏ ਸੀ ਕੀ ਆਪ ਅਜੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਸਮਝੇ ਸੀ ?

ਭੂਤ—ਠੀਕ ਹੈ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਦੇਹ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਨੇ ਦਵੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭੀ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਸ਼ਾਂਤਾ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਭੁਤਨਾਸ ਨੇ ਬੜੇ ਪਿਆਨ ਨਾਲ

ਸੁਣੀ ਇਸਦੇ ਪਿਛੋਂ ਓਹ ਬੜੇ ਚਿਹ ਤਕ ਸਾਂਤਾ ਪਾਸੋਂ ਮਿੰਨਤ
ਤਰਲੇ ਨਾਲ ਖਿਮਾਂ ਮੰਗਦਾ ਰਿਹਾ ਉਪਰੰਤ ਫੇਰ ਦੋਵੇਂ ਜੱਲਾਂ
ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ।

ਸ਼ਾਂਤਾ—ਹੁਣ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਮਲੂਮ ਹੋਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ
ਜੈਪਾ ਏਥੇ ਕਿਉਂ ਤੇ ਕਿਸਤਰਾਂ ਆਏ ?

ਭੂਤ—ਹਾਂ ਇਹ ਭੇਤ ਤਾਂ ਖੁਲ੍ਹ ਜਿਆ ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ
ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਕਿ ਨਾਨਕ ਤੇ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਏਥੇ ਕਿਸਤਰਾਂ
ਆਏ ?

ਸ਼ਾਂਤਾ—ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਦਸਾਂਗੀ ਉਸੇ ਤੋਂ ਪੁਛ ਲੈਣਾ।

ਭੂਤ—(ਚੈਰਾਨੀ ਨਾਲ) ਓਹ ਕਿਉਂ ?

ਸ਼ਾਂਤਾ—ਉਸਦੇ ਵਲੋਂ ਮੈਂ ਕੁਛ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ।

ਭੂਤ—ਛੇਕੜ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਭੀ ਹੋਵੇ।

ਸ਼ਾਂਤਾ—ਕਾਰਨ ਏਹੋ ਕਿ ਉਸਦੀ ਏਥੇ ਕੋਈ ਇਹਤ ਨਹੀਂ
ਬੇਕਦਰੀ ਨਾਲ ਵਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਭੂਤ—ਓਹ ਹੈ ਭੀ ਏਸੇ ਯੋਗ, ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ
ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਜਦ ਤੋਂ ਇਹ ਸਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸੇ
ਦੀ ਫ਼ਿਪਾ ਨਾਲ ਮੈਂ ਜੈਪਾਲ (ਨਕਲੀ ਬਲਭੱਦ) ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ
ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਇਕ ਘੋਰ ਵਿਪਤਾ ਵਿਚ ਫਸ ਗਿਆ ਸੀ
ਤਦ ਤੋਂ ਮੇਰਾ ਮਨ ਉਸ ਵਲੋਂ ਖੱਟਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸ਼ਾਂਤਾ—ਓਹ ਕਿਸਤਰਾਂ ?

ਭੂਤ—ਇਸਤਰਾਂ ਕਿ “ਓਹ ਬੇਗਾਮ ਦੀ ਇਕ ਗੁਪਤ
ਸਹੇਲੀ ਨਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਣ ਹੈ” ਅਰ ਇਸੇ ਲਈ ਕਾਗਤਾਂ ਦਾ
ਓਹ ਮੁੱਠਾ ਜੋ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਲੱਭ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਮੇਰੇ

ਘਰੋਂ ਗੁੰਮ ਹੋਕੇ ਜੈਪਾਲ ਦੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਅਰ ਉਸਨੇ ਮੇਰੀ ਬੜੀ ਹਾਨੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਮਾਣ ਭੀ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖ ਲਿਆ।

ਸ਼ਾਂਤਾ—ਹਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਭੀ ਵਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣ ਚੁਕੀ ਹਾਂ।

ਭੂਤ—ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਹੁਣ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵੈਰਨ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਕਵਲ ਨੂੰ ਨਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਗੋਹਰ ਨਾਲ ਭੀ ਉਸਦਾ ਸਹੇਲਪੁਣਾ ਸੀ ਅਰ ਇਹ ਸਹੇਲਪੁਣਾ ਪਵਿਤ ਨਹੀਂ ਸੀ (ਹਾਰਿਕਾ ਭਰਕੇ) ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਉਸ ਖੇਟੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਨਾਨਕ ਭੀ ਖੋਟਾ ਹੀ ਨਿਕਲਿਆ।

ਸ਼ਾਂਤਾ—(ਮਸਕਰਾਕੇ) ਤਦ ਆਪ ਉਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਏਨੇ ਵਿਆਕੁਲ ਕਿਉਂ ਸੀ ? ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਨਕਾਬਪੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਸੀ।

ਭੂਤ—ਓਹ ਵਿਆਕੁਲਤਾ ਮੇਰੀ ਉਸਦੇ ਹੁੰਮ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਗੋਂ ਕਿਸੇ ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਰਕ ਸੀ ਕਿ ਕਿਤੇ ਓਹ ਮੇਰੇ ਤੇ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਵਿਪਤੀ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਨਕਾਬਪੋਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਮਿਲੀ।

ਸ਼ਾਂਤਾ—ਠੀਕ ਹੈ ਇਹ ਭੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਭੂਤ ਫੇਰ ਏਸੇ ਵਿਚ ਜਦ ਕਿ ਉਸਨੇ ਬੰਨ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਗਾਉਣ ਸੁਣਾਕ ਹੋਖਾ ਦਿਤਾ ਅਰ ਫੜਕ ਆਪਣੇ ਮਕਾਨ ਤੇ ਲੰ ਗਈ ਜਿਸਦਾ ਹਾਲ ਸ਼ਾਇਦ ਤੇਨੂੰ ਮਲੂਮ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਸ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਕਰੋਧ ਹੋਰ ਭੀ ਵਧ ਗਿਆ*।

ਸ਼ਾਂਤਾ—ਇਹ ਹਾਲ ਮੈਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਕਾਰਰਵਾਈ

*ਦੇਖੋ ਸੰਤਤਿ ਬਾਗ ੨੦ ਦਾ ਅੰਤ।

ਉਸਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਗੋਂ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਦੀ ਸੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹੀ ਆਪਦੇ
 ਨਾਲ ਇਹ ਏਯਾਰੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦਿਨ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਵਾਰ
 ਬਨ ਵਿਚ ਜਿਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਸੀ ਤੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ
 ਸਮਝਿਆ ਸੀ ਉਹ ਭੀ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਦਾ ਇਕ ਏਯਾਰ ਸੀ । ਇਹ
 ਗੱਲ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸੁਣੀ ਹੈ ਸ਼ਾਇਦ ਆਪਨੂੰ ਭੀ ਦੱਸਣ ।
 ਹਾਂ ਉਸ ਦਿਨ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚ ਜਿਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਵੇਖਿਆ
 ਸੀ ਉਹ ਵਸਤਵ ਵਿਚ ਨਾਨਕ ਦੀ ਮਾਂ ਸੀ ਉਹ ਤਾਂ ਆਪ
 ਕੈਦੀਆਂ ਵਾਂਗ ਏਥੇ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ ਖੁਲੀ ਨਿਸਤਰਾਂ ਫਿਰ ਸਕਦੀ
 ਹੈ ਦੋਵੇਂ ਕੁਮਾਰ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ
 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਲਾ ਲਵੇ ਏਸੇ ਲਈ ਇਹ
 ਸਭ ਖੇਡ ਖੇਡੀ ਗਈ (ਕਛ ਸੋਚਕ) ਪਰ ਫੇਕੜ ਹੋਲੀ ੨ ਆਪ ਨੇ
 ਨਾਨਕ ਦੀ ਮਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਪੁਛ ਹੀ ਲਿਆ । ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਵਲੋਂ ਕੋਈ
 ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਪਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਹੱਛ ਹੁਣ ਇਸਦੇ ਅਗੇ ਹੋਰ
 ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਵਸਾਂਗੀ ਆਪਨੇ ਭੀ ਕੁਛ ਨ ਪੁਛਣਾ ।

ਭੂਤਨਾਥ—ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਜਦ ਇਤਨ ਦੱਸ ਚੁਕੀ ਹੈਂ ਤਾਂ
 ਬੋੜਾ ਜੇਹਾ ਹੋਰ ਭੀ ਦੱਸ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਕੁਛ
 ਨਹੀਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸਗੋਂ ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਉਸਦਾ ਮੂੰਹ ਭੀ ਨਹੀਂ
 ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ । ਹੱਛ ਇਹ ਤਾਂ ਦਸ ਕਿ ਉਹ ਨੀਚਣੀ ਏਥੇ
 ਕਿਸਤਰਾਂ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ?

ਸ਼ਾਂਤਾ—ਲਿਆਂਦੀ ਨਹੀਂ ਗਈ ਸਗੋਂ ਉਸੇ ਨਨ੍ਹੇ ਦੇ ਘਰੋਂ
 ਆਈ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਾਨਕ ਭੀ ਉਥੇ ਹੀ ਸੀ ।

ਭੂਤ—(ਹੈਰਾਨੀ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ) ਹੈਂ ! ਫੇਰ ਉਸੇ ਨਨ੍ਹੇ ਦੇ
 ਘਰ ਗਈ ਸੀ ?

ਸ਼ਾਂਤਾ—ਜੀ ਹਾਂ ।

ਭੂਤ—(ਹ ਉਕਾ ਭਰਕੇ) ਲੋਕ ਸੱਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਿਭਚਾਰ ਦਾ ਫਲ ਭੈੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਸ਼ਾਂਤਾ—ਹੁਣ ਆਪ ਉਸਦੇ ਵਲੋਂ ਮੈਨੂੰ ਕੁਛ ਨਾ ਪੁਛੋ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇਵ ਜੀ ਆਪਨੂੰ ਸਭ ਕੁਛ ਦਸ ਦੇਣਗੇ ।

ਭੂਤ—ਹੁਣ ਹੁਣ ਉਸ ਵਲੋਂ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਪੁਛਾਂਗਾ । ਪਰ ਇਹ ਦੱਸ ਕਿ ਅਜ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੰਦੂਕੜੀ ਵੇਖੀ ਸੀ ਓਹ ਸੰਦੂਕੜੀ ਕੋਹੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਕੀ ਹੈ ?

ਸ਼ਾਂਤਾ—ਉਸ ਵਿਚ ਦਰੋਗੇ ਦੇ ਹੱਥ ਦੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਚਿਠੀਆਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਆਪਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੋਸਾਂਦਾ ਕਿ ਆਪਨੇ ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵੈਰੀ ਸਮਝਿਆ ਪਹਿਲੇ ਜੇ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਦਰੋਗੇ ਨੇ ਲਾਲਚ ਦੇਕੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਓਹ ਆਪਨੂੰ ਭੜਾ ਦੇਵੇ ਤਦ ਦੋ ਚਾਰ ਚਿਠੀਆਂ ਵਿਚ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਹ ਸੋਚਕੇ ਕਿ ਦਰੋਗੇ ਦੀ ਸ਼ੈਤਾਨੀ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋ ਚਾਰ ਪੁਸ਼ਟ ਕਠੇ ਕਰ ਲਏ, ਦਰੋਗੇ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਤਰ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਕਈਆਂ ਚਿਠੀਆਂ ਵਿਚ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਲਾਲਚ ਦਿਤਾ ਪਰ ਜਦ ਦਰੋਗੇ ਦੀਆਂ ਕਈ ਚਿਠੀਆਂ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕੱਢੀਆਂ ਕਰ ਲਈਆਂ ਤਾਂ ਸਾਫ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਰੋਗਾ ਬੜਾ ਘਬਰਾਇਆ ਉਸਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿਤੇ ਅਜੇਹਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਭੇਤ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਵੇ ਸੋ ਇਸਨੂੰ ਕਿਸੇਤਰਾਂ ਭੜਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਦੁਸ਼ਟ ਦਰੋਗਾ ਆਪਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੁਸ਼ਟ ਨੇ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਚਿਠੀਆਂ ਆਪਨੂੰ ਦਿਖਾਕੇ ਆਪਨੂੰ ਹੀ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਵੈਰੀ ਬਣਾ ਦਿਤਾ

ਤੇ ਆਪਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਵੈਰੀ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਤੇ
ਆਪਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਦਲੀਪਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਫੜ ਸੰਗਵਾਇਆ ।

ਭੂਤ-ਠੀਕ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਵਲੋਂ ਬੜਾ ਧੋਖਾ ਖਾਧਾ ਸੀ ।

ਸ਼ਾਂਤਾ-ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਫੜ ਲੈਣ ਤੇ ਭੀ ਉਹ ਚਿਠੀਆਂ
ਦਰੋਗੇ ਦੇ ਹੱਥ ਨਾ ਆਈਆਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਦਲੀਪਸ਼ਾਹ ਦੀ
ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਪਾਸ ਸਨ, ਹੁਣ ਉਹ ਸਭ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ
ਲਿਆਈਆਂ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਿ ਦਰੋਗੇ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰੀਏ ।

ਭੂਤ-ਹਛਾ ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਸ਼ਿਕਾ ਨਵਿਰਤ ਹੋਈ, ਮੇਰੇ ਮੈਨੂੰ
ਨਿਸਚਾ ਹੋਗਿਆ ਕਿ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਮੇਰੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ
ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ।

ਸ਼ਾਂਤਾ-ਭਲਾ ਉਹ ਅਜੇਹਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ ਹੀ ਕਿਉਂ
ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਚਾਲੀ ਪਹੁੰਚ ਆਪਦੇ ਮਨ ਵਿਚ
ਅਜੇਹੀ ਵਿਚਾਰ ਆਉਣੀ ਤੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੀ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋ ਹੀ ਚਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਕਿਸੇ
ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਖ਼ਤਾਕ ਹੋ ਆਇਆ, ਭੂਤਨ ਬ ਨੇ ਪਿਛਾਹਾਂ ਮੁੜਕੇ
ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਨਾਨਕ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਪਈ ਜਦ ਉਹ ਪਾਸ ਆਗਿਆ ਤਾਂ
ਭੂਤਨ ਬ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿਉਂ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ ?

ਨਾਨਕ-ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਆਪਣੀ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਭੂਤ-ਤਾਂ ਏਥੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਗਈ ? ਏਥੇ ਕੋਈ
ਰੋਕਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ।

ਨਾਨਕ-ਇਹ ਤਾਂ ਓਹੋ ਹੀ ਜਾਣੇ ।

ਭੂਤ-ਹਛਾ ਜਦ ਓਹਨੂੰ ਏਥੇ ਹੀ ਭੇਜ ਦੇਹ ।

ਨਾਨਕ-ਬਹੁਤ ਹਛਾ ।

ਨਾਨਕ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਸ਼ਾਂਤਾ ਨੇ ਕੁਝ ਨਾਸ ਸੀ ਕਿਹਾ ਉਹ

(੬੩)

ਮੇਰੇ ਏਥੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਸ਼ਰਮ ਆਉਂਦੀ ਸੁ । ਸੋ
ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਜਾਣ ਦੇਵੇ ਫੇਰ.....

ਭੂਤ-ਨਹੀਂ ਉਸਨੇ ਜੋ ਕੁਛ ਕਹਿਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇਰੇ
ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਆਖੇਗੀ ਤੂੰ ਚੁਪ ਕਰਕੇ ਬੈਠੀ ਰਹੀਂ ।

ਸ਼ਾਂਤਾ-ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਏਥੇ ਨਾ ਆਵੇ
ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਭਰ ਹੈ ਕਿ ਮਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਸਦੀ ਮੇਰੇ
ਸਾਹਮਣੇ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਕਰੋ ।

ਭੂਤ-ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ.....(ਕੁਛ ਸੋਚਕੇ) ਹੱਛਾ ਤੂੰ
ਜਾਹ ।

ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਸ਼ਾਂਤਾ ਓਥੋਂ ਉਠਕੇ ਬੰਗਲੇ ਵੱਲ
ਚਲੀ ਗਈ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸੂਰਜ ਡੁੱਬ ਚੁਕਾ ਸੀ ਤੇ ਚੰਦੀਂ ਪਾਸੀਂ
ਹਨੇਰਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ।

ਨੌਵਾਂ ਕਾਂਡ

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਦਾ ਇਹ ਮਕਾਨ ਖੜਾ ਵੱਡਾ ਸੀ, ਇਸ ਵੇਲੇ
ਏਥੇ ਜਿਤਨੇ ਆਦਮੀ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ
ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਐਥ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਰ ਇਸਦਾ
ਪ੍ਰਬੰਧ ਭੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ ਹੋਯਾ ਸੀ । ਇਸਤੀਆਂ ਵਸਤੇ
ਇਕ ਖਾਸ ਕਮਰਾ ਨੀਯਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰੰਤੂ ਰਾਮਦੇਈ
(ਨਾਨਕ ਦੀ ਮਾਂ) ਉੱਤ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰਖੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਅਰ ਇਸ
ਗੱਲ ਦਾ ਭੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਨਾਲ
ਵੈਰ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ । ਰਾਜਾ ਸੁਰੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ, ਬੀਰੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਅਦ
ਦੋਹਾਂ ਕੁਮਾਰਾਂ ਦੇ ਕਮਰਿਆਂ ਅਗੇ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਪਹਿਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ

ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਰ ਸਾਡੇ ਏਯਾਰ ਭੀ ਹੋਸ਼ਯਾਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ।

ਭਾਵੇਂ ਭੂਤਨਾਥ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੋਯਾ ਆਪਣੀ ਇਸਤੀ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਅਤੇ ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜੋ ਇਸ ਬਗੀਚੇ ਵਿਚ ਫਿਰਦੇ ਤੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਨਾਨਕ ਭੂਤਨਾਥ ਵੱਲ ਗਿਆ ਅਰ ਮੁੜ ਆਇਆ ਇਸਦੇ ਪਿਛੋਂ ਭੂਤਨਾਥ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਆਪਣੇ ਡੰਦੇ ਵੱਲ ਚਲੀ ਗਈ ਫੇਰ ਨਾਨਕ ਦੀ ਮਾਂ ਭੂਤਨਾਥ ਵੱਲ ਜਾਂਦੀ ਵੇਖੀ, ਉਸਵੇਲੇ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਨੇ ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਵੀਰ ਜੀ ! ਦੇਖੋ ਭੂਤਨਾਥ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਵਹੁਟੀ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹੈ ਹੁਣ ਓਸਨੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਸੌਂਦਿਆ ਹੈ, ਸ਼ਾਂਤਾ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਓਸਦੀ ਖੋਟਿਆਈ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਚੁਕਾ ਹੋਵੇਗਾ ਸੋ ਅਚੰਭਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਭੂਤਨਾਥ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆਕੇ ਰਾਮਦੇਈ ਦੇ ਹੱਥ ਪੈਰ ਤੇਜ਼ ਦੇਵੇ ।

ਦੇਵੀ—ਅਜੇਹਾ ਕਰਨਾ ਕੋਈ ਅਚੰਭੇ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਦੁਸ਼ਟਾ ਨੇ ਕੰਮ ਭੀ ਤਾਂ ਮਾਰ ਖਾਣ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ—ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਇਸਵੇਲੇ ਇਸਨੂੰ ਬਚ ਉਠਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਦੇਵੀ—ਤਾਂ ਜਾਂਚੋ ਓਥੇ ਲੁਕਕੇ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖੋ ਸਮਾਂ ਪੈਣ ਤੇ ਓਸਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ (ਹੱਸਕੇ) ਆਪ ਹੀ ਅੱਗ ਲਾਉਂਦੇ ਹੋ ਓ ਆਪ ਹੀ ਬੁਝਾਉਂਦੇ ਹੋ !

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ—ਹੱਸਕੇ) ਆਪ ਤਾਂ ਠੱਠਾ ਕਰਦੇ ਹੋ !

ਦੇਵੀ—ਠੱਠਾ ਕਾਹਦਾ ਹੈ ਕੀ ਆਪਣੇ ਓਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਫੜ ਮੰਗਵਾਯਾ ? ਜੇ ਫੜ ਮੰਗਵਾਯਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਕੁਛ ਇਨਾਮ

ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ?

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ—(ਹੱਸਕੇ) ਤਾਂ ਕੀ ਆਪਣੀ ਇਹੋ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣੇ ਹੀ ਉਸਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ?

ਦੇਵੀ—ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਹੈ, ਜੇ ਸਲਾਹ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਥਲੇ ਚੱਲਕੇ ਤਮਾਸ਼ਾ ਦੇਖੀਏ ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ—ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ! ਭੂਤਨਾਥ ਆਪਣਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹੈ ਅਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਾਫ਼ ਭੀ ਹੈ ਅਜੇਹੇ ਸਮੇਂ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਉਸਦੇ ਪਾਸ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਜੋ ਜਾਓ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਬਢਾਓ, ਮੇਰਾ ਜਾਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਦੇਵੀ—(ਹੱਸਕੇ) ਤਾਂ ਆਪ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਮੈਂ ਭੀ ਭੂਤਨਾਥ ਦੇ ਹਥੋਂ ਇਕ ਦੋ ਘਜ਼ੀਨ ਖਾਵਾਂ ? ਹੱਛਾ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਆਗਨਾ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਅੱਜ ਆਪ ਨੇ ਬੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਾਈਆਂ ਹਨ ਆਪਣਾ ਹਸਾਨ ਭੀ ਤਾਂ ਮੰਨਣਾ ਹੋਣਾ ਹੈ

ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ੨ ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਦੇ ਓਹਲੇ ਹੋਏ ਹੋਯਾ ਭੂਤਨਾਥ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਿਆ ਅਰ ਅਜੇਹੀ ਥਾਂ ਪਹੁੰਚਾ ਜਿਥੋਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਉਸਵੇਲੇ ਭੂਤਨਾਥ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ।

ਭੂਤ—ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਜੋ ਤੂੰ ਦੇਖੇ ਆ ਗਈ ਅਰ ਮੈਂ ਲਾਮ ਘਾਟੀ ਜਾਣੋਂ ਬਚ ਰਿਹਾ ਪਰ ਤੂੰ ਇਹ ਦੱਸ ਕਿ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਸਹੇਲੀ ਨਨੂੰ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਨਾਲ ਲੈ ਆਈ ਜਰਾ ਮੈਂ ਭੀ ਮਿਲਕੇ ਆਪਣਾ ਕਲੇਜਾ ਠੰਢਾ ਕਰਦਾ ?

ਰਾਮਦੇਵੀ—ਨਨੂੰ ਵਿਗਾਰੀ ਤੇ ਕਿਉਂ ਮੇਹਣਾ ਦੇਂਦੇ ਹੋ ਉਸਨੇ ਤੁਹਡਾ ਕੀ ਵਿਗਾੜਿਆ ਹੈ ? ਅਰ ਓਹਨੂੰ ਦੋਹੇ ਅਓਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ? ਕੀ ਓਹ ਤੁਰਾਣੀ ਨੌਕਰ ਹੈ ?

ਕਿਸੇ ਭਲੇ ਮਾਣਸਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਥਰਨ ਲਈ ਲੋਕੀ ਮਰਦੇਜਾਂ ਦੇਹਨ
 ਭੁਤ—(ਚੜ੍ਹਦੇ ਗੁਸ ਨੂੰ ਵਥਕੇ) ਹਾਂ ਹਾਂ ਓਹ ਵਿਆਰੀ ਮੇਰੀ
 ਫੇਕਰਾਣੀ ਕਾਹਨੂੰ ਹੈ ਨੋਕਰਾਣੀ ਤਾਂ ਤੂੰ ਹੈ ਜੋ ਬਖ ਮਾਰਨ
 ਉਸਦੇ ਘਰ ਗਈ ਸੀ ।

ਰਾਮਦੇਈ—(ਅਥਰੂ ਪੂੰਝਦੀ) ਜੇ ਮੈਂ ਓਸਦੇ ਘਰ ਗਈ
 ਤਾਂ ਕੀ ਪਾਪ ਕੀਤਾ ? ਮੈਂ ਤਾਂ ਅਗੇ ਹੀ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ
 ਕਿ ਤੂੰ ਜਾਕੇ ਪੁਛ ਆ ਫੇਰ ਮੈਂ ਨਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ
 ਐਵੇਂ ਗਲ ਦਾ ਗਲਾਂਦੜ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ, ਪਰ ਮੁੰਝੇ ਨੇ ਨਾ
 ਮੰਨਿਆ ਤੇ ਫੇਕੜ ਓਹੋ ਗੱਲ ਨਿਕਲੀ, ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਨੇ ਓਥੇ ਜਾਕੇ
 ਉਸਦੀ ਭੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਸੁਚੀ ਵਸ਼ਾ ਕਰਕੇ ਏਥੋਂ
 ਤਕ ਪਸੀਟਦੇ ਲੈ ਆਏ ਅਰ ਐਵੇਂ ਸੂਠਾ ਕਲੰਕ ਰਿਸਨੂੰ ਲਾ
 ਦਿਤਾ ਕਿ ਓਹ “ਬੇਗਮ” ਦੀ ਮਹੇਲੀ ਹੈ । ਇਹ ਕਹਿਕੇ
 ਰਾਮਦੇਈ ਵੇਣ ਲਗ ਪਈ ।

ਭੁਤ—ਤੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਇਸਦੀ ਬਾਬਤ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ
 ਉਹ ਤੇਰੀ ਸਾਕ ਹੈ ? ਜਾਂ ਮੈਥੋਂ ਪੁਛਕੇ ਉਸਦੇ ਘਰ ਗਈ ਸੀ ?

ਰਾਮਦੇਈ—ਇਕ ਵਾਰੀ ਗਈ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਹਾਲ ਹੋਯਾ
 ਹੈ ਹੋਰ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਜੋ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ।

ਭੁਤ—ਜੇ ਲੋਕ ਤੇਨੂੰ ਏਥੇ ਲੈ ਆਏ ਹਨ ਓਹ
 ਬਦਮਾਸ਼ ਸਨ ?

ਰਾਮਦੇਈ—ਬਦਮਾਸ਼ ਤਾਂ ਮਾਯਾਉਣਗੇ ਹੀ, ਜੇ ਵਿਅਰਥ
 ਦੁਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਓਹੋ ਬਦਮਾਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਨਹੀਂ ਤਾਂ
 ਓਹੋ ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਤੇਰੀ ਅਕਲ ਉਤੇ ਤਾਂ
 ਖੰਬਰ ਪੈਰ ਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਲੋਕ ਤੇਰੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਤੇ ਬੇਇਜ਼ਤੀ
 ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੂੰ ਓਹਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਜਨ ਨਹੀਂ ਦਾ ਦਿਜਦਾ ਜੀ ।

ਨਹੀਂ ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਅਜੇਹੀ ਕੀ ਮੁਥਾਜੀ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ ।

ਭੂਤ-ਠੀਕ ਠੀਕ ਹੈ ਏਹੋ ਸਲਾਹ ਪੁਛਣ ਲਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਏਥੇ ਸਦਿਆ ਹੈ ਹੁਣ ਜੇ ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੇਖ ਦਿਆਂ ੨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਦਲਾ ਲੈ ਲਵਾਂਗਾ ਕੀ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਘੱਟ ਹਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਡਰਾਂ ?

ਰਾਮਦੇਈ-ਜ਼ਰੂਰ ਬਦਲਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੇ ਅਜੇਹਾ ਨਾ ਕਰੇਂਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਾਂਗੀ ਕਿ ਤੈਥੋਂ ਵਧ ਕੋਈ ਭਖੀਨਾ ਨਹੀਂ ।

ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਬੜਾ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ ਪਰ ਫੇਰ ਭੀ ਓਸਨੇ ਆਪਣੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਦੱਬਕੇ ਕਿਹਾ:-ਹੱਡਾ ਹੁਣ ਮੈਂ ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਕਰਾਂਗਾ ਪਰ ਇਹ ਦੱਸ ਕਿ ਸ਼ੇਰ ਅਲੀ ਦੀ ਧੀ “ਗੋਹਰ” ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਕੀ ਸਾਕ ਹੈ ?

ਰਾਮਦੇਈ-ਉਸ-ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਕੀ ਸਾਕ ਹੋਣਾ ਹੈ ? ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਦੇ ਓਸਦੀ ਸੂਰਤ ਭੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖੀ।

ਭੂਤ-ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੂੰ ਉਸਦੇ ਘਰ ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈਂ ਅਰ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਭੇਤ ਉਸਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿਤੇ ਹਨ ।

ਰਾਮਦੇਈ-ਸਭ ਝੂਠ ! ਜਿਸਤਰਾਂ ਇਹ ਗਲਾਂ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪਾਜੀ ਤੇ ਚਲਾਕ ਹਨ ਤੇਹਾ ਹੀ ਤੂੰ ਸਿ- ਤੇ ਮੂਰਖ ਹੈਂ ।

ਹੁਣ ਭੂਤਨਾਥ ਆਪਣੇ ਗੁਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਸਹਾਰ ਸਕਿਆ ਅਰ ਓਸਨੇ ਇਕ ਚਪੇੜ ਰਾਮਦੇਈ ਨੂੰ ਅਜੇਹੇ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਮਾਰੀ ਕਿ ਓਹ ਪਠੀ ਹੋਕੇ ਲੰਮੀ ਪੈਗਈ ਅਰ ਓਸਨੂੰ ਚੀਕ ਮਾਰਨ ਦਾ ਡਰ ਹੋਸਲਾ ਨਾ ਪਿਆ । ਕੁਛ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਓਹ ਉਠ ਬੈਠੀ ਅਰ ਭੂਤਨਾਥ ਦਾ ਮੂੰਹ ਦੇਖਣ ਲਗ ਪਈ ।

ਫੇਰ-ਕਮੀਨੀ, ਨੀਚਣੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮੈਂ ਜਾਨ ਡਕ

ਕਿਸੇ ਭਲੇ ਮਾਣਸਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਥਰਨ ਲਈ ਲੋਕੀ ਮਰਦੇਜ਼ ਦੇਹਨ
 ਭੂਤ—(ਚੜ੍ਹਦੇ ਗੁਸ ਨੂੰ ਵਥਕੇ) ਹਾਂ ਹਾਂ ਉਹ ਵਿਚਾਰੀ ਮੇਰੀ
 ਛੇਕਰਾਈ ਕਾਹਨੂੰ ਹੈ ਨੋਕਰਾਈ ਤਾਂ ਤੂੰ ਹੈ ਜੋ ਥਖ ਮਾਰਨ
 ਉਸਦੇ ਘਰ ਗਈ ਸੀ ।

ਰਾਮਦੇਈ—(ਅਥਰੂ ਪ੍ਰਥਵੀਰ) ਜੇ ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਘਰ ਗਈ
 ਤਾਂ ਕੀ ਪਾਪ ਕੀਤਾ ? ਮੈਂ ਤਾਂ ਅਗੇ ਹੀ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ
 ਕਿ ਤੂੰ ਜਾਕੇ ਪੁਛ ਆ ਫੇਰ ਮੈਂ ਨਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ
 ਐਵੇਂ ਗਲ ਦਾ ਗਲਾਂਦੜ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ, ਪਰ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਨਾ
 ਮੰਨਿਆਂ ਤੇ ਛੇਕੜ ਉਹੋ ਗੱਲ ਨਿਕਲੀ, ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਨੇ ਉਥੇ ਜਾਕੇ
 ਉਸਦੀ ਭੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਜ਼ੁਰੀ ਵਸ਼ਾ ਕਰਕੇ ਏਥੋਂ
 ਤਕ ਘਸੀਟਦੇ ਲੈ ਆਏ ਅਰ ਐਵੇਂ ਥੂਠਾ ਕਲੰਕ ਉਸਨੂੰ ਲਾ
 ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਹ “ਬੇਗ਼ਮ” ਦੀ ਸਹੇਲੀ ਹੈ । ਇਹ ਕਹਿਕੇ
 ਰਾਮਦੇਈ ਰੋਣ ਲਗ ਪਈ ।

ਭੂਤ—ਤੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਇਸਦੀ ਬਾਬਤ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ
 ਉਹ ਤੇਰੀ ਸਾਕ ਹੈ ? ਜਾਂ ਮੈਥੋਂ ਪੁਛਕੇ ਉਸਦੇ ਘਰ ਗਈ ਸੀ ?

ਰਾਮਦੇਈ—ਇਕ ਵਾਰੀ ਗਈ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਹਾਲ ਹੋਯਾ
 ਹੈ ਹੋਰ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਜੋ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ।

ਭੂਤ—ਜੇ ਲੋਕ ਤੇਨੂੰ ਏਥੇ ਲੈ ਆਏ ਹਨ ਉਹ
 ਬਦਮਾਸ਼ ਸਨ ?

ਰਾਮਦੇਈ—ਬਦਮਾਸ਼ ਤਾਂ ਮਾਮਾਉਣਗੇ ਹੀ, ਜੋ ਵਿਅਰਥ
 ਖੁਸ਼ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਖ ਦੋਂਦੇ ਹਨ ਉਹੋ ਬਦਮਾਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਨਹੀਂ ਤਾਂ
 ਹੋਰ ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ? ਤੇਰੀ ਅਕਲ ਉਤੇ ਤਾਂ
 ਖੋਬਰ ਪੈਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਲੋਕ ਤੇਰੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਤੇ ਬੇਇਜ਼ਤੀ
 ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਜਨ ਲੈਂਦਾ ਕਿਸਕਾ ਜੈਂ ਮਾਰਾ

ਨਹੀਂ ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਅਜੇਹੀ ਕੀ ਮੁਥਾਜੀ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ ।

ਭੂਤ-ਠੀਕ ਠੀਕ ਹੈ ਏਹੋ ਸਲਾਹ ਪੁਛਣ ਲਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਏਥੇ ਸਦਿਆ ਹੈ ਹੁਣ ਜੇ ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੇਖ ਦਿਆਂ ੨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਦਲਾ ਲੈ ਲਵਾਂਗਾ ਕੀ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਘੱਟ ਹਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਡਰਾਂ ?

ਰਾਮਦੇਈ-ਜ਼ਰੂਰ ਬਦਲਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੇ ਅਜੇਹਾ ਨਾ ਕਰੇਂਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਾਂਗੀ ਕਿ ਤੈਥੋਂ ਵਧ ਕੋਈ ਝਮੀਨਾ ਨਹੀਂ ।

ਇਹ ੧ ਨੁਕੇ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਬੜਾ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ ਪਰ ਫੇਰ ਭੀ ਓਸਨੇ ਆਪਣੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਦੱਬਕੇ ਕਿਹਾ:-ਹੱਡਾ ਹੁਰ ਮੈਂ ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਕਰਾਂਗਾ ਪਰ ਇਹ ਦੱਸ ਕਿ ਸ਼ੇਰ ਅਲੀ ਦੀ ਧੀ “ਗੋਹਰ” ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਕੀ ਸਾਕ ਹੈ ?

ਰਾਮਦੇਈ-ਉਸ-ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਕੀ ਸਾਕ ਹੋਣਾ ਹੈ ? ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਦੇ ਓਸਦੀ ਸੂਰਤ ਭੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖੀ।

ਭੂਤ-ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੂੰ ਉਸਦੇ ਘਰ ਆਉਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈਂ ਅਰ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਭੇਤ ਉਸਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿਤੇ ਹਨ ।

ਰਾਮਦੇਈ-ਸਭ ਝੂਠ ! ਜਿਸਤਰਾਂ ਇਹ ਗਲਾਂ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪਾਜੀ ਤੇ ਚਲਾਕ ਹਨ ਤੇਹਾ ਹੀ ਤੂੰ ਸਿ- ਤੇ ਸੂਰਖ ਹੈਂ ।

ਹੁਣ ਭੂਤਨਾਥ ਆਪਣੇ ਗੁਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਸਹਾਰ ਸਕਿਆ ਅਰ ਓਸਨੇ ਇਕ ਚਪੇੜ ਰਾਮਦੇਈ ਨੂੰ ਅਜੇਹੇ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਮਾਰੀ ਕਿ ਓਹ ਪਠੀ ਹੋਕੇ ਲੰਮੀ ਪੈਗਈ ਅਰ ਓਸਨੂੰ ਚੀਕ ਮਾਰਨ ਦਾ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਪਿਆ । ਕੁਛ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਓਹ ਉਠ ਬੈਠੀ ਅਰ ਭੂਤਨਾਥ ਦਾ ਮੂੰਹ ਦੇਖਣ ਲਗ ਪਈ ।

ਭੂਤ-ਝਮੀਨੀ, ਨੀਰਣੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮੈਂ ਜਾਨ ਰੱਖ

ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਨ ਵਿਚ ਤੂੰ ਅਜੇਹੀਆਂ ਗਲਾਂ
 ਆਖਦੀ ਹੈਂ ਜੋ ਕਿਸ ਉਪਰੇ ਨੂੰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਆਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਅਰ
 ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸੁਣ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸਬਦਾ। ਲੈ ਹੁਣ ਸਮਝ ਲੈ ਅਰ
 ਕੰਨ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣ ਲੈ ਕਿ ਉਹ ਚਿੰਠੀ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਤੂੰ ਚੰਦ
 ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਗੋਦਰ ਦੇ ਘਰ ਮਿਲਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਨੂੰ ਲਿਖੀ ਸੀ
 ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਪਤਾ "ਕਰੋਂਦਾ ਦੀ ਫਈਆ ਫਈਆ"
 ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਬੌਧ ਦੇਣੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਝ ਲੈ ਕਿ ਤੇਰਾ ਭੇਤ ਖੁਲ੍ਹ
 ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਭੇਤ ਕਰਤਰ ਸਾਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਹੁਣ
 ਤੇਰਾ ਨਖਰ ਨਾਲ ਭੇਤ ਤੇ ਗੱਲਾਂ ਬਣਾਉਣੀਆਂ ਸਭ ਵਿਅਰਥ
 ਹਨ, ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਰਤੀ ਫਰ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ
 ਅਤੇ ਮੈਂ ਤਨੁ ਇਕ ਕਲੀ ਨਾਗਨ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ
 ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਦੇਤਨਾਂ ਚਿਰ ਤਕ ਤੈਨੂੰ
 ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਵਲ ਕੁਛ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿਤਾ
 ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਫਲ ਇਕ ਦਿਨ ਭੈੜਾ
 ਨਿਕਲੇਗਾ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਭੀ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੇ
 ਵਰਗੀ ਚੰਡਾਲਣੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾਕੇ ਮੈਂ ਸੌਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾਤੀ ਨੂੰ ਕੁਛ
 ਦਿਤਾ ਜਿਸਦੀਆਂ ਸੁਤੀਆਂ ਦਾ ਰੀਸ ਭੀ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਫਰ ਸਕਦੀ।
 ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਭੀ ਰੰਜ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮਾਯਾਰਾਣੀ ਜਾਂ ਨਾਗਰ
 ਦੀ ਕੈਦੋਂ ਫੁਡਾਉਣ ਲਈ ਕੋਰ ੨ ਵੰਗ ਕੀਤੇ ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ
 ਦੀ ਕੁਛ ਸੋਚ ਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਖਈ ਰੋਗ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕਿਉਂ
 ਫਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ
 ਨਾ ਸਮਝ ਸਗੋਂ ਨਾਨਕ ਵਾਸਤੇ ਭੀ ਸਮਝ ਅਰ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ
 ਦੇ ਅਗੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਹ ਅਰ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਭੀ ਕਹਿ ਦੇਵੀਂ ਕਿ
 ਅੱਜ ਤੋਂ ਤੂੰ ਫੇਰ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਕੇ ਮੇਰੀਆਂ

ਜੁੱਤੀਆਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਨਾ ਬਣੇ। ਜੇ ਮੇਰੀ ਪੁਰਾਣੀ ਬੁਧ ਨਾ
 ਖਲਟ ਗਈ ਹੁੰਦੀ ਅਰ ਜੇ ਮੈਂ ਅੱਜ ਭੀ ਅਗੇ ਵਾਂਗ ਪਾਪ ਨੂੰ
 ਪਾਪ ਨਾ ਸਮਝਦਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅੱਜ ਤੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਕੇ ਤੇਰੀ
 ਬੱਲ ਲੁਹਾਕੇ ਲੂਣ ਸਿਰਥ ਲਵਾ ਦੇਂਦਾ ਪਰ ਹੱਛਾ ਹੁਣ ਏਹੋ
 ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਾਹ ਮੇਰੇ ਅਗੇ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਹ ਅਰ ਫੇਰ ਕਦੀ
 ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਾਲਾ ਮੂੰਹ ਨਾ ਵਿਖਾਵੀਂ।

ਰਾਮ ਦੇਈ ਭੁਤਨਾਬ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਸੁਣ ਉੱਤਰ ਨਾ
 ਦੇ ਸਕੀ ਅਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਲਿਖੀ ਚਿਠੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪਤਾ
 ਸੁਣਕੇ ਉਸਦੀ ਹਰੀ ਸਹੀ ਦੇਸ਼ ਭੀ ਉਡ ਗਈ, ਉਹ ਬੱਥੇਰਾ
 ਉਠਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀ ਸੀ ਪਰੰਤੂ ਉਸਦੇ ਪਾਸੋਂ ਉਠਿਆ
 ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਭੁਤਨਾਬ ਓਥੋਂ ਉਠਕੇ ਬੰਗਲੇ ਵੱਲ ਚਲਾ
 ਗਿਆ, ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਮਿਲਿਆ ਜਿਸਨੇ
 ਉਸਦਾ ਹੱਥ ਫੜ ਲਿਆ ਅਰ ਕਿਹਾ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਭੁਤਨਾਬ ਸ਼ਾਬਾਸ਼!!
 ਤੂੰ ਇਸਵੇਲੇ ਜੋ ਕੁਛ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਸੱਚਮੁਚ ਬਹਾਦਰ ਆਦਮੀ
 ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਮੈਂ ਦੁਕਕੇ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ
 ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਤੇ ਬਹੁਤ ਪਸੰਨ ਹਾਂ, ਹੱਛਾ ਜਾਓ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ
 ਵਿਚ ਆਰਾਮ ਕਰੋ ਮੈਂ ਭੀ ਇੰਦ੍ਰੇਵ ਪਾਸ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

ਪੰਜਵਾਂ ਕਾਂਡ

ਰਾਤ ਪਹਿਰ ਭਰ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਜਾ ਚੁਕੀ ਹੈ ਇਕ ਸੰਦਰ
 ਸਜੇ ਹੋਏ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰੇਵ ਬੈਠੇ
 ਹੋਏ ਹਨ ਅਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਨਾਨਕ ਬੈਠਾ
 ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ—(ਨਾਨਕ ਨੂੰ) ਠੀਕ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਤੂੰ ਇਹ

ਗੱਲਾਂ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਲੂਣ ਮਿਰਚ ਲਾਕੇ ਸੁਣਾਈਆਂ ਹਨ ਪਰ
ਫੇਰ ਭੀ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਜਿਸ
ਕਰਕੇ ਬੂਤਨਾਥ ਉਤੇ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਲਗ ਸਕੇ। ਉਸਨੇ ਜੋ ਕੁਛ
ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਸਭ ਸੱਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਇਸਵਲੋਂ ਮੈਂ ਬੂਤਨਾਥ
ਨੂੰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਅਰ ਨਾ ਤੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਭਰੋਸਾ
ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਬੜੇ ਸ਼ੌਕ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਸਿਖਿਆ ਵੱਲ
ਕੁਛ ਧਿਆਨ ਨਾ ਖੀਤਾ। ਜੇ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੁੰ ਦੇ
ਘਰੋਂ ਨਾ ਛਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਤਦ ਮੈਂ ਸ਼ਾਇਦ ਤੇਰੇ ਧੌਖੇ ਵਿਚ ਆ
ਜਾਂਦਾ ਪਰ ਹੁਣ ਮੈਂ ਕਦੇ ਤੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਨਾਨਕ—ਪਰ ਆਪ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਅਪਰਾਧ ਖਿਸੀ ਕਰ ਚੁਕੇ
ਹੋ ਅਤੇ.....

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ—ਜੇ ਤੂੰ ਉਸ ਖਿਸੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ
ਹੋਯਾ ਸੀ ਤਾਂ ਫੇਰ ਉਸੇ ਰਸਤੇ ਕਿਉਂ ਤਰਿਆ ? ਅਤੇ ਆਪਣੀ
ਮਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਨਹੁੰ ਦੇ ਘਰ ਕਿਉਂ ਗਿਆ ? ਤੇਨੂੰ ਗੱਲ
ਕਰਦਿਆਂ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ?

ਗੋਪਾਲ—ਮੈਨੂੰ ਫੇਰ ਭੀ ਆਪਣੇ ਬਚਨ ਪਾਲਨ ਦਾ ਬਹੁਤਾ
ਧਿਆਨ ਹੈ ਅਰ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗਾ ਪਰ ਹੁਣ
ਬੂਤਨਾਥ ਤੇਰਾ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਤੇ ਨਾ ਮੈਂ ਹੀ
ਬੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਕੁਛ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਨੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ
ਅਗੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਨੇਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਇਥੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਣ
ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿਤੀ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਇਸੇ ਯੋਗ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੀ
ਉਮਰ ਕੈਦਖਾਨੇ ਦੀ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦਾ।

ਨਾਨਕ—ਜੋ ਆਗਿਆ ! ਪਰ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਪਾਸੋਂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ
ਨੂੰ ਕੁਛ ਖਰਚ ਤਾਂ ਦੁਵਾ ਦੇਵੋ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਿਰ ਉਮਰ ਭਰ ਰੋਟੀ

ਜਾਂਦੀ ਰਹੇ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ-ਉਏ ਨੀਚ ! ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ? ਕੀ ਤੂੰ ਏਡਾ ਹੋਕੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਰੋਣੀ ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੁਣ ਤੈਨੂੰ ਫੇਕੜ ਦੀ ਵਾਡੀ ਆਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਕੋਈ ਆਸਾ ਨਾ ਰੱਖ ਅਰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਚਲਿਆ ਜਾਹ, ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਭੀ ਮੈਨੂੰ ਦੋਹੇ ਵਰਗੇ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਨੇ ਤੋੜੀ ਵਜਾਈ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸਦਾ ਏਯਾਰ ਸਰਜ ਸਿੰਘ ਅੰਦਰ ਆਗਿਆ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ-(ਸਰਜੂ ਨੂੰ) ਭੂਤਨਾਥ ਕਿਹੋ ਹੈ ?

ਸਰਜੂ-ਪੰਜ ਨੰਬਰ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਦੋਹੀ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਏਥੇ ਆਏ ਭੀ ਸਨ ਪਰ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਬੈਠਾ ਸੁਣਕੇ ਮੁੜ ਗਏ ਹਨ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ-ਹੱਛਾ ਤੂੰ ਜਾਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਲਿਆ।

ਸਰਜੂ-ਬਹੁਤ ਹੱਛਾ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਆੜਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਨਾਨਕ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਏਥੇ ਆਉਣ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ-ਹੱਛਾ ਮੈਂ ਆਪ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

ਗੋਪਾਲ-ਹਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਜਾਣਾ ਹੀ ਨੀਕ ਹੈ। ਦੋਹੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਬੀ ਸੱਦ ਲਿਆਂਦਾ, ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਜਾਕੇ ਦੋਹੇ ਨਿਯੋਗ ਵਿਚ ਹੀ ਭੂਤਨਾਥ ਦੇ ਦੋਹੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਆ ਪੁੱਛੇ।

ਗੋਪਾਲ-(ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ) ਕਿਉਂ ਜੀ ! ਆਪ ਏਥੇ ਤਕ ਆ ਕੇ ਮੁੜ ਕਿਉਂ ਗਏ ?

ਭੂਤ-ਐਵੇਂ ਹੀ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਆਪ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਲੱਕੇ ਹੋਏ ਹੋ।

ਗੋਪਾਲ—ਭਾ ਬੈਠੇ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇਵੇ।

ਬੂਤ—ਏਸੇ।

ਗੋਪਾਲ—ਰਾਮ ਦੇਈ ਤੇ ਨਾਨਕ ਵਲੋਂ ਆਪ ਕੀ ਆਗਿਆ
ਦੇਵੇ ਹੋ ?

ਬੂਤ—ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕੀ ਆਗਿਆ ਦਿਤੀ ਹੈ ?

ਗੋਪਾਲ—ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਆਪਣੇ ਉਪਰ ਹੀ
ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਬੂਤ—ਜੇਰ ਜੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਹਾਂ
ਵਲੋਂ ਇਸਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਗੋਪਾਲ—ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਅਪਰਾਧ ਤਾਂ ਆਪ ਸੁਣ ਹੀ ਚੁਕੇ
ਹੋਵੇਗੇ।

ਬੂਤ—ਪਿਛਲੇ ਸਭ ਸੁਣ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਪਰ ਨਵੀਂ ਇਹੋ ਗੱਲ
ਸੁਣੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਨਨ੍ਹੇ ਦੇ ਪਰੋਂ ਫੜੇ ਕਏ ਹਨ।

ਗੋਪਾਲ—ਇਸਦੇ ਬਿਨਾਂ ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਭੀ ਹੈ।

ਬੂਤ—ਉਹ ਕੀ ?

ਗੋਪਾਲ—ਜੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਖਾਲੀ ਹੋਣ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰੀ
ਭਾਂਡਾ ਨੂੰ ਸਰੂਹ ਮਾਰ ਸੁਟਦੇ।

ਦੋਤਲੇ ਨੂੰ ਨਾਨਕ ਬੋਲ ਉਠਿਆ, ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ! ਆਪਣੇ
ਕਸੂਮੀ ਨੇ ਇਹ ਬੂਠਾ ਕਲੰਕ ਸਾਭੇ ਤੇ ਲਾਇਆ ਹੈ।

ਬੂਤ—ਜੇ ਦੋਹੇ ਗੱਲ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਹੱਥਕੜੀ ਬੋਝੀ ਤੋਂ
ਖਾਲੀ ਕਿਉਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ—ਏਸੇ ਲਈ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਸਾਭੇ ਹਾਤੇ ਦੇ
ਅੰਦਰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਜਦ ਇਹ ਲੋਕ ਫੜੇ ਜਾਕੇ ਦੋਸ਼
ਆਖੀ ਸੀ ਤਾਂ ਕੁਛ ਦਿਨ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਨੀਤ ਸਾਭ ਰਹੀ ਸੀ

ਪਰ ਅੱਜ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਨੀਤ ਕੁਛ ਵਿਗੜੀ ਹੋਈ ਮਲੂਮ ਹੋਈ ਹੈ।

ਭੂਤ-ਹੱਛਾ ਹੁਣ ਆਪ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਆਰਾਜਾ ਦੇਵੇ। ਪਰ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਜੀ ਇਹ ਨਾ ਸਮਝਣਾ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਕੁਛ ਰੰਜ ਹੋਣਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਭਸਿਆ ਹੋਣਾ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਇਹ ਇਹ ਦੀ ਗੰਦਲ ਹਨ ਸੋ ਅੱਜ ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪਿਛਾ ਛੁਡਾਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਣਾ ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਸਿਰੋਂ ਬੜਾ ਭਾਰ ਲਹਿ ਗਿਆ ਹੈ ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਬਤੀਤ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ-ਹੱਛਾ ਜੇ ਇਹ ਲੋਕ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੱਡ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਆਪਦੇ ਖਜਾਨੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹਾਨੀ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜ ਸਕਦੇ ਜੋ ਲਾਮਾ ਘਾਟੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ।

ਭੂਤ-ਨਹੀਂ ਕੁਛ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਹੀਂ, ਲਾਮਾ ਘਾਟੀ ਵਿਚ ਗਹਿਣੇ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸੋ ਗਹਿਣੇ ਮੈਂ ਹੁਣ ਮੰਗਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ-ਜੇ ਆਪਦਾ ਭਾਵ ਨਾਨਕ ਦੀ ਮਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਤੋਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਨਨ੍ਹੇ ਦੇ ਘਰ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਗਈ ਸੀ।

ਭੂਤ-ਵੱਸ ਮੈਂ ਇਸ ਵਲੋਂ ਭਾਂ ਨਿਸਚਿਤ ਹੋਗਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਪਰ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਇਕ ਕੋਰੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ-ਹੱਛਾ ਜੇ ਰਾਇ ਹੋਵੇਗੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਨੇ ਚੇਰ ਸਰਜੂ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਵਿਆ ਸਵ ਉਹ ਆਇਆ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਬੜੇ ਚਿਰ ਲਈ ਨਾਨਕ ਨ ਬਾਹਰ ਲੈ ਜਾਓ।

ਨਾਨਕ ਨੂ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਸਰਜੂ ਸਿੰਘ ਥਮਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰ
 ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਰ ਇਸਦੇ ਪਿਛੋਂ ਚਾਰੇ ਆਦਮੀ ਸੋਹਣ ਲਗੇ ਜੋ
 ਨਾਨਕ ਤੇ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਨੂ ਥੀ ਦੰਤ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਨਾਲ
 ਕੀ ਵਰਤਾਓ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਸੋਹਣ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਇਹ
 ਪੱਕੀ ਹੋਈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂ ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਰ ਕਹਿ
 ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜਿਸ ਦਿਨ ਸਾਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਰਾਜ ਅੰਦਰ
 ਦੇਖ ਜਾਣਗੇ ਮਾਰ ਸੁਟੇ ਜਾਣਗੇ।

ਇਸ ਹੁਕਮ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਆਗੂਆਂ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਈ
 ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਗੇ ਹੀ ਕਹਿ ਫਾਇਆ ਸੀ
 ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਭੂਤਨਾਥ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।
 ਸੋ ਨਾਨਕ ਤੇ ਰਾਮਦੇਈ ਨੂ ਅੰਦਰ ਸੌਦਕੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਹੁਕਮ
 ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ।

ਇਹ ਆਗੂਆਂ ਭਾਵੇਂ ਸਾਧਾਰਨ ਸੀ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਵਾਸਤੇ
 ਬਹੁਤ ਭੈੜੀ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂ ਭੂਤਨਾਥ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਛਾਹਖਰਚੀ
 ਦੀ ਆਦਤ ਪੈ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਨਾਨਕ ਤੇ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਵਿਲਕ ੨ ਕੇ
 ਰੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਾਰ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂ ਆਗੂਆਂ
 ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਨਾਨਕ ਤੇ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਨੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਸਰਹੱਦੋਂ
 ਧਾਰ ਪੁਚਾ ਦੇਣ। ਸਰਜੂ ਸਿੰਘ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇਹਾਂ ਨੂ ਨਾਲ
 ਲੈਕੇ ਬਾਹਰ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਭੂਤ-ਮੇਰੇ ਸਿਰੋਂ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਪੀੜ ਲੱਥੀ। ਹੋਛਾ ਹੁਣ ਇਹ
 ਦਸੋ ਕਿ ਕੱਲ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ।

ਗੋਪਾਲ-ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਤਾਂ ਏਹੋ ਆਗੂਆਂ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਹੈ
 ਕਿ ਕੱਲ ਏਥੋਂ ਕੂਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਰ ਭਲਿਸਮ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਦੇ
 ਹੋਏ ਚੁਨਾਰਜੜ ਪਹੰਚ ਜਾਈਏ। ਰੰਧਾ, ਸ਼ਾਂਤਾ, ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ,

ਭਰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਆਦਿਕ ਬਾਹਰੋਂ ਹੀ ਚੁਨਾਫਗੜ੍ਹ
ਭੇਜ ਦਿਤੇ ਜਾਣ। ਜੇ ਸਾਡੇ ਕਿਸੇ ਏਜੰਟ ਦੀ ਭੀ ਇੱਛਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ
ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਚਲਾ ਜਾਵੇ।

ਭੂਤ—ਅਜੇਹਾ ਕੇਹੜਾ ਮੁਰਖ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਤਲਿਸਮ ਦੀ
ਸੈਲ ਛੱਡਕੇ ਜਾਵੇਗਾ।

ਦਵੀ—ਸਾਰੇ ਏਹੋ ਗੱਲ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਭੂਤ—ਹਾਂ ਇਹ ਤਾਂ ਦਸੋ ਕਿ ਜਦ ਮੈਂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਵਰਬਾਰ
ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਇਕ ਲਪੇਟੀ ਹੋਈ
ਮੂਰਤ ਸੀ, ਉਹ ਮੂਰਤ ਕੋਹੀ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਕਿਥੇ ਹੈ ?

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਉਹ ਯਾਗਤ ਜਿਸਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਮੂਰਤਸਮਝਿਆ
ਸੀ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਹੈ, ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਉਹ ਮੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਹ
ਇਕ ਵਡੀ ਸਾਰੀ ਅਰਜੀ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਵਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੀ
ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਅਜੇਹਾ ਕਰ ਨਾ ਸਕਿਆ।

ਭੂਤ—ਉਸ ਵਿਚ ਕੀ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ?

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ—ਜੋ ਲੋਕ ਉਸਨੂੰ ਛੜਕੇ ਲਿਆਏ ਹਨ ਉਹਨਾਂ
ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਭੁਗਲੀ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਨਾਲ
ਹੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ ਹੋਯਾ ਸੀ ਕਿ ਕਮਲਾ ਦੀ
ਮਾਂ ਸ਼ਾਂਤਾ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਮਰ ਗਈ ਹੈ ਅੱਜ ਜਿਸ ਕਮਲਾ ਨੂੰ
ਸਭ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਨਕਲੀ ਹੈ।

ਭੂਤ—ਵਾਹ ਓਏ ਸ਼ੈਤਾਨ (ਕੁਛ ਠਹਿਰਕੇ) ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ
ਵਰਖਾਸਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੀ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ—ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਜਾਣ ਬੁਝਕੇ ਉਸਨੂੰ ਜਾਣ
ਦਿਤਾ, ਗਤ ਨੂੰ ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਹੱਥੀਂ ਆਗਿਆ ਲੈਕੇ ਮਹਾਰਾਜ
ਦੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਾ ਅਰ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਅਗੇ ਉਹ ਵਰਖਾਸਤ ਰੱਖ

(੭੬)

ਦਿਤੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਮੈਨੂੰ ਸੋਦਿਆ ਅਰ ਉਹ ਪਸ਼ੂਨ
ਵਾਸਤੇ ਆਰਾਜਾ ਕੀਤੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਸੁਣਕੇ ਮੁਸਕਰਾ ਪਏ ਅਰ
ਸੈਨਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਕਮਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ,
ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਸਾਂਤਾ ਤੇ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ
ਪੂਰਾ ੨ ਹਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਦੱਸ ਚੁਕਾ ਸੀ।

ਬੂਤ—ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਵਿਖਾਓ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ—(ਸੈਨਤ ਕਰਕੇ) ਅੰਹ ਕਾਰਨਸ ਦੇ ਉਪਰ
ਪਈ ਹੋ ਵੇਖ ਲਵੋ।

ਬੂਤਨਾਥ ਨੇ ਉਹ ਪਸ਼ੂਕੇ ਰੱਖ ਦਿਤੀ ਤੇ ਢੇਰ ਹੋਰ ਹੋਰ
ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ।

ਛੀਵਾਂ ਕਾਂਡ

ਸਵੇਰ ਦਾ ਮਨੋਹਰ ਸਮਾਂ ਹੈ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਦੀ ਇਸ ਅਵਸਥਾ
ਰਮਣੀਕ ਜਗਾ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜ ਸੁਰੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ, ਬੀਰੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ
ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਏਯਾਸ ਲੋਕ ਇਸ ਮਨੋਹਰ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਆਨੰਦ
ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ ਅੱਜ ਇਹ ਸਭ ਏਥੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਬਹੁਤ
ਚਿਰ ਤਕ ਫਿਰਨ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਸਭ ਥਾਗ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਗੱਲਾਂ
ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ।

ਜੀਤ—(ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਨੂੰ ਫਰਤਸਿੰਘ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਫਿਸਤੀਆਂ
ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਚੁਨਾ ਰਕਤੁ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਹੈ ?

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ—ਜੀ ਹਾਂ, ਬੜੇ ਤੜਕੇ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰਲੇ
ਰਸਤੇ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਹੈ ਇਸਤ੍ਰਾਂ ਲਈ ਸਵਾਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ
ਬਿਨਾਂ ਦਸ ਪੰਦਰਾਂ ਵਿਸਵਾਈ ਆਦਮੀ ਭੀਨਾਲ ਹੀ ਭੇਜ ਦਿਤੇ ਹਨ।

ਜੀਤ—ਤਾਂ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਭੀ ਅੰਨ ਪਾਣੀ ਫਕਕੇ ਤੁਰਨਾ

ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ—ਜਿਵੇਂ ਆਪਦੀ ਰਜਾ !

ਜੀਤ—ਊਰੋਂ ਤੋਂ ਤਾਰਾ ਆਪਦੇ ਨਾਲ ਦੇਖੋ ਆਏ ਸਨ
ਕਿਥੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ ?

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ—ਹੁਣ ਭੀ ਮੈਂ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ
ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਓਹਨਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ
ਲੋੜ ਹੈ ।

ਜੀਤ—ਤਾਂ ਕੀ ਆਪ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚਲੋਗੇ ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ—ਜੀ ਉਸ ਬਾਗ ਤੱਕ ਤਾਂ ਜਰੂਰ ਜਾਵਾਂਗਾ ਜਿਥੋਂ
ਆਪਨੂੰ ਦੇਖੇ ਲਿਆਯਾ ਹਾਂ ਇਸਦੇ ਪਿਛੋਂ ਗੁਪਤ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗਾ
ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਆਪਨੂੰ ਤਲਿਸਮ ਦੇ ਕੁਛ ਤਮਾਸ਼ੇ ਵਿਖਾਉਣਾ
ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਇਸਦੇ ਪਿਛੋਂ ਓਹਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਤਲਿਸਮ
ਵਿਚੋਂ ਕਢਵਾਕੇ ਬੁਨਾਰਗੜ੍ਹ ਪੁਚਾਉਣਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਆਗਯਾ
ਮਿਲ ਚੁਕੀ ਹੈ ।

ਸੁਰੇਂਦ੍ਰ—ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਗੁਪਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਲਿ-
ਸਮ ਵਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰਹਿਕੇ ਜੋ
ਕੁਛ ਵਿਖਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਸੋ ਵਿਖਾਓ, ਬਾਕੀ ਰਿਹਾ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਢਾਕੇ
ਭੇਜਣਾ ਸੌ ਹੋ ਦਿਨ ਪਿਛੋਂ ਭੀ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਹੋ ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ—ਜਿਵੇਂ ਅਗਿਆ !

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਰ ਥੋੜੇ ਹੀ ਚਿਰ
ਵਿਚ ਭੈਰੋਂ ਸਿੰਘ ਤੇ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਆ ਗਿਆ ਅਰ
ਬੋਲਿਆ:—ਭੇਜਣ ਤਿਆਰ ਹੋ ।

ਸਭੇ ਓਥੋਂ ਉਠਕੇ ਰੋਟੀ ਖਾਕੇ ਤਲਿਸਮ ਲੈ ਤੁਰ ਪਏ,
ਜਿਸਤਰਾਂ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲਿਆਯਾ ਸੀ ਓਥੇ

ਤਰਾਂ ਮੁੜ ਉਸੇ ਤਲਿਸਮੀ ਬਾਗ ਵਿਚ ਲੈਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ
ਲਿਆਲਾ ਸੀ।

ਜਦ ਮਹਾਰਾਜ ਸੁਰੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਆਇਕ ਉਸ ਬਾਰਾਂਦਰੀ
ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਰਾਤ ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਰ ਸਵੇਰੇ
ਵਾਸੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੀ ਸੀ ਤਦ ਦਿਨ ਪਹਿਰ ਭਰ ਤੋਂ ਕੁਛ
ਵਧੀਕ ਬਾਕੀ ਸੀ। ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ
ਹੁਣ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ—ਜੇ ਮਹਾਰਾਜ ਅੱਜ ਦੀ ਰਾਤ ਏਥੇ ਰਹਿਣਾ
ਪਵਾਨ ਕਰਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੂਸਰੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਲੈਜਾਕੇ ਕੁਛ ਤਮਾਸ਼ਾ
ਵਿਖਾਵਾਂ।

ਜੀਤ—ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ਚਲੋ।

ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਨੇ ਉਸ ਬਾਰਾਂਦਰੀ ਦੀਆਂ ਕਈ
ਮਲਮਾਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਮਲਮਾਰੀ ਖੋਲ੍ਹੀ ਅਰ ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ
ਜਾਕੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਛੇ ਆਉਣ ਦੀ ਸੈਨਤ ਕੀਤੀ, ਇਹ
ਇਕ ਗਲੀ ਵਾਂਗ ਰਸਤਾ ਬਣਿਆ ਹੋਯਾ ਸੀ, ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਦੇ ਕਹੇ
ਅਨੁਸਾਰ ਸਭੇ ਨਿਧੜਕ ਹੋਕੇ ਅੰਦਰ ਲੰਘ ਗਏ ਬੌੜੀ ਦੂਰ ਜਾਕੇ
ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਵਰਣਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ, ਬ੍ਰਹਿਮਿੰ ਬਾਹਰ
ਹੋਇਆਂ ਹੀ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਭਰੇ ਬਾਗ
ਵਿਚ ਦੇਖਿਆ ਜਿਸਦੀ ਬਨਾਰਵਤ ਬੜੀ ਹੀ ਅਨੋਖੀ ਸੀ ਇਹ
ਬਾਗ ਜੀਗਲੀ ਬੂਟਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਯਾ ਸੀ ਅਤੇ ਵਿਚਕਾਰ
ਇਕ ਸੋਤਾ ਫੀ ਸੀ ਅਰ ਚੌਰੀ ਖਸੀਂ ਕੰਧ ਸੀ ਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ
ਇਕ ਰੋੜ ਤੇ ਬਾਗਾਂ ਬੰਨਾਂ ਤੇ ਛੱਤ ਪਾਕੇ ਇਕ ਬੰਗਲਾ ਬਨਾਯਾ
ਹੋਯਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਬੰਨੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਲਈ ਸਭ ਪਾਸੇ ਪੌੜੀਆਂ
ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ।

ਇਹ ਚਬੂਤਰਾ (ਬੜਾ) ਕੁਛ ਘੱਟ ਹੀ ਵੰਗ ਦਾ ਬਣਿਆ
ਹੋਯਾ ਸੀ ਲਗ ਭਗ ਚਾਲੀ ਗਜ਼ ਚੌੜਾ ਤੇ ਏਤਨਾ ਹੀ ਲੰਮਾ
ਹੋਵੇਗਾ ਇਸਦੇ ਫਰਸ਼ ਤੇ ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਬਾਰੀਕ ਨਾਲੀਆਂ ਜਾਲ
ਵਾਂਗ ਜੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਅਰ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਚੰਨੁਕਤਾ
ਕਾਲਾ ਪੱਥਰ ਇਸਤਰਾਂ ਜੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਚਾਰ ਆਦਮੀ
ਉਸਦੇ ਉਪਰ ਬੈਠ ਸਕਦੇ ਸਨ ਇਸਦੇ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਚਬੂਤਰੇ ਤੇ
ਹੋਰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਤਕ ਸਭ ਉਸ ਚਬੂਤਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖਦੇ ਰਹੇ ਫਿਰ
ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਇਹ ਬਰੀਦਾ ਤਲਿਸਮ
ਬਨਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕੇਵਲ ਤਮਾਸ਼ਾ ਦੇਖਣ ਲਈ ਬਨਾਇਆ
ਹੈ। ਇਥੋਂ ਦਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਮੈਂ ਆਪਦੇ ਪਾਸ ਰਹਿਕੇ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾ
ਸਕਦਾ ਜੇ ਆਪ ਮੈਨੂੰ ਦੋਪਹਿਰਾਂ ਦੀ ਛੁਟੀ ਦੇਵੋ ਤਾਂ.....

ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਈ ਤਦ
ਓਹ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ੨ ਉਸ ਕਾਲੇ ਪੱਥਰ ਤੇ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹ
ਗਿਆ ਜੋ ਚਬੂਤਰੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਲਗਾ ਹੋਯਾ ਸੀ। ਸਵਾਰ
ਹੋਇਆ ਹੀ ਓਹ ਪੱਥਰ ਹਿਲਿਆ ਅਰ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ
ਧਰਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਪਰ ਥੋੜੇ ਹੀ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਓਹ
ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣੇ ਆ ਗਿਆ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਉਸਦੇ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਥੋੜਾ ਚਿਰ ਤਕ ਸਭ
ਕੋਈ ਓਸ ਥੜੇ ਤੇ ਖੜੇ ਰਹੇ ਇਸਦੇ ਪਿਛੋਂ ਓੜ ਬੜਾ ਗਰਮ ਹੋਣ
ਲਗ ਪਿਆ ਹੌਲੀ ੨ ਇਹ ਤਾਉ ਏਤਨਾ ਵਧਿਆ ਕਿ ਲਾਚਾਰ
ਹੋਕੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਓਤਰਨਾ ਪਿਆ ਇਸ ਵੇਲੇ ਦਿਨ ਕੋਈ
ਏਕੁ ਘੰਟੇ ਗਾਕੀ ਸੀ।

ਥੋੜੇ ਹੀ ਬਿਨਾਂ ੨ ਬਾਗ ਦੀ ਕੰਧ ਵਲ ਚਲੇ ਗਏ ਅਰ

ਕੇਸਕ ਲਗੇ ਜੋ ਕੰਧ ਕੇਹੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਹੋਈ ਅਨੋਖੀ
ਗੱਲ ਨ ਦਿੱਸੀ। ਫੇਰ ਫਿਰਦੇ ੨ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਦੀ ਕੰਧ ਵੱਲ
ਕਾਏ ਏਰ ਪੱਛਮ ਦੀ ਕੰਧ ਵੱਲ ਗਏ ਤੇ ਏਧਰ ਦੀ ਕੰਧ ਨੂੰ
ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਵੇਖਣ ਲਗ ਪਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਝ
ਵਰਿਤਤਾ ਸੀ।

ਇਹ ਕੰਧ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੀ ਮਲੂਮ ਹੋਈ ਸੀ ਅਰ ਉਸ ਉਪਰ
ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤਾਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਜੋਹੀਆਂ ਉਸ
ਤਲਿਸਮੀ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚ ਤੁਰਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਮੂਰਤਾਂ ਇਹਨਾਂ
ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵੇਖੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਲੋਕ ਬੜਾ ਚਿਰ ਇਹਨਾਂ ਮੂਰਤਾਂ
ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਰਹੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸਚਾ ਹੋਗਿਆ ਕਿ ਜਿਸਤਰਾਂ ਉਹ
ਮੂਰਤਾਂ ਤੁਰਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਵੇਖ ਚੁਕੇ ਹਾਂ ਉਸੇਤਰਾਂ ਇਹਨਾਂ
ਮੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਵੇਖਾਂਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਕੰਧ ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਨ ਤੋਂ ਸਾਫ਼
ਮਲੂਮ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਮੂਰਤਾਂ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਨ।

ਇਹਨਾਂ ਮੂਰਤਾਂ ਦੇ ਵੇਖਣ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ੨ ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਦਾ
ਸਮਾਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਅਗੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਕੈਰਾਂ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੀ ਫੌਜ
ਵਭੇ ੨ ਸੈਨਾਪਤੀ, ਰਥ, ਹਥੀ, ਘੋੜੇ ਆਦਿਕ ਸਭ ਕੁਝ ਸੀ।
ਇਸ ਲੜਾਈ ਦੀ ਨਕਲ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਾਂਗੇ ਇਹ
ਸੋਚ ਮਭ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਅਰ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ
ਮੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ ਏਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਤੁਕਾਲਾਂ ਪੈਰਾਈਆਂ ਅਰ
ਹਨੇਰਾ ਹੋਗਿਆ, ਅਚਾਨਕ ਉਹ ਕੰਧ ਦਮਕਣ ਲਗ ਪਈ ਤੇ
ਮੂਰਤਾਂ ਭੀ ਹਿੱਲਣ ਲਗ ਪਈਆਂ ਜਿਸਤੋਂ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਸਮਝਿਆ
ਕਿ ਨਕਲੀ ਲੜਾਈ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਪਰ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ
ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਜਦ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਮੂਰਤਾਂ ਇਕ ੨
ਕਰਕੇ ਗੰਮ ਹੋਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਏਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਬੜੇ ਚਿਰ

ਇਹ ਹੀ ਸਭ ਮੂਰਤਾਂ ਕੰਮ ਹੋਗਈਆਂ ਤੇ ਕੰਧ ਸਾਫ ਦਿੱਸਣ ਲਗ ਪਈ ਇਸਦੇ ਪਿਛੋਂ ਫੇਰ ਕੰਧ ਦਾ ਚਮਕਣਾ ਬੰਦ ਹੋਗਿਆ ਤੇ ਸਭ ਪਾਸੇ ਹਨੇਰਾ ਛਾ ਗਿਆ।

ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਥੜੇ ਤੇ ਚਾਨਣ ਹੋਗਿਆ ਇਹ ਦੇਖਕੇ ਸਭ ਉਸ ਥੜੇ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਏ, ਅਰਜਣ ਉਸਦੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਸ ਥੜੇ ਦੀ ਛੱਤ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਏ ਦਸ ਬਾਗਾਂ ਪੱਖਰ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਬੜੇ ਚਮਕ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਥੜਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਾਰਾ ਬਾਗ ਜਗਮਗਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਰ ਸੈਂਕੜ ਮੂਰਤਾਂ ਉਸ ਥੜੇ ਤੇ ਏਧਰ ਉਧਰ ਫਿਰਦੀਆਂ ਦਿਸਦੀਆਂ ਹਨ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮਲੂਮ ਹੋਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਉਹੋ ਮੂਰਤਾਂ ਹਨ ਜੋ ਕੰਧ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੇਖੀਆਂ ਸਨ ਕੋਈ ਅਚੰਝਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਕੰਧ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਵੇ ਅਰ ਏਥੇ ਥੜੇ ਤੇ ਆਕੇ ਤਮਾਸ਼ਾ ਦਿਖਾਉਂਦੀਆਂ ਹੋਣ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਿੰਨੀਆਂ ਮੂਰਤਾਂ ਇਸ ਥੜੇ ਤੇ ਸਨ ਸਭ ਅਰਜਣ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਅਭਿਮਨਜੂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਨਾਲ ਮੰਬੰਧ ਰਖਦੀਆਂ ਸਨ। ਜਦ ਉਹਨਾਂ ਮੂਰਤਾਂ ਨੇ ਕੰਮ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ੨ ਚਿਤ੍ਰ ਅਭਿਮਨਜੂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦਾ ਅੱਖਾਂ ਅਗੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਿਸਤਰਾਂ ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਰਚੇ ਹੋਏ ਵਜੂਹ ਵਿਚ ਫਸਕੇ ਬੀਰ ਅਭਿਮਨਜੂ ਨੇ ਬੀਰਤਾ ਦਿਖਾਈ ਸੀ ਅਰ ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਧਰਮ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਅੱਜ ਨਾਟਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖਕੇ ਸਭੇ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਤੇ ਸ਼ਹੁਤ ਚਿਰ ਤੱਕ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਤੇ ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਰਿਹਾ।

ਇਸ ਤਮਾਸ਼ੇ ਦਾ ਹਾਲ ਅਸੀਂ ਪੂਰਾ ੨ ਨਹੀਂ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਭਾਰਤ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪ੍ਰਸੰਧ ਹੋ ਇਹ

ਤਮਾਸ਼ਾ ਬੰਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮੁਕੀ ਸਗੋਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ੨
ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਬੀਤ ਗਈ, ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਕੁਛ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ
ਹਨੇਰਾ ਹੋਗਿਆ ਅਰ ਉਸ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮੂਰਤਾਂ ਗੁੰਮ ਹੋ
ਗਈਆਂ, ਚਾਨਣਾ ਹੋਣ ਤੇ ਸੁਤਨਾਂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਸ ਚਬੂਤਰੇ
ਉਤੇ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕੁਛ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਨੂੰ ਵਾ ਕੇ ਸਭ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਅਰ ਰਾਮ ਰਵੱਯਾ
ਕਰਨ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ—(ਚਬੂਤਰੇ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰਕੇ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ
ਪਾਸ ਆਕੇ) ਮੈਂ ਆਸ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਇਸ ਤਮਾਸ਼ੇ ਨੂੰ
ਵੇਖਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਹੋਣਗੇ।

ਮਹਾਰਾਜ—ਭਲਾ ! ਪਰ ਕੀ ਇਸਦੇ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਭੀ
ਕੋਈ ਤਮਾਸ਼ਾ ਇਥੇ ਇਸ ਸੱਕਦਾ ਹੈ ?

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ—ਜੀ ਹਾਂ ਪੂਰਾ ੨ ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾ
ਸੱਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਦੋ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮਹੀਨਿਆਂ
ਵਿਚ। ਇਸਦੇ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਇਹ ਢੰਗ ਰਖਿਆ ਹੈ ਕਿ
ਭਾਵੇਂ ਆਦਿ ਤੋਂ ਤਮਾਸ਼ਾ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਵਿਚੋਂ
ਕੋਈ ਆਰੰਭ, ਜੋ ਚਾਹੇ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਮਹਾਰਾਜ—ਇਛਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਵੇਖਣ ਦੀ ਹੈ ਪਰ
ਇਸਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਠਹਿਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਫੇਰ ਕਦੀ ਵੇਖਾਂਗੇ, ਹੱਛਾ
ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਤਮਾਸ਼ੇ ਸੰਬੰਧੀ ਕੁਛ ਸਮਝਾਓ ਤਾਂ ਸਹੀ ਜੋ ਇਹ
ਕੰਮ ਕਿਸਤਰਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਤੁਸਾਂ ਓਥੇ ਜਾਕੇ ਕੀ ਕੁਛ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਨੇ ਓਥੋਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ੨ ਹਾਲ
ਸਮਝਾਯਾ ਅਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਜੇਹੇ ਕਈ ਤਮਾਸ਼ੇ ਇਸ ਤਲਿਸਮ
ਵਿਚ ਹਨ ਜੋ ਆਪ ਚ ਹੋ ਤਾਂ ਕਈ ਵਰਗੇ ਇਹੋ ਆਨੰਦ ਵੇਖ

ਸਕਦੇ ਹੋ, ਇਸਦੇ ਬਿਨਾਂ ਇਥੇ ਧਨ ਦਾ ਭੀ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਕਿ
ਵਰਿਹਾਂ ਤਕ ਦੋਂ ਦੇ ਰਹੇ ਫੇਰ ਭੀ ਨਾ ਮੁਕੇ। ਸੋਨੇ ਚਾਂਦੀ ਦੀ ਤਾਂ
ਗੱਲ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਵਾਹਰਾਤ ਆਪ ਜਿਤਨੀ ਚਾਹੇ ਲੈ ਸਕਦੇ
ਹੋ ਸੱਚ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਧਨ ਇਥੇ ਹੈ ਉਸਦੇ
ਰੱਖਣ ਦਾ ਏਹੋ ਟਿਕਾਣਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਸ ਬਗੀਚੇ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ
ਚਾਰ ਬਾਗ ਹੋਰ ਹਨ ਪਰ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਉਹਨਾਂ ਦੀ
ਸੈਰ ਕਰਨੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੋਗੇ।

ਮਹਾਰਾਜ—ਹਾਂ ਇਸਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਤਮਾਸ਼ੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦੇ
ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਵਿਅਹ ਦੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਵੇਹਲੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ
ਇਸਦੇ ਪਿਛੋਂ ਫੇਰ ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਸ ਤਲਿਸਮ ਵਿਚ ਆਕੇ
ਸੈਰ ਕਰਾਂਗੇ।

ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸੇ
ਬਾਗ ਵਿਚ ਲੈ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ
ਜਿਥੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਸੀ।

ਸੱਤਵਾਂ ਕਾਂਡ

ਇਸ ਬਾਗ ਵਿਚ ਜਿਸ ਨਾਰੀਵਰੀ ਵਿਚ ਬੈਠਕੇ ਪਹਿਲੇ
ਦਿਨ ਰੋਟੀ ਖਾਧੀ ਸੀ ਅੱਜ ਭੀ ਉਥੇ ਹੀ ਬੈਠਕੇ ਭੋਜਨ ਕੀਤਾ।
ਭੋਜਨ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਏਯਾਰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਿਆਏ ਸਨ ਤੇ
ਪਾਣੀ ਉਥੇ ਅਗੇ ਹੀ ਬੂਤ ਸੀ ਸੋ ਮੂੰਹ ਹੱਥ ਧੋਕੇ ਰੋਟੀ ਖਾਧੇ
ਸਭੇ ਹੀ ਸੌਂ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਤ ਦੇ ਜਾਗੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਰ ਅਰਾਮ
ਕੀਤੇ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਅਗੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸੀ, ਜਦ ਦਿਨ ਪਹਿਰ
ਫਰ ਤੋਂ ਕੁਝ ਘੱਟ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਭ ਉਠਕੇ ਹਥ ਮੂੰਹ
ਧੋਕੇ ਅਗੇ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਪਿਛੇ ਕਿਤੇ ਲਿਖ

ਅਤੇ ਹਾਂ ਕਿ ਦੇਖੋ ਤਿਨਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਵਿਚ ਕਈ
ਅਲਮਾਰੀਆਂ ਸਨ ਜੋ ਇਸਵੇਲ ਕੋਰ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਹਨਾਂ
ਅਲਮਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਅਲਮਾਰੀ ਖੋਲ੍ਹੀ ਅਰ ਮਹਾਰਾਜ ਵੱਲ
ਦੱਖਕੇ ਕਿਹਾ ਚੁਨਾਰਰਤੁ ਦੇ ਤਲਿਸਮ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦਾ ਇਹ
ਰਸਤਾ ਹੈ ਅਰ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਫਰਾ ਇਸੇ ਰਸਤੇ ਗਏ ਸੀ।

ਰਸਤਾ ਬੜਾ ਹਨੇਰਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ
ਤਲਿਸਮੀ ਖੰਜਰ ਕੱਢ ਲਿਆ ਅਰ ਚਾਨਣਾ ਕਰਦਾ ਹੋਯਾ ਆਪ
ਅਗੇ ੨ ਤੁਰ ਪਿਆ ਉਸਦੇ ਪਿਛੇ ਮਹਾਰਾਜ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਭੇ ਤੁਰ
ਪਏ। ਸਭ ਦੇ ਪਿਛੇ ਜੰਨੇਦ ਸਿੰਘ ਹਥ ਵਿਚ ਤਲਿਸਮੀ ਖੰਜਰ
ਲਈ ਚਾਨਣਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਰੰਗ
ਤੰਗ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਗੇ ਦਾ ਚਾਨਣ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਦੰਦਾ ਸੀ।

ਇਹ ਲੋਕ ਕਈ ਘੰਟੇ ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੰਗ ਵਿਚ ਤੁਰੇ ਗਏ
ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਾ ਲਗਾ ਕਿ ਕਦੋਂ ਸੰਧਿਆ ਪਈ ਹੈ
ਜਾਂ ਹੁਣ ਕਿਤਨੀ ਰਾਤ ਬੀਤ ਚੁਕੀ ਹੈ, ਜਦ ਸੁਰੰਗ ਦਾ ਦੂਸਰਾ
ਖੁਰਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਖੋਹਲਕੇ ਸਭੇ ਇਕ ਵਡੀ ਸਾਰੀ
ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ ਇਸ ਬੂਹੇ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ
ਤਿੰਨ ਬੂਹੇ ਹੋਰ ਭੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਸੈਨਤ ਕਰਕੇ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ
ਜਿ ਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਚਬੂਤਰੇ ਵਾਲੇ ਤਲਿਸਮ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਆ
ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੈਂਕੜੇ ਕੋਠੜੀਆਂ
ਹਨ ਜੋ ਭੂਲ ਭੁਲਾਯਾ ਚੰਗੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਖਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ
ਜੀ ਆ ਹੋਇਆ ਅਦਮੀ ਛੇਤੀ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ, ਜਦ
ਅਗੇ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲ ਦੇਖੇ ਆਏ ਸੀ ਤਾਂ ਸਭ ਕੋਠੜੀਆਂ ਦੇ ਬੂਹੇ
ਖੋਲ੍ਹੇ ਸਨ ਜੋ ਤਲਿਸਮੀ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਖੁਲ੍ਹ ਰਏ
ਅਰ ਜਿਸਤਾ ਪਤਾ ਗਲ ਆਪਣੇ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੋਈ ਪਤਨ ਹੋ

ਮਲੂਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੋਹਲਣ ਵਿਚ ਕਈ ਦਿਨ ਲਗ ਗਏ ਤੇ ਮੌਖ ਭੀ ਬਹੁਤ ਹੋਇਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਚੌਰਸ ਕਮਰਾ ਆਪ ਦੇਖੋਗੇ ਜੋ ਠੀਕ ਉਸ ਚਬੂਤਰੇ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਹੈ ਅਰ ਉਸੇ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਨ ਦਾ ਰਸਤਾ ਹੈ ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੋਠੜੀਆਂ ਵਿਚ ਸਾਮਾਨ ਤੇ ਖਜਾਨਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੱਤ ਦੇ ਉਪਰ ਹੀ ਇਕ ਚੌਰ ਰਸਤਾ ਚਬੂਤਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਨ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿਸਦਾ ਹਾਲ ਮੈਨੂੰ ਪਤਲੇ ਮਲੂਮ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਮਸੀ ਚਬੂਤਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ ਉਸ ਦਿਨ ਮਲੂਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਕ ਹੋਰ ਭੀ ਰਸਤਾ ਹੈ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ-ਜੀ ਹਾਂ ਦੂਸਰਾ ਰਸਤਾ ਵੀ ਹੈ ਜੋ ਤਲਿਸਮੀ ਦਰੋਗੇ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਲਿਸਮ ਤੋੜਨ ਵਾਲੇ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ। ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਰਸਤੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹਾਲ ਮਲੂਮ ਹੈ।

ਗੋਪਾਲ-ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਉਸ ਰਸਤੇ ਦਾ ਹਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ (ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ) ਪਾਸੋਂ ਮਲੂਮ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਅਰ ਨਾ ਇਹੋ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਤਲਿਸਮ ਦੇ ਦਰੋਗੇ ਏਹੋ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਪਿਛੋਂ ਕੌਰ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਅਨੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਅਤੇ ਤਹਿਖਾਨੇ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਾਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਤਯੰਤ ਬੇ ਪ੍ਰਵਾਹੀ ਨਾਲ ਖਰਚ ਕਰਨ ਤੇ ਭੀ ਨਾ ਮੁਕਣ ਵਾਲਾ ਧਨ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਇਕ ਤੋਂ ਇਕ ਵਧੀਕ ਅਵਭੂਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਆਪਣੇ ਵਲ ਖਿਚ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਫਿਰਦਿਆਂ ੨ ਇਹ ਲੋਕ ਵਿਚਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ ਜੋ ਠੀਕ ਤਲਿਸਮੀ ਚਬੂਤਰੇ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਸੀ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਇਹ ਕਮਰਾ ਕਲਾਂ ਤੇ ਪੁਰਜਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਮੀਨ ਤੋਂ ਛੱਤ ਤਕ ਤਾਰਾਂ ਲਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਵਡੇ ੨ ਚੁਬੰਚਿਆਂ

ਵਿਚ ਮਸਾਲੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤਾਰਾਂ ਗਈਆਂ ਹੋਈਆਂ
ਸਨ ਅਤੇ ਕੰਧ ਦੇ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਨ ਲਈ ਕਈ ਪੌੜੀਆਂ
ਦਿਸਦੀਆਂ ਸਨ ।

ਦੋਹਾਂ ਕੁਮਾਰਾਂ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਤਲਿਸਮ
ਦੁਰਲਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਕਲਾ ਤੇ ਪੁਰਜੇ ਕਿਸ ਢੰਗ ਤੇ ਲਗੇ
ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਤੋੜਨ ਵਲੋਂ ਕੀ ਗਾਰਬਵਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਰ
ਫਰ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੌੜੀਆਂ ਵਲ ਸੈਨਤ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ
ਕਿ ਹੁਣ ਭਾਇਨਾਂ ਪੌੜੀਆਂ ਦਾ ਤਲਿਸਮ ਅਜੇ ਤਕ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਹੈ ਹਰ ਇਕ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਰ ਪੈਰ
ਰਖ ਸਕੇ ।

ਸ਼ੀਰੋਂਦ੍ਰ-ਇਹ ਸਭ ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ
ਤਲਿਸਮ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਉਹੋ ਥੋੜ ਵਾਲਾ ਬੰਗਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ
ਪਹਿਲ ਤਰਦੀਆਂ ਮੂਰਤਾਂ ਦਾ ਤਮਸ਼ਾ ਵੇਖਿਆ ਸੀ ਤੇ ਜਿਥੇ
ਤਲਿਸਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੜ ਸੀ ।

ਸ਼ੁਰੋਂਦ੍ਰ-ਇਸ ਵਿਚ ਕੀ ਸੰਦੇਹ ਹੈ । ਉਹ ਚੁਨਾਰ
ਜਮਾਨੀਆਂ ਤੇ ਰੋਹਤਾਸ ਰਸ ਦੇ ਤਲਿਸਮ ਦੀ ਨਕਲ ਹੈ ਅਰ
ਓਥੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਤਮਸ਼ੇ ਵਿਚਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ
ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਅਨੰਦ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਜੀਤ-ਅਜੇ ਤਾਂ ਓਥੋਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਨੰਦ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ
ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ-ਦੋ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਓਥੋਂ ਦਾ ਅਨੰਦ
ਨਹੀਂ ਵਖ ਸਕਦੇ, ਜੇ ਕੁਛ ਆਪਣੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਉਹ ਰੁਪਯੇ
ਵਿਰੋਂ ਇਕ ਆਨਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੈਂ ਭੀ ਅਜੇ ਜਾਕੇ ਬਹੁਤ
ਕੁਛ ਵੇਖਣਾ ਹੈ ।

ਸ਼ੁਰੋਂਦ੍ਰ-ਹੁਣ ਤਾਂ ਕਾਹਲ ਕਰਕੇ ਚੜ੍ਹਾ ਜੇਹਾ ਵੇਖਿਆ ਹੈ

ਪਰ ਸਭਨਾਂ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਵੇਹਲੇ ਹੋਕੇ ਫੇਰ ਉਥੇ ਚਲਾਂਗੇ ਅਤੇ ਉਥੋਂ
ਹੀ ਰੋਹਤਾਸ ਗਏ ਸਾਕੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਨੇ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਾਂਗੇ ਹਫ਼ਾ
ਹੁਣ ਇਥੋਂ ਖਾਹਿਰ ਨਿਕਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਅਗੋਂ ੨ ਕੌਰ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤਰ ਪਿਆ ਤੇ ਲਾਕੀ
ਉਸਦੇ ਨਿਛ। ਪੰਜ ਸਤ ਪੰਜੀਆਂ ਜਾਣ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਇਕ ਲੋਹੇ ਦਾ
ਬੂਟਾ ਆਇਆ ਜਿਸਨੂੰ ਕੌਰ ਨੇ ਉਸੇ ਹੀਦੇ ਦੀ ਵੀਜੀ ਨਾਲ
ਖੋਲਿਆ ਫੇਰ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਕੁਮਾਰ ਤਲਿਸਮੀ ਚੜ੍ਹਾਏ
ਦੇ ਖਾਹਿਰ ਨਿਕਲੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਾਤ ਅੰਦਰ ਨਉਂ ਮਾਤ੍ਰ
ਜਹਿ ਗਈ ਸੀ ।

ਅੱਠਵਾਂ ਕਾਂਡ

ਤਲਿਸਮ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਨ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਸਭੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ
ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗ ਗਏ ਕੇਦੀਆਂ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕੁਛ ਦਿਨ ਬੰਦ
ਕਰਕੇ ਸਭ ਕੁਮਾਰਾਂ ਦੇ ਖਾਹਿਰ ਦੇ ਖਾਹਿਰ ਵਿਚ ਲੱਗ ਗਏ,
ਸਹ ਰਾਜ ਸੁਰੇ ਦੁ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੋ ਕੰਮ ਜਿਸਦੇ ਗੋਲ ਸੁਮੰਝਿਆ ਉਸ
ਦੇ ਸਖ਼ਤ ਦ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਕੇਦੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁਨਾਰਦਰੁ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ।
ਇਹ ਹੀ ਸੋਚ ਲਿਆ ਕਿ ਦੋ ਚਾਹ ਦਿਨ ਤਕ ਅਸੀਂ ਭੀ ਸਭ
ਫੁਨਾਰਗੜ ਚਲੇ ਜਾਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਹੀ ਸੈਫ ਚੜ੍ਹਕੇ
ਏਥੋਂ ਅਵੇਗੀ ।

ਭਰਥ ਸਿੰਘ ਤੇ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਛੇਤਾ ਭੀ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਸਿੰਘ
ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਕਰਾਇਆ ਗਿਆ । ਅਰ ਬਕੀ ਪ੍ਰਹਰਿਕਾਂ ਦੇ
ਨਾਲ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਾਤ੍ਰਦਾਰੀ ਦਾ ਭਾਰਭੀ ਭੂਤਨਾਥ ਤੇ ਸ ਰਾਜ
ਗਿਆ ਅਸੀਂ ਏਥੇ ਸੰਛੇਪ ਵਿਚ ਹੀ ਲਿਖ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੰਧੜਾ
ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ।

(੧) ਇਸ ਤਲਿਸਮੀ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਦੇ ਵੇਰੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਐਖ਼ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜਵੰਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਿਲਨ ਵਿਚ ਦਿਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਸੈਂਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਕੰਮ ਖ਼ੁਤਨਾਬ ਨੇ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ।

(੨) ਮੋਦੀ, ਬਣੀਏ, ਹਲਵਾਈ ਅਜਿਕ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਮੁਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ, ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਤੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਇਕ ਵੇਰਾ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ।

(੩) ਰਸਦ ਆਦਿਕ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਕੁਛ ਰੜ ਬਸਤਾਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂ ਕੋਈ ਚੁਰਾਉਂਦਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਇਹ ਸਭ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੂਨੀ ਲਾਲ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

(੪) ਚੁਨਾਰ ਗੜ ਤੋਂ ਇਸ ਤਲਿਸਮੀ ਮਕਾਨ ਤਕ ਦੀ ਸੜਕ ਦੇ ਸਜਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਪੰਨਾ ਲਾਲ ਤੇ ਪੰਡਤ ਬਦੀਨਾਬ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ।

(੫) ਚੁਨਾਰਗੜ ਵਿਚ ਬਾਹਰੋਂ ਸਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਦੀ ਖਾਤੁਦਾਰੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪੰਡਤ ਜਗਨਨਾਥ ਜੋਤਸ਼ੀ ਜੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਹੋਇਆ।

(੬) ਜੰਦ ਦੀ ਸਜਾਵਟ ਜਲਸੇ ਤੇ ਜੰਦ ਵਾਲੀ ਜਗਾ ਦੀ ਸਜਾਵਟ ਦਾ ਭਾਰ ਤੇਜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਿਰ ਪਿਆ।

(੭) ਆਤਸ਼ ਬਜੀ, ਤਮਾਸ਼ੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਚਿਹੋ ਜੇਹਾ ਮਕਾਨ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਜੇਹੇ ਮਕਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕ ਇਕ ਵਾਰੀ ਹੋਸਦੇ ੨ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰ ਰਾਇ ਸਨ ਤੇ ਜਿਸਦਾ ਭੇਤ ਅਜੇ ਤਕ ਨਹੀਂ

ਬੋਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ।*

(੮) ਪੰਨਾ ਲਾਲ ਆਦਿਕ ਦੀ ਥਾਂ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੋਰ ਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਮਨੀ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਦਾ ਕੰਮ ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਪਰਦ ਹੋਇਆ ।

(੯) ਵਿਆਹ ਸੰਬੰਧੀ ਖਰਚ ਦੀ ਰੋਕੜ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਥ ਇਤੀ ਰਈ ।

(੧੦) ਕੁਝਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਕੇ ਵਿਆਹ ਸੰਬੰਧੀ ਸ਼ਾਨ ਤੇ ਹੋਰ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਲਈ ਰੋੜ੍ਹੇ ਸਿੰਘ ਤੇ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਛੱਡੇ ਗਏ ।

੧੧) ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਕੰਮ ਆਪਣੇ ਜਿੰਮੇ ਲਿਆ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਕੰਮ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਦ ਬਿਨਾਂ ਕਦੇ ਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਕਿਸ ਉਚਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵਿਖਾ ਦੇਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਤਿ ਉਹ ਭੀ ਵਖ ਲੈਣ ਤਿ ਕਿਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਵਿਘਨ ਪਾ ਰਹੇ ਸਾਂ ਉਹ ਕਿਸਤਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਰ ਲੋਕ ਭੀ ਵਖ ਲੈਣ ਤਿ ਦੁਸ਼ਟ ਪਾਪੀ ਲੂਣ ਹਰਾਮੀ ਏਹੋ ਕੀਦੀ ਹਨ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਤਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਰਿੰਦੇ ਭੀ ਬਹੁਤ ਇਤੇ ਰਾਏ ਸਨ ਸਭ ਲੋਕ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ।

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਬੋਲਾਂ ਜੇਹਾ ਹਾਲ ਕੌਰ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਦੁਖ ਹੈ ਕਿ ਕਮਲਨੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਘ ਹੋਗਿਆ ਤੇ ਅਸੀਂ ਮੂੰਹ ਫੇਖਦੇ ਆਏ ਵਿਚ ਹੀ

ਬੈਠੇ ਰਹਿ ਗਏ ।

ਰਾਤ ਪਹਿਲੇ ਭਰ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਜਾ ਰੁਕੀ ਹੈ ਕੌਰ
ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਰੁੱਝੇ ਜਿੰਘ ਸਾਲ
ਹੋਲੀ ੨ ਗੋਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਓਥੇ
ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਤੇ ਕਮਰੇ ਦਾ ਦੁਹਾ ਭੀ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਹੋਯਾ ਹੈ ।

ਭਰੋ—ਅਪਸਾਰ—ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਸਦੇ ਕਿ ਆਪਣੀ
ਉਦਾਸੀ ਜਾ ਕਾਦਨ ਕੀ ਹੈ ? ਅਜ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਣਾ
ਚਾਹੀਦੇ ਹੋ ਕਿ ਜਿਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਰਈ ਫਰਿਹਾਂ ਤੋਂ ਮਿਹਰ ਤਲੀ
ਤੇ ਰਖਕੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਵਡੇ ੨ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕੀਤਾ
ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਆਲਾ ਵਿਚ ਵਡੇ ੨ ਐਪ ਸਹਾਰੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਤ
ਵਿਆਕਲ ਹੋ ਰਹੇ ਸੀ ਤੇ ਜਿਸਦੇ ਮਿਲਨ ਾਰਕੇ ਕੁਲ ਸੰਸਾਰ
ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾਂ ਮਿਲ ਗਈ ਸਮਝਦੇ ਸੀ ਓਹ ਕੰਮ ਆਪਣੀ ਜਿਛਾ
ਅਨੁਸਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਓਸੇ ਕਿਸੇਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਵਿਆਹ
ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਵੇ ਆਪ ਵੱਖ ਰਹੇ ਹੋ ਫੇਰ ਅਜੇਹੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ
ਆਪ ਨੂੰ ਉਦਾਸ ਵੇਖਕੇ ਅਜੇਹਾ ਕੌਣ ਹੈ ਜੋ ਰੰਜ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ?

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—ਬੇਸ਼ਕ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਦਿਨ ਹੈ
ਅਰ ਮੈਂ ਖੁਸ਼ ਭੀ ਹਾਂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਕਮਲਨੀ ਵਲੋਂ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਰੰਜ ਹੋ
ਰਿਹਾ ਯਕਨ ਕਰਨ ਤੇ ਭੀ ਮੇਰਾ ਮਨ ਇਹ ਦੁਖ ਨਹੀਂ
ਸਹਾਰਦਾ ।

ਭਰੋ—(ਹੈਰਾਨੀ ਦਾ ਢੰਗ ਬਣਾਕੇ) ਹੈ ! ਕਮਲਨੀ
ਵਲੋਂ ਆਪਣੀ ਰੰਜ ਹੈ ! ਜਿਸਦੇ ਉਪਕਾਰਾਂ ਹਨ ਆਪ ਵੇਖੋ ਖਏ
ਹੋ ਓਸੇ ਕਮਲਨੀ ਨਾਲ ਰੰਜ ਹੈ ! ਇਹ ਆਪਣੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੋ ?

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—ਇਹੋ ਗੱਲ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪ ਕਹਿ ਨਿਹਾ ਹਾਂ
ਕਿ ਉਸਦੇ ਹਸਾਨਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਹੇਠੋਂ ਮੈਂ ਜਨਮ ਭਰ ਨਹੀਂ ਬਿਨ

ਸਕਦਾ, ਅਰ ਅਜੇ ਤਕ ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਭੁਲਿਆਈ ਚਿਤਵ ਰਹੀ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਦੁਖ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੇ ਵੇਖਦਾ ਸੀ।

ਭੈਰੋਂ—ਉਹ ਕਿਉਂ ? ਕੀ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਹੁਣ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਹਰੇ ਚਲੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਰ ਫੇਰ ਆਪ ਤੇ ਹਸਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਉਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ ?

ਕਮਾਰ—ਹਾਂ ਏਹੋ ਹੀ ਸ-ਬ।

ਭੈਰੋਂ—ਪਰ ਹੁਣ ਆਪਨੂੰ ਉਸਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਭੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹੀ, ਹਾਂ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਸੋਚ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਹੁਣ ਉਸਦੇ ਤਲਿਸਮੀ ਮਕਾਨ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਕਮਾਰ ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ, ਮੈਨੂੰ ਇਸਦੀ ਕੁਛ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਮੈਨੂੰ ਇਸਦਾ ਕੁਛ ਧਿਆਨ ਭੀ ਹੈ।

ਭੈਰੋਂ—ਤਾਂ ਕੀ ਆਪ ਨੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਆਪਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਹਿਜਾ ? ਪਰ ਉਹ ਇਕ ਹਿੰਦੂ ਕੁੜੀ ਹੋਣ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਵਿਚ ਅਜੇਹਾ ਕਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦੀ। ਹਾਂ ਆਪ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਉਲਾਂਭਾ ਆਪ ਟੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਕਰਤਾ ਧਰਤਾ ਸਨ।

ਇਦ੍ਰਸੀਤ—ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਉਲਾਂਭਾ ਦੇਣਾ ਹੈ ਪਰ ਬਰਖ਼ ਦੇ ਮਾਰੇ ਮੈਂ ਕੁਛ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਭੈਰੋਂ—(ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ) ਬਰਖ਼ ! ਬਰਖ਼ !! ਬਰਖ਼ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇ ਆਪ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਉਲਾਂਭਾ ਦੇਂਦੇ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—ਹਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਏਹੋ ਹੈ। (ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ) ਪਰ ਅਜ ਤੂੰ ਭੀ ਪਾਗਲਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਭੈਰੋਂ—(ਹੱਸਕੇ) ਤਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਆਪ ਕੋਹੀਂ ਹਰੀਂ ਲੱਭ ਚੁੱਕੇ ਸੀ। ਆਪ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਇਤਨੇ ਟਿਲ ਲੁਕਾਈ ਕਿਉਂ ਰਹੇ ?

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਕੀ ਆਸ਼ਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਮੁੰਡੇ ਹੀ ਉਸਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਭੈਰੋਂ—ਹੱਛਾ ਹੁਣ ਜੋ ਕੁਛ ਹੋਣਾ ਸੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੁਣ ਆਪਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੁਛ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਇਸਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਭੀ ਕਦੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨਦੀ ? ਕਦੇ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਰੋਜ਼ ਰੋਜ਼ ਦਾ ਬੁਰਜ਼ਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—ਨਹੀਂ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਆਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਹੱਛਾ ਹੁਣ ਇਸੇ ਵਲੋਂ ਕੁਛ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਵਿਅਰਥ ਹੈ ਅਰ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਰੰਜ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ, ਹੱਛਾ ਹੁਣ ਇਹ ਦੱਸ ਕਿ ਤੂੰ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਕਮਯਾਨੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋਯਾ ਹੈ ?

ਭੈਰੋਂ—ਕਈ ਵਾਰੀ ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਨਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹਾਂ।

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—ਕਿਸਤਰਾਂ ਦਾ ਹੈ ?

ਭੈਰੋਂ—ਯੇੜਾ ਬਹਾਦਰ, ਵਿਦਯਵਾਨ, ਪੰਡਤ, ਦਲੇਰ, ਹਸਮਖ ਤੇ ਸੋਹਣਾ ਹੈ, ਵਿਆਹ ਤੇ ਆਵਗਾ ਹੀ ਆਪ ਦੇਖ ਲੈਣਾ, ਕੀ ਆਪਨੇ ਕਮਲਨੀ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ?

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—ਹੁਣ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਤਲਿਸਮ ਵਿਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੱਲ ਬਾਤ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਆਪ ਮੈਨੂੰ ਸੱਦਕੇ ਇਹ

ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾਈ ਸੀ ਪਰ ਉਸਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਅਨੌਖਾ ਹੀ
ਵਰਤਾਓ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਭੈਰੋਂ—ਓਹ ਕੀ ?

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—(ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਦੱਸਣ ਦੇ ਪਿਛੋਂ) ਤੁਸੀਂ ਇਸ
ਵਰਤਾਓ ਨੂੰ ਕੋਹਾ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ?

ਭੈਰੋਂ—ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਤੇ ਯੋਗ।

ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਅਜੇ ਹੋ ਹੀ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ
ਵਾਂਗ ਨਾਲ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਾ ਬੂਹਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਅਰ ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੇ ਆਕੇ
ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਨ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਕਿਹਾ:—ਕਮਲਨੀ ਜੀ ਆਪਨੂੰ ਮਿਲਨਾ
ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ?

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—ਹਫ਼ਾ ਮੈਂ ਚੱਲਦਾ ਹਾਂ ਤੂੰ ਬੂਹਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਹ।

ਭੈਰੋਂ—ਤਾਂ ਮੈਂ ਭੀ ਜਾਕੇ ਅਰਾਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—ਹਫ਼ਾ ਜਾਓ ਫੇਰ ਕਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਦਸੀ—(ਭੈਰੋਂ ਸਿੰਘ ਨੂੰ) ਆਪਨੂੰ ਭੀ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ?

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਦਾਸੀ ਨੇ ਬੂਹਾ ਬੰਦ ਕਰ ਲਿਆ, ਏਤਨੇ
ਨੂੰ ਕਮਲਨੀ ਆਪ ਓਥੇ ਆ ਪਹੁੰਚੀ, ਅਰ ਭੈਰੋਂ ਸਿੰਘ ਵੱਲ
ਦੁਖਕੇ ਬੋਲੀ (ਜੋ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਸੀ) ਆਪ ਕਿਥੇ ਚਲੇ
ਹੋ ? ਆਪਨੂੰ ਹੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਭਾਰਾ ਉਲਾਂਭਾ ਦੇਣਾ ਹੈ।

ਭੈਰੋਂ—ਓਹ ਕੀ ?

ਕਮਲਨੀ—ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਚਲੇ ਫੇਰ ਗੱਲਾਂ ਕਰਾਂਗੇ।

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਕਮਲਨੀ ਨੇ ਕੁਮਾਰ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜ ਲਿਆ
ਅਰ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਲੈ ਗਈ, ਪਿਛੇ ੨ ਭੈਰੋਂ ਸਿੰਘ ਭੀ
ਗਿਆ, ਦਾਸੀ ਬੂਹਾ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਦੂਸਰੇ ਰਸਤੇ ਚਲੀ ਗਈ,
ਕਮਲਨੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਉਰਿਤ ਜਗਾ ਤੇ ਬੈਠਾਕੇ ਸਾਹਮਣੇ

ਪਾਨਦਾਨ ਰਖ ਦਿਤਾ ਫੇਰ ਭੈਰੋਂ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਆਪ ਤਲਿਸਮ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰ ਆਏ ਮੈਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਭੀ ਨਹੀਂ ।

ਭੈਰੋਂ—ਮਹਾਰਾਜ ਆਪ ਕਹਿ ਚੁਕੇ ਹਨ ਕਿ ਵਿਆਹ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਇਨ੍ਹੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਤਲਿਸਮ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਾ ਦੇਵਾਂਗੇ । ਫੇਰ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤ ਤਾਂ ਕਹਿਣਾ ਹੀ ਵਿਅਰਥ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਜਦ ਚਾਹੋ ਤਲਿਸਮ ਵਿਚ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੋ ।

ਕਮਲਨੀ—ਮਾਨੋਂ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ ।

ਭੈਰੋਂ—ਹੈ ਹੀ ।

ਕਮਲਨੀ—(ਹੱਸਕੇ) ਦਾਲਦ ਲਈ ਇਹ ਚੰਗਾ ਬਹਾਨਾ ਹੈ ਹਛਾ ਜਾਨ ਦੇਵੇ, ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਤਲਿਸਮ ਦੇਖਣ ਦਾ ਚਾਹੋ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਹਾਂ ਇਹ ਦਸੋ ਕਿ ਓਥੇ ਕੀ ਕੁਛ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ? ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੁਤਨਾਬ ਓਥੇ ਬੜੇ ਫੇਰ ਵਿਚ ਪੈਗਿਆ ਸੀ ਅਰ ਓਸਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵਹੁਟੀ ਭੀ ਓਥੇ ਹੀ ਆਗਈ ਸੀ ।

ਭੈਰੋਂ—ਜੀ ਹਾਂ ।

ਭੈਰੋਂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਮਲਨੀ ਨੂੰ ਓਥੋਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਸੁਣਾਇਆ ਉਪ੍ਰੰਤ ਕਮਲਨੀ ਨੇ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੁਣਾਓ ਜੀ ! ਵਿਆਹ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਇਨਾਮ ਮਿਲੇਗਾ ?

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—ਗਾਲੀਆਂ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਘਾਟਾ ਹੀ ਕੀ ਹੈ ਜੋ ਮੈਂ ਦੇਵਾਂ ?

ਕਮਲਨੀ—(ਭੈਰੋਂ ਨੂੰ) ਸੁਣ ਲਵੋ ਮੇਰੇ ਲਈ ਕੋਹਾ ਚੰਗਾ ਇਨਾਮ ਸੋਚ ਰਖਿਆ ਹੈ (ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਹੱਸਕੇ) ਹਛਾ ਯਾਦ ਰਖੋ ਕਿ ਇਸਦੇ ਵਟੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਭੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਜੇਹਾ ਖਪਾਵਾਂਗੀ ਕਿ ਯਾਦ ਕਰੋਗੇ ।

ਭੈਰੋਂ—ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਖਪਾ ਹੀ ਚੁਕੀ ਹੋ, ਹੁਨ ਇਸਤੋਂ ਵਧਕੇ

ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਰੁਪਚਾਪ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੁਠ ਵਿਖਾ ਛਡਿਆ। ਹੁਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗਲਾਂ ਨਾਂ ਕੱਢਣ
ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਕਰਨ।

ਕਮਲਨੀ—(ਮੁਸਕਾਉਂਦੀ ਹੋਈ) ਆਪ ਦੀ ਭੀ ਇਹੋ
ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ?

ਭੈਰੋਂ—ਜਦੂਰ !

ਕਮਲਨੀ—ਤਾਂ ਵਿਚਾਰੀ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਨਾਲ ਆਪ ਚੰਗਾ
ਵਰਤਾਉ ਕਰਦੇ ਹੋ !

ਭੈਰੋਂ—ਇਸਦਾ ਦੋਸ਼ ਤਾਂ ਕੁਮਾਰ-ਉੱਪਰ-ਲਗਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕਮਲਨੀ—ਹਾਂ ਜੀ ਮਰਦਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਜੋ ਚਾਹੇ ਸੋ ਕਰ
ਵਿਖਾਵੇ, ਮੈਂ ਭੈਣ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਨੂੰ ਜਦੂਰ ਇਹ ਰਲ ਦਸਾਂਗੀ।

ਭੈਰੋਂ—ਤਦ ਤਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਹਸਾਨ ਵਜਾਉਂਗੀ।

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—(ਭੈਰੋਂ ਨੂੰ) ਤੂੰ ਤਾਂ ਮੈਵੇਂ ਨਿਕੰਮੀ ਛੇੜ ਛਾੜ
ਥਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਤੋਂ ਕੀ ਲਭ ?

ਭੈਰੋਂ—ਵਿਆਹਾਂ ਵੰਗਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋਇਆਂ
ਹੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—ਤੇਰਾ ਸਿਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਮਲਨੀ
ਨੂੰ। ਹਛਾਂ ਹੁਣ ਇਹ ਦਸੋ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਯਾਦ
ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ?

ਕਮਲਨੀ—ਹਰੇ ਰਾਮ ! ਕੀ ਹੁਣ ਮੈਂ ਅਜੇਹੀ ਭਾਰੀ
ਹੋਜਾਈ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਨਾ ਭੀ ਬੁਰਾ ਮਲੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਮਿਲਨਾ ਬੁਰਾ ਮਲੰਮ
ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਏਥੇ ਆਉਂਦਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ? ਇਹ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ
ਕੇਕੜ ਕੋਈ ਕੰਮ ਭੀ ਹੈ ਕਿ.....

ਕਮਲਨੀ—ਹੈ ਤਾਂ ਸਹੀ ।

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—ਕਹ ।

ਕਮਲਨੀ—ਆਪਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਜਦ ਤੋਂ ਏਥੇ ਆਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਖਰਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦਾ ਕੁਛ ਐਨ ਜਲ ਗ੍ਰਹਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ।

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ।

ਕਮਲਨੀ—ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਏਥੇ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਭੀ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕ ਮਿਤ੍ਰ ਨੇ ਤੰਬੂ ਆਦਿਕ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਉਥੇ ਹੀ ਉਹ ਆਪਣਾ ਭੋਜਨ ਰੱਖਣਗੇ ।

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—ਹਾਂ ਇਹ ਭੀ ਪਤਾ ਹੈ ।

ਕਮਲਨੀ—ਮੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਆਪ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਲਾਡਲੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਕੇ ਉਥੇ ਚਲੀ ਜਾਵਾਂ ।

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—ਕਿਉਂ ? ਏਥੇ ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਫਰ ਹੋ ?

ਕਮਲਨੀ—ਨਹੀਂ ਭਰਤਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਰ ਮਨਤਾ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਚਾਰ ਦਿਨ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਰਹਿਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ ।

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—ਹਾਂ ਇਹ ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੋ ਤੇ ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਆਗਿਆ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਪਾਸੋਂ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ ਜੋ ਆਗਿਆ ਦਵਾਂ ?

ਕਮਲਨੀ—ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਉਹ ਏਥੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਦਲੇ ਮੈਂ ਆਪਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਮਾਲਕ ਸਮਝਦੀ ਹਾਂ ।

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—(ਮੁਸਕਾਕੇ) ਫੇਰ ਤੂੰ ਉਹੋ ਰਸਤਾ ਫੜਿਆ ਹੈ । ਹਫ਼ਾ ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ ।

ਕਮਲਨੀ-ਤਾਂ ਮੈਂ ਭੀ ਆਪਣੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿਰੁੱਖ
ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੀ ।

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ-(ਭੈਰੋਂ ਨੂੰ) ਇਸਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਰੰਗ ਬੰਗ
ਬੇਖਦਾ ਹੈਂ ।

ਭੈਰੋਂ-ਵਿਆਹ ਹੋਜਣ ਤੇ ਭੀ ਇਹ ਆਪਣੀ ਨਹੀਂ
ਭੈਰਵਾਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ ?

ਕਮਲਨੀ-ਹਫਾ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਦੀ ਆਗਿਆ ਤਾਂ
ਕਰਦੇ ਹੋ ।

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ-ਉਹ ਕੀ ਕਰਦੀ ?

ਕਮਲਨੀ-ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਆਪ ਨਾਲ ਇਕ
ਅਨੋਖਾ ਠੱਠਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ।

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ-ਉਹ ਕੋਹਾ ਠੱਠਾ ਹੋਵੇਗਾ ?

ਕਮਲਨੀ-ਜੇ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਦੇਵਾਂ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਆਨੰਦ ਹੀ
ਕੀ ਰਹੇਗਾ ? ਜੇਸ ਆਪ ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਵੋ ਕਿ ਉਸ ਮਝੇਲ ਨਾਲ
ਆਪ ਕੁਸੇ ਨਹੀਂ ਹੋਵੋਗੇ ਫਾਵੇਂ ਉਹ ਕੋਹਾ ਭੇਜਾ ਹੋਵੇ ।

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ-(ਕੁਛ ਮੋੜਕੇ) ਹਫਾ ਮੈਂ ਕੁਸੇ ਨਹੀਂ ਹੋਵਾਂਗਾ ।

ਇਸਦੇ ਪਿਛੋਂ ਕੁਛ ਚਿਰ ਹੋਰ ਹਾਸੇ ਠੱਠੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ
ਕਰਕੇ ਸਭ ਉਠਕੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣੇ ਚਲੇ ਗਏ ।

ਨੌਵਾਂ ਕਾਂਡ

ਵਿਆਹ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਤੇ ਹਾਸੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਹੀ ਕਈ
ਮਾਤੇ ਬੀਤ ਗਏ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਛ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਾ ਹਾਂ ਕੌਰ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ

ਸਿੰਘ ਤੇ ਆਨੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕੁਛ ਰੰਜ ਭੀ
 ਸਹਾਰਨਾ ਪਿਆ। ਇਹ ਰੰਜ ਤੇ ਰੋਦਾਸੀ ਕਿਉਂ ? ਸ਼ਾਇਦ
 ਕਮਲਨੀ ਤੇ ਲਾਡਲੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੋਵੇ। ਜਿਸਤਰਾਂ ਕੋਰ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ
 ਸਿੰਘ ਕਮਲਨੀ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਓਸ ਦੇ ਵਿਆਹੇ ਜਾਣਾ ਸੁਣਕੇ ਦੁਖੀ
 ਹੋਏ ਹਨ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸੇਤਰਾਂ ਆਨੰਦ ਸਿੰਘ ਭੀ
 ਲਾਡਲੀ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋਏ ਕਿ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਲਾਡਲੀ ਦੀਆਂ
 ਅਤੇ ਕਮਲਨੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਬੜਾ ਫਰਕ ਹੈ, ਕਮਲਨੀ ਤਾਂ
 ਆਪ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਦਿਆ ਸੀ ਪਰ
 ਲਾਡਲੀ ਨੇ ਅਜੇਹਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਲਾਡਲੀ ਦਾ ਕਮਰਾ ਭੀ
 ਆਨੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਮਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ
 ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਮਲਨੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਸਨ ਓਸੇ ਦਿਨ
 ਆਨੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆਨੰਦ ਸਿੰਘ
 ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਸੀ ਪਰ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਨਾਲ। ਆਨੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ
 ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਪਲੰਗ ਤੇ ਲਟਿਆ ਹੋਇਆ ਕੁਛ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ
 ਕਿ ਨਾਲ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਕੁਛ ਖੜਾਕ ਹੋਇਆ, ਆਨੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ
 ਓਸ ਪਾਸ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਇਕ ਬੂਹਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਦਿਸਿਆ, ਆਨੰਦ ਸਿੰਘ
 ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਲਾਡਲੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਗੇ
 ਕਈ ਵਾਰੀ ਇਸ ਨੇ ਬੂਹਾ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਚਾਹਿਆ ਸੀ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ
 ਕੁਝ ਵੱਸਾ ਹੋਇਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੁਛ ਕਰਨ ਸਕਿਆ ਅਜ ਬੂਹਾ
 ਖੁਲ੍ਹਾ ਵਰਕੇ ਆਨੰਦ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਤੇ ਹੋਰੀ ਕ
 ਉਠਕੇ ਬੂਹੇ ਦੇ ਪਾਸ ਗਿਆ ਤੇ ਹਥ ਨਾਲ ਕੁਛ ਹੋਰ ਬੂਹਾ ਧਕਕੇ
 ਅਦਰ ਬਾਤੀ ਮਾਰੀ, ਲਾਡਲੀ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਪਈ ਜੋ ਇਸ ਸਮਾਦਾਨ

ਦੇ ਪਾਸ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਕੁਛ ਲਿਖ ਰਹੀ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਸਨੂੰ ਕੁਛ ਖਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਅੰਦਰ ਲਾਡਲੀ ਨੇ ਕੱਲਿਆਂ ਵੇਖਕੇ ਆਨੰਦ ਸਿੰਘ ਨਿਧੜਕ ਕਮਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਪੈਰਾਂ ਦਾ ਖੜਾਕ ਸੁਣ-
ਦਿਆਂ ਹੀ ਲਾਡਲੀ ਤੁਬਕੀ ਤੇ ਆਨੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਲ ਆਉਂਦੇ ਵੇਖਕੇ ਉਠ ਖਲੋਤੀ ਅਰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਕੇ ਮੁਥਕਰਾਂਉਂਦੀ ਹੋਈ ਬੋਲੀ:- ਆਪਣੇ ਬੁਹਾ ਕਿਸਤਰਾਂ ਖੋਹਲ ਲਿਆ?

ਆਨੰਦ-ਕਿਸੇ ਵੰਗ ਨਾਲ !

ਲਾਡਲੀ ਅੱਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਵੰਗ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ?
ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦਾਸੀ ਨੇ ਸਫਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਖੋਲਿਆ
ਸੀ ਜੋ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਭੁਲ ਗਈ ।

ਆਨੰਦ- ਹਛਾ ਜੇ ਇਸਤਰਾਂ ਭੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਹਰਜ ਹੈ ?

ਲਾਡਲੀ- ਨਹੀਂ ਹਰਜ ਕੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪ ਆਪਣੀ
ਮਿਲਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਲਾਚਾਰੀ.....

ਆਨੰਦ-ਲਾਚਾਰੀ ਕੋਹੀ ? ਕੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮਨ੍ਹੇ
ਕੀਤਾ ਸੀ ?

ਲਾਡਲੀ-ਮਨ੍ਹੇ ਕੀਤਾ ਹੀ ਸਮਝੋ, ਜਦ ਮੇਰੀ ਭੈਣ
ਕਮਲਨੀ ਨੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ
ਨਾਲ ਲਾਡਲੀ ਵਲ ਵੇਖਕੇ ਕਿਹਾ ਇਸਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ?

ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਆਹ ਕਰਾ ਲੈ ਤੇ ਜਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸੌਂਹ ਖਾਹ ਕਿ
ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਕਿਸੇ ਉਪਰੇ ਆਵਸੀ ਨਾਲ ਕਦੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਨਹੀਂ
ਕਰਾਂਗੀ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕਮਲਨੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋਣ ਲਗਾ ਸੀ
ਸ ਵੇਲੇ ਭੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਉਪਰ ਬਹੁਤ ਜੋਰ ਆਇਆ ਕਿ

(੧੦੦)

ਵਿਆਹ ਕਰਲੀ ਪਰ ਮੈਂ ਜੇਹੀ ਤੇਹੀ ਹੀ ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਸੌਂਹ ਖਾ
ਚੁਕੀ ਹਾਂ। ਗੱਲ ਕੀ ਇਸੇ ਬਦੇਰੇ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਉਸਦਾ ਕੁਛ ਸਗਡਾ
ਹੋ ਪਿਆ।

ਆਨੰਦ—(ਹੈਰਾਨ ਹੋਕੇ) ਕੀ ਕਮਲਨੀ ਦਾ ਵਿਆਹ
ਹੋ ਗਿਆ ?

ਲਾਡਲੀ—ਜੀ ਹਾਂ।

ਆਨੰਦ—ਕਿਸਦੇ ਨਾਲ ?

ਲਾਡਲੀ—ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੀ, ਆਪ ਨੂੰ
ਆਪੇ ਹੀ ਮਲੁੰਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਆਨੰਦ—ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਹੋਇਆ !!

ਲਾਡਲੀ—ਹਾਂ, ਪਰ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜੀਜਾ ਜੀ (ਗੋਪਾਲ
ਸਿੰਘ) ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੀ ਏਹੋ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ
ਅਜੇਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਪਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਸੋ ਭੈਣ ਕਮਲਨੀ ਦਾ
ਵਿਚ ਆਗਈ ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਾਫ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿਤੀ ਅਰ ਕਿਹਾ
ਕਿ ਜੇਹੀ ਹਾਂ ਤੇਹੀ ਹੀ ਰਹਾਂਗੀ।

ਆਨੰਦ—ਉਂ ਬਹੁਤ ਹਫਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਲਾਡਲੀ—ਮੈਂ ਇਸੇ ਲਈ ਸੌਂਹ ਖਾ ਚੁਕੀ ਹਾਂ।

ਆਨੰਦ—ਪਰ ਤੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਇਹ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ
ਉਮਰ ਵਿਆਹ ਹੀ ਨਾ ਕਰੇਂਗਾ ?

ਲਾਡਲੀ—ਹਾਂ।

ਆਨੰਦ—ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਲਾਡਲੀ—ਭਾਵੇਂ ਕੁਛ ਹੋਵੇ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੌਂਹ ਖਾ ਚੁਕੀ ਹਾਂ
ਅਰ ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਏਥੋਂ ਚਲੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਹਾਂ। ਕੇਵਲ

ਭੈਣ ਕਾਮਨੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਹੋ ਜਾਣ ਨੂੰ ਉਡੀਕ ਰਹੀ ਹਾਂ।

ਆਨੰਦ—ਫੇਰ ਕਿਥੇ ਜਾਵੇਂਗੀ ?

ਲਾਡਲੀ—ਆਪਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਭੀ
ਘਰੋਂ ਛੁੱਟ ਗਿਆ ਹੈ ਹੁਣ ਕੀ ਚਿੰਤਾ ਹੈ ?

ਆਨੰਦ—ਪਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੇਰਾ ਪਿਤਾ "ਨੂੰ"
ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਰੂਰ ਕਰੇਗਾ।

ਲਾਡਲੀ—ਇਸ ਵਲੋਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਨਹੀਂ ਸੰਨਾਂਦੀ।

ਲਾਡਲੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੜਾ ਦੁਖ
ਤੇ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ, ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੋਯਾ ਕਿ ਉਹ
ਤਕ ਲਾਡਲੀ ਨੇ ਖਲੋਤੇ ੨ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ
ਬੈਠਣ ਵਾਸਤੇ ਭੀ ਨਾ ਆਖਿਆ, ਸ਼ਾਇਦ ਇਸਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰਯੋਜਨ
ਹੋਵੇ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਦੀ। ਮੈਂ
ਅਨੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਰੋਜ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੁਛ ਸ਼ਰਮ ਨੇ ਭੀ
ਆ ਘੇਰਿਆ ਅਰ ਉਹ ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਕਿ "ਹਫਾ ਮੈਂ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ"
ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਲ ਮੁੜ ਆਇਆ।

ਆਨੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ
ਉਸਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਡਲੀ ਨੂੰ ਭੀ ਹੋਗਿਆ ਅਰ ਜਦ ਅਨੰਦ
ਸਿੰਘ ਮੁੜਕੇ ਜਾਣ ਲਗਾ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ
ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਦਾ ਮੇਰੇ ਤੇ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਉਹ ਭੀ ਹੁਣ ਹੋਰ ਵੰਗ ਦੇ
ਹੋਲਦੇ ਹਨ।

ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੇ ਹੋਰ ਹੈਰਾਨੀ ਵਿਚ
ਪਾ ਦਿਤਾ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿਛਾਹਾਂ ਮੁੜਕੇ ਦੇਖੀ ਨਜ਼ਰ
ਨਾਲ ਲਾਡਲੀ ਵਲ ਵੇਖਕੇ ਕਿਹਾ ਇਸਦਾ ਕੀ ਅਰਥ !

ਲਾਡਲੀ-ਇਹ ਦੱਸਣ ਦੀ ਸਾਮਰੱਥ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ।
ਹਾਂ ਜਦ ਆਪਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਾਫ਼ ਸਾਫ਼ ਆਪਨੂੰ
ਦੱਸ ਦੇਵਾਂਗੀ ਅਰ ਫੇਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੋ ਆਪ ਸਲਾਹ ਦੇਵੇਗੇ ਮੈਂ
ਮੰਨ ਲਵਾਂਗੀ।

ਇਸ ਫੇਕੜਲੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਕੁਛ ਆਸਾ
ਹੋਗਈ ਪਰ ਹੋਰ ਕੁਛ ਕਹਿਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਾ ਪਈ ਅਰ 'ਹੱਛਾ'
ਕਹਿਕੇ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ।

ਦਸਵਾਂ ਕਾਂਡ

ਵਿਵਾਹ ਦਾ ਸਭ ਸਾਮਾਨ ਤਿਆਰ ਹੋਗਿਆ ਪਰ ਲੋਕ
ਉਸੇਤਰਾਂ ਰੁਝੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਮਹਾਰਾਜ ਸੁਰੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ
ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਚੁਨਾਰਗੜ੍ਹ ਚਲੇ ਗਏ, ਤਲਿਸਮੀ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਸਭ
ਥੀਜਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਲਗ ਗਏ। ਇਸੇ ਹੀ ਰਾਤ ਉਸ ਮਕਾਨ ਦਾ ਰਸਤਾ
ਸੀ ਜੋ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਨੇ ਉਸੇ ਢੰਗ ਤੇ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ ਜੇਹੇ ਮਕਾਨ
ਵਿਚ ਕੁਮਾਰ ਤੇ ਹੋਰ ਏਯਾਰ ਹੱਸਦੇ ੨ ਛਾਲ ਮਾਰ ਗਏ ਸੀ।

ਇਹ ਮਕਾਨ ਵੀਹ ਰਾਜ ਲੰਮਾ ਤੇ ਏਤਨਾ ਹਾ ਚੌੜਾ ਸੀ
ਉਚਾਈ ਲਗ ਭਗ ਚਾਲੀ ਹੱਥ ਤੋਂ ਕੁਛ ਉੱਚੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਚੌਰਾਂ
ਪਾਸਿਆਂ ਦੀ ਕੰਧ ਬੜੀ ਸਾਫ਼ ਸੀ ਅਰ ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬੂਹੇ ਦਾ
ਚਿੰਨ੍ਹ ਨਹੀਂ ਵਿਸਦਾ ਸੀ। ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਨ ਲਈ
ਢੋਲੀਆਂ ੨ ਪੌੜੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਜਿਸਦੇ ਚੌਰੀ ਪਾਸੀਂ
ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਸੀਖਾਂ ਦਾ ਜੰਗਲਾ ਸੀ ਉਸੇ ਪਾਸੇ ਕੰਧ ਤੇ ਮੋਟੇ ੨
ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ—“ਜੇ ਆਦਮੀ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਪੌੜੀਆਂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵੇਗਾ ਅਰ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰਕੇ

ਓਥੋਂ ਦਾ ਹਾਲ ਵੇਖਕੇ ਹੇਠਾਂ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵੇਗਾ ਅਰ ਨੰਦਰ
ਯਾਤੀ ਮਾਰਕੇ ਓਥੋਂ ਦਾ ਹਾਲ ਵੇਖਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੌੜੀਆਂ ਰਸਤੇ ਹੀ
ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਆਵੇਗਾ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਲੱਖ ਰੁਪਯਾ ਇਨਾਮ
ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।”

ਇਸ ਇਮਾਨਦਾਰ ਤੇ ਇਸ ਲਿਖਤ ਨੇ ਸਭਨੀ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ
ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ ਅਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਆਦਮੀ ਇਸਦੇ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਨ ਤੇ
ਇਨਾਮ ਮਿਲਨ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਵਿਚ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਰਹੇ ਸਨ
ਪਰੰਤੂ ਪੌੜੀਆਂ ਦਾ ਬੁਹਾ ਬੰਦ ਸੀ ਅਰ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਨਿਸ਼ ਨੂੰ
ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਂਦੇ ਸਨ ਅਰ ਇਹ ਕਹਿਕ ਸਭਨੀ ਨੂੰ
ਧੀਰਜ ਦੇਂਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜੰਦ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਬੁਹਾ ਖੁਲੇਗਾ ਅਰ
ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਬਰਾਬਰ ਖਲਾ ਰਹੇਗਾ।

ਦੁਨਾਰਗੜ ਤਕ ਸੜਕ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸੀਂ ਬੜੀ ਸਜਾਵਟ
ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਬੁਰਜ ਬਨਾਏ
ਗਏ ਸੀ ਬੜੀ ੨ ਦੁਰ ਤੇ ਵਾਜੇ ਵਸਤੇ ਨੌਬਤਖਾਨਾ ਬਨਾਇਆ
ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਹਰਇਕ ਨੌਬਤ ਖਾਨੇ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਉੱਚਾ ਮਕਾਨ
ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਇਕ ਦੋ ਕੈਦੀ ਬੈਠਾਉਣ ਲਈ ਥਾਂ ਬਨਾਈ ਗਈ ਸੀ
ਅਰ ੨ ਕੈਦ ਦਾ ਵਿਥ ਤੇ ਸਭਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਤਮਾਸ਼ੇ ਤੇ ਮੁਸਰੇ
ਤੇ ਭੰਡਾਂ ਦੇ ਜਲਸੇ ਲਾਏ ਗਏ ਸਨ, ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਣ
ਚਾਨਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਰ ਉਹ ਵੇਖਣੀ ਜੋ
ਕੁਮਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਲਿਸਮਾਨ* ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਦੁਨਾਰਗੜ
ਕਿਲੇ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਦੁਰਜ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ
ਜਿਸਦਾ ਚਾਨਣ ਇਸ ਤਲਿਸਮਾਨੀ ਮਕਾਨ ਤਕ ਬੜਾ ਚੰਗਾ

ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਪਾਠਕ ਜੀ ਅਸੀਂ ਜੰਦ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਤੇ ਧੂਮ ਧਾਮ ਲਿਖਕੇ ਸਮਾਂ ਨਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਆਪ ਆਪ ਹੀ ਸੋਚ ਲਵੋ ਕਿ ਕੁਮਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਕਹੀ ਕੁ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਕੇਵਲ ਇਹੋ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੰਦ ਬੜੀ ਧੂਮ ਧਾਮ ਨਾਲ ਚਲਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤੁਰੀ ਅਗ ਅਗ ਵਾਸੇ ਢੇਰ ਢੇਰੀ ਸਵਾਰ ਤੇ ਤੋਪਖਾਨਾ ਸੀ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਬੜੇ ਸਿੰਗਾਰ ਹੋਏ ਹਾਥੀ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਕੁਮਾਰ ਸਨ ਤੇ ਨਾਲ ਹਾਥੀਆਂ ਉਤੇ ਹੀ ਬਾਕੀ ਸਭ ਘਰ ਵਾਲੇ ਤੇ ਪਾਹੁਣੇ ਫੇਰ ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਅਹਲਕਾਰ ਸਨ ਅੰਤ ਵਿਚ ਫੌਜ ਸੀ ਪਹਿਲੇ ਨਿਯਾਨ ਤੋਂ ਲੰਕੇ ਕੁਮਾਰਾਂ ਦੇ ਹਾਥੀ ਤਕ ਵਾਸੇ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਹੁਨਰ ਦਿਖਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਜੰਦ ਬੜੇ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਦਿਕਾਣੇ ਪਹੁੰਚੀ ਅਰ ਕੌਰ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਆਨੰਦ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਤੇ ਕਾਮਨੀ ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭੀ ਦਿਲ ਖੋਲਕੇ ਵਿਤੋਂ ਬਾਹਰ ਖਰਚ ਕੀਤਾ, ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਪਹਿਰ ਦਿਨ ਬੜੇ ਮਹਾਹਾਜ ਸੁਰੇਦ ਸਿੰਘ ਦੇਵੇ ਭੇਲੀਆਂ ਲੋਕ ਹੁਨਾਨ ਗਏ ਨੂੰ ਮੁੜ ਗਏ।

ਹੁਨਾਰ ਗੜ੍ਹ ਪਹੁੰਚਕੇ ਓਥੋਂ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਪਾਹੁਣੇ ਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕ ਜਲਸੇ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਰੁਝ ਗਏ। ਓਧਰ ਤਲਿਸਮੀ ਮਕਾਨ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਲਖਰੂਪਸ਼ਾ ਇਨਾਮ ਲੈਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਵਿਚ ਚੜਨਾ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਕੋਈ ਕੰਧ ਦੇ ਉਪਰ ਚੜਕੇ ਅੰਦਰ ਵੱਲ ਵੇਖਦਾ ਉਹ ਕਿਸੇਤਰਾਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਨਾ ਸੰਭਾਲ ਸਕਦਾ ਅਰ ਖਿੜ ਖਿੜਕੇ ਹੱਸਣ ਦੇ ਪਿਛੋਂ

ਅੰਦਰ ਵਲ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦੇਦਾ ਤੇ ਕਈ ਘੋਟੇ ਪਿਛੋਂ ਤਲਿਸਮ ਦੀ ਵਰੀ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਰਸਤੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ।

ਬਸ ਵਿਆਹ ਦਾ ਏਹੋ ਹਾਲ ਲਿਖਕੇ ਸੁਹਾਗ ਰਾਤ ਦੀ ਇਕ ਅਨੋਖੀ ਗੱਲ ਦਾ ਹਾਲ ਲਿਖਕੇ ਬਾਈਵਾਂ ਭਾਗ ਸਮਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਸਾਦਵਾਂ ਕਾਂਡ

ਅਜ ਕੋਰ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਆਨੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਕੋਈ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ੨ ਦੁਪ ਭੋਗ ਕੇ ਅਜ ਮਨ ਦੀਆਂ ਮੁਹਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਰਾਤ ਅਧੀ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਜਾ ਚੁਕੀ ਹੈ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਸਜੇ ਹੋਏ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਇਕ ਧਰੀ ਨਰਮ ਤੇ ਉੱਚੀ ਗੋਦੀ ਤੇ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਤੇ ਕੋਰ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਠ ਹੋਏ ਨਜ਼ਾਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਰ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭੀ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਉਮੰਗ ਹਨ ਅਰ ਉਹ ਅਜ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਸੋਭਾਗਤ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਫੇਰ ਭੀ ਲਜਿਆ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੂੰਹ ਘੁੰਡ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਕੱਢ ਸਕਦੀ, ਭਾਵੇਂ ਅੱਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲ ਚੁਕੀ ਹੈ ਕਲਾਂ ਭੀ ਕਰ ਚੁਕੀ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਅਜ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਮਿਲਨ ਤੇ ਭੀ ਬਟ ਪਟ ਮੂੰਹ ਵਿਖਾਉਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ, ਕੁਮਾਰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਮਝਾਕੇ ਉਸਦੀ ਲਜਿਆ ਦੂਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕੁਛ ਸਫਲਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਕਹਿਣ ਤੇ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਇਕ ਅੱਧੀ ਗੱਲਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਭੀ ਧੜਕਦੇ ਹੋਏ ਮਨ। ਨਾਲ ਕੁਮਾਰ ਨੇ

ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਹੀ ਅਜੇਹਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਵੇਲੇ
ਇਸਦੀ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਲਹਿੰਦੀ ਤਾਂ ਘੰਟੇ ਦੇ ਘੰਟੇ ਦੇ ਅਦਰ ਲਹਿ
ਦੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਾਂ ਸ਼ਵੇਰ ਹੁੰਦੇ ਤਕ ਆਪੇ ਠੀਕ ਹੋਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਨੂੰ
ਵੇਹੇ ਹੀ ਹੋਇਆ।

ਇਸਦੇ ਪਿਛੋਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਫੇੜ ਫਾੜ ਹੋਈ ਤੇ ਕੀ
ਹੋਇਆ ਸੋ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਸਕਦੇ, ਹਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਾ ਹਾਲ
ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਖਾਂਗੇ ਜਦ ਪਹੁ ਛੁਟ ਚੁਕੀ ਸੀ ਤੇ ਦੋਲੀ ੨ ਚਾਲਣ
ਸਭ ਪਾਸੋਂ ਖਿਲਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪ੍ਰਭਾਕਾਲ ਵਾਣ ਵਾਲੀ ਨਫੀਰੀ
ਵੀ ਅਵਾਜ਼ ਨੇ ਰੋਹ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਾ ਵਧਾ,
ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਜੋ ਕੋਰ ਦੇ ਕੋਲ ਸੁਤੀ ਹੋਈ ਸੀ ਉਠਕੇ ਮੂੰਹ ਧੋਣ ਲਈ
ਥੋਂਕੀ ਵਲ ਗਈ ਜਿਸਦੇ ਪਾਣੀ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਾਣੀ
ਮੂੰਹ ਤੇ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਵੇਖਕੇ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਬੋਲੀ ਹੈ—
ਇਹ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ ?

ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਨੇ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਰ
ਉਹ ਉਠਕੇ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਦੇ ਪਾਸੋਂ ਗਿਆ ਅਰ ਚੁਛਿਆ ਕਿਉਂ ਕੀ
ਹੋਇਆ ਹੈ ?

ਕਿਸ਼ੋਰੀ—ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਕੀ ਹਾਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ?

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—ਕੁਛ ਭੀ ਨਹੀਂ।

ਕਿਸ਼ੋਰੀ—(ਨਥ ਦਸਕੇ) ਇਹ ਰੰਗ ਕਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਪਾਣੀ
ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਲਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—ਰੰਗ ਲਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੋਈ
ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ, ਤੂੰ ਆਪ ਹਾਂ ਸੋਚ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਰੰਗ ਲਾਉਣ
ਨਾਲ ਕੀ ਲਾਭ ਤੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਰੰਗ ਲਾਇਆ ਹੀ ਕਿਉਂ ?

ਕਿਸ਼ੋਰੀ—(ਮੂੰਹ ਤੇ ਪਾਣੀ ਪਾਕੇ) ਐਹ ਦੇਖੋ ਚੰਗ ਲਖ
ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਫੰਗ
ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਪਰ ਤੂੰ ਜਰਾ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਤੱਕ ਤਾਂ ਸਹੀ ।

ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਜੋ ਗਤ ਭਰ ਕਮਾਰ ਦੇ ਪਾਸ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ
ਸ਼ਰਮ ਲਾਹ ਚੁਕੀ ਸੀ ਬਲੀ ਵਖੋ ਇਹ ਕਿਸਦੀ ਕਰਤੂਤ ਹੈ ?

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—(ਹੋਰ ਭੀ ਹੇਰਾਨ ਹੋਕੇ) ਫੰਗ ਲਹਿਣ ਕਰਕੇ
ਤੇਰਾ ਰੋਹਰਾ ਭੀ ਕੁਛ ਬਦਲਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ ਜਰਾ ਚੰਗੀਤਰਾਂ
ਮੂੰਹ ਧੋ ਸੁਟ ।

ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਨੇ “ਦੰਗਾ” ਕਹਿਕ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਮੂੰਹ ਧੋਕੇ
ਪ੍ਰੀਤਿ ਮਾ ਅਰ ਕਿਹਾ ਵੇਖੋ ਹੁਣ ਚੰਗਾ ਲਖ ਗਿਆ ਹੈ ?

ਕਮਾਰ—(ਪ੍ਰੀਤਿ ਮਾ) ਹੁਣ ਤਾਂ ਤੂੰ ਸਭ ਕਮਲਨੀ ਨਜ਼ਰ
ਆਉਂਦੀ ਹੈਂ ! ਇਹ ਕੀ ਗਲ ਹੈ ?

ਕਿਸ਼ੋਰੀ—ਕਮਲਨੀ ਤਾਂ ਹਾਂ ਹੀ ਪਹਿਲੇ ਕੋਈ ਹੋਰ
ਮਲੁੰਮ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ?

ਕਮਾਰ—ਪਹਿਲਾਂ ਤੇ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਮਲੁੰਮ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜਾਂਵੇਂ
ਗਤ ਨੂੰ ਘੁੰਡ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸੁਰਤ ਚੰਗੀਤਰਾਂ ਨਹੀਂ ਵੇਖੀ
ਸੀ ਪਰ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕਸ ਹੋਰ ਇਸਦੀ ਦੇ ਹੋਨ ਦਾ ਸੰਦੇਹ
ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪਰ ਸੱਚੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ
ਖੇਡਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ।

ਕਮਲਨੀ—(ਜਿਸਨੂੰ ਹੁਣ ਏਹੋ ਲਿਖਣਾ ਠੀਕ ਹੈ) ਮੈਂ
ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਸਗੋਂ ਆਪ ਧੋਖਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ ਭਲਾ ਇਹ ਦਸੋ
ਕਿ ਜੇ ਆਪਣੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਸਮਝਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਇਤਨੀ ਹਿੰਮਤ

ਕਿਸਤਰਾਂ ਹੋਈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਆਪਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—ਕੋਹੀਆਂ ਪਾਗਲਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਹੋਂ !
ਜੇ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਸ਼ੇਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤਾਂ ਕੀਤੂੰ ਸ਼ੇਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ।

ਕਮਲਨੀ—ਜੇ ਆਪਨੇ ਮਨੂੰ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਸਮਝਿਆ ਸੀ ਤਾਂ
ਆਪ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਉਠ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਜਦ ਆਪ ਜਾਣਦੇ
ਹੋ ਕਿ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀ ਗਈ ਹੈ ਅਰ ਉਸਦੇ
ਪਾਸ ਬੈਠਣ ਦਾ ਆਪ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ।

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—ਕੀ ਮੈਂ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ? ਸਗੋਂ ਤੈਨੂੰ
ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਉਠ ਜਾਂਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਤੂੰ
ਕਮਲਨੀ ਸੀ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਪਰਾਏ ਪੁਰਖ ਪਾਸ ਬੈਠਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ
ਚਾਹੀਦਾ।

ਕਮਲਨੀ—(ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਫ਼ੌਪ ਭਰਿਆ ਮੂੰਹ ਬਣਾਕੇ)
ਫੇਰ ਆਪ ਉਹੋ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ! ਆਪ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੀ
ਸਮਝ ਰਹੇ ਹੋ ? ਆਪ ਜਰਾ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਤਾਂ ਖੋਲ੍ਹੋ ਵਿਚ ਵੇਖੋ
ਕਿ ਆਪ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਦੇ ਪਤੀ ਹੋ ਜਾਂ ਕਮਲਨੀ ਦੇ (ਆਲੇ ਵਿਚੋਂ
ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਚੁਕ ਕੇ ਤੇ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ) ਦਸੋ ਆਪ ਕੌਣ ਹੋ ? ਮੈਂ
ਜਿਉਂ ਆਪਦੇ ਪਾਸੋਂ ਉਠ ਜਾਂਦੀ।

ਹੁਣ ਤਾਂ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਕੋਈ ਹੱਦ ਨਾ ਰਹੀ
ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਵੇਖਣ ਤੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਬੜਾ
ਫਰਕ ਵੇਖਿਆ ਇਹ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਕੋਹੋ ਜੇਹੀ ਸੂਰਤ
ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਜਰੂਰ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਸੀ ਕਿ ਸੂਰਤ ਵਧਾਈ ਗਈ
ਹੈ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਹੀਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ। ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ
ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਚਲਾਕੀ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ

ਕਮਲਨੀ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਨਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਕਮਲਨੀ
 ਵਿਚਾਰੀ ਦਾ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਫੇਰ ਭੀ ਕਮਲਨੀ ਨੂੰ
 ਅੱਜ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਵੇਖਕੇ ਸਮਝ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਭੀ
 ਖ਼ਜ਼ੇ ਅਚੰਭੇ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਘਰ ਆਉਣ ਵੇਲੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ
 ਨਹੀਂ ਟੋਕਿਆ ਤਾਂ ਕੀ ਘਰ ਆਉਣ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਮੇਰੀ ਸੂਰਤ
 ਬਦਲੀ ਗਈ ? ਇਹ ਕਿਸਤਰਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਦੋਹੇ ਜੋਹੀਆਂ
 ਗਲਾਂ ਸੋਚਦਾ ੨ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਮਲਨੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਲ ਵੱਖਣ
 ਲਗ ਪਿਆ। ਕਮਲਨੀ ਨੇ ਬੀਬਾ ਹਥੋਂ ਰਖਕੇ ਕਿਹਾ ਹੁਣ ਦਸੋ
 ਕਿ ਆਪ ਕੌਣ ਹੋ ? ਇਸਦੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ
 ਕਿਹਾ:-ਹੁਣ ਹੁਣ ਮੈਂ ਭੀ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਧੋਂਦਾ ਹਾਂ।

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਧੋਤਾ ਅਰ ਰੁਮਾਲ
 ਨਾਲ ਪੂੰਝਣ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਕਿਹਾ ਹੁਣ ਦੱਸੋ ਕਿ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ ?

ਕਮਲਨੀ-(ਘਬਰਾਕੇ) ਹੈਂ ! ਇਹ ਕੀ ਦੋਸ਼ ?
 ਆਪ ਤਾਂ ਸਚ ਮੁਚ ਵਧੇ ਕੁਮਾਰ ਹੋ ! ਪਰ ਤੁਸੀਂ
 ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਅਜੇਹਾ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ? ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਛ ਧਰਮ ਦਾ
 ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਹੋਇਆ ? ਹੁਣ ਦਸੋ ਮੈਂ ਕਿਸ ਜੋਗ ਹਰੀ ਹੁਣ ਮੈਂ
 ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸਤਰਾਂ ਮੂੰਹ ਫਿਖਾਵਾਂਗੀ ?

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ-ਜਿਥੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਬੇਸ਼ਕ ਮਾਰੇ
 ਜਾਣਦੇ ਯੋਗ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਓਸਨੂੰ ਕਦੇ ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ
 ਭਝਾਂਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਨਸ਼ਟ
 ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਰ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰ ਸਕਦਾ।
 ਪਰ ਇਹ ਦਸ ਕਿ ਅੱਜ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਵੇਖਕੇ ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ
 ਕੁਛ ਸੰਦੇਹ ਨਾ ਹੋਇਆ —

ਕਮਲਨੀ-ਸੰਦੇਹ ਕਿਸਤਰਾਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪਣੇ
ਵਾਂਗ ਅਜ ਮੇਰੀ ਭੀ ਸੁਹਾਗ ਦਾਤ ਸੀ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੀ
ਕਿ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ। ਪਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਿਸਤਰਾਂ ਮੇਰੇ
ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਕਿਸਰੀ
ਨਾਲ ਭੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਅਰ ਉਹ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਪਾਸ
ਪੁਚਾਈ ਗਈ ਹੋਵੇ।

ਕਮਲਨੀ ਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੇ ਤਾਂ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਹਰੀ ਸਹੀ
ਸੁਧ ਭੀ ਮਾਰ ਦਿਤੀ ਜਿਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸੋਚ ਭੀ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ
ਢੁਰੀ ਸੀ ਉਹ ਸਮਝਾਕੇ ਕਮਲਨੀ ਨੇ ਅਨਰਥ ਮਾਰਿਆ।
ਵਿਆਹ ਹੋਜਾਣ ਤੇ ਭੀ ਕਿਸਰੀ ਕਿਸ ਚਪਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਪਾਸ ਭੱਜੀ
ਜਾਵੇ ॥ ਕੀ ਕੁਮਾਰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੁਹਾਰ ਸਕਦਾ ਸੀ ? ਕਦੀ
ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸੋਚਿਆਂ ਹੀ ਉਸਦਾ ਸ਼ੀਰ ਕੰਬਣ ਲਗ ਪਿਆ
ਅਰ ਉਸਨੇ ਪਾਬਰਾਕੇ ਕਮਲਨੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ:-ਇਹ ਤਾਂ ਤੂੰ ਠੀਕ
ਕਿਹਾ ਹੈ ਅਚੰਭਾ ਨਹੀਂ ਜੋ ਅਜੇਹਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਪਰ ਜੇ ਅਜੇਹਾ
ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਓਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਢ ਸੁਟਾਂਗਾ। ਇਹ ਕਹਿਕੇ
ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਲਵਾਰ ਚੁਕ ਲਈ ਤੇ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਲਗਾ
ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਮਲਨੀ ਨੇ ਕੁਮਾਰ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜ ਲਿਆ ਅਰ
ਕਿਹਾ:-ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ ! ਜਰਾ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਸੁਣ ਲਵੇ।

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ-ਕਹੋ।

ਕਮਲਨੀ-ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਨਸ਼ਟ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰੰਤੂ ਕੋਈ
ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿਚ ਮਰਦਾਂ ਲਈ ਕੋਈ
ਵਡੀ ਪਾਬੰਧੀ ਨਹੀਂ ਲਾਈ ਗਈ ਪਰ ਇਸਤੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਿਸੇ
ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ, ਆਪਣੇ ਲਈ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਸਚਿਤ ਹੈ ਮੇਰੇ ਲਈ

ਤਾਂ ਕੜੀ ਪ੍ਰਸਚਿਤ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਿਸਨੂੰ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸ਼ਾਪ ਹੋ ਸਕਾਂ
 ਇਹ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ ਤੇ ਆਪਨੂੰ ਉਤਨਾ
 ਕ੍ਰੋਧ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜਿਤਨਾ ਇਹ ਸੋਚਕੇ ਕਿ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਦੀ ਭੀ
 ਇਹ ਵਸਤੂ ਹੋਵੇਗੀ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਕਿਉਂ ਕੀ ਮੇਰਾ
 ਪਤੀ ਨਿਰਬਲ ਹੈ ? ਕੀ ਉਹ ਭੀ ਆਪਣੀ ਤਰਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ
 ਨਾ ਆਇਆ ਹੋਵੇਗਾ ਅਰ ਕੀ ਉਹ ਤਲਵਾਰ ਲੈਕੇ ਮੇਰੀ
 ਤੇ ਆਪਣੀ ਬੇਜ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ? ਆਪ
 ਕਾਹਲੀ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹੋ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਏਥੇ ਆਉਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ
 ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਕ੍ਰੋਧੀ ਹੈ ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪ ਉਸਦੇ
 ਸਾਹਮਣੇ ਗਿਰੀ ਨੀਵੀਂ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੀ।

ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਰੰਜ ਤੇ ਰੰਜ ਅਰ ਸ਼ੋਕ ਤੇ
 ਸ਼ੋਕ ਦਾ ਸੀ। ਕਮਲਨੀ ਦੀ ਛਕੜਲੀ ਗਲ ਨੇ ਹੋਰ ਹੀ ਪਲਟਾ
 ਦੇ ਦਿਤਾ। ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਇਕ ਹਾਉਕਾ ਭਰਕੇ ਕਿਹਾ:—ਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ
 ਤੂੰ ਇਹ ਕੀ ਕੀਤਾ ? ਮੈਂ ਅਜੇਹਾ ਕੀ ਪਾਪ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸਦੇ
 ਬਦਲੇ ਇਸ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਥਾਂ ਤੈਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਦੁਖ ਦਿਤਾ ਹੈ) ਹੁਣ ਮੈਂ
 ਕੀ ਕਰਾਂ ? ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਹਥੀਂ ਆਪਣੀ ਗਿਰੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਵੱਢ
 ਸੁਟਾਂ ? ਕੀ ਆਤਮਘਾਤ ਦਾ ਪਾਪ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਸਿਰ
 ਨਹੀਂ ਲਗੇਗਾ ?

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਸਿੰਘ—ਅਜੇ ਇਹ ਗਲ ਖਹਿ ਹੀ ਰਿਹਾ ਸੀ
 ਕਿ ਕਮਰੇ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਸੂਹਾ ਜਿਸਨੂੰ ਕੁਮਾਰ ਬੰਦ ਸਮਝਦਾ ਸੀ
 ਖੁਲਾ ਅਰ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਤੇ ਕਮਲਾ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਦਿਸੀਆਂ
 ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਭੀ ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਓਲਾਂਭਾ ਲੈਕੇ
 ਆਈ ਹੋਵੇਗੀ ਪਰ ਉਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਹਸਦੀਆਂ ਵੇਖਕੇ ਕੁਮਾਰ ਦੇ

(੧੧੨)

ਅੰਤਰੇ ਦੀ ਕੋਈ ਹੋਣ ਨਾ ਰਹੀ, ਅਰ ਕਿਸੇਰੀ ਤੇ ਕਮਲਾ
ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਕਮਲਾ ਦੀ ਖਿਤ ਖਿਤਾ ਕੇ ਹੋਸ ਪਈ, ਅਰ
ਕਿਸੇਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਲਗੀ ਲੇ ਭੈਣ ਜਸ ਮੇਂ ਤੇਰੇ ਪਤੀ ਨੂੰ
ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਇਸਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ:-
ਤੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ ਅਜ ਵੀ

ਕੀ ਗਲ ਹੈ !! ਇਤਿ

(ਅਗੇ ਲਈ ਦੇਖੋ ਸੰਤਿਤ ਛਾਨ ੨੩)

ਕਾਰੋਨੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਵਰਕਸ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ
ਗਾਈ ਸੁਧਾ ਸਿੰਘ ਮੈਨੇਜਰ ਤੇ ਪ੍ਰਿੰਟਰ ਦੇ
ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾਲ ਛਪਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਯਾ।

+: ੦ :+

卷之四

一、論學問之要
二、論道德之基
三、論經濟之理
四、論政治之制
五、論法律之條
六、論教育之方
七、論藝術之妙
八、論科學之精
九、論宗教之真
十、論社會之公

ਨਾਵਲ

ਕੁਸਮ ਲਤਾ

ਇਹ ਦੇਵ ਦਾਤਾ ਦੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਚਾਰ ਹਿੱਸੇ
ਵਿਚ ਅਜੀਬ ਨਾਵਲ ਦੇ ਢੰਗ ਵਿਚ ਛਪ ਕੇ
ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਇਹ ਅਜਈ ਸ਼੍ਰਾਦਲੀ
ਤੇ ਪੜਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ੨ ਪੜ੍ਹੇ ਅਨੰਦ ਤੇ
ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਦਿਲ ਖਿਚਵੇਂ
ਅਯਾਰਾਂ ਦੇ ਹਾਲ ਹਨ ਕਿ ਪੜਨ ਵਾਲਾ ਹੀ
ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ ਗਲ ਕੀ ਦਿਲ ਨੂੰ ਚੱਕਰ
ਦੇਨ ਵਾਲੇ ਅਜੀਬ ੨ ਹਾਲ ਹਨ ਜੇ ਚੰਦ੍ਰਕਾਂਤਾ
ਪੜੀ ਜੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਵਲ ਨੂੰ ਮੰਗਵਾਕੇ ਪੜ੍ਹੋ
ਉਸ ਤੋਂ ਕਈ ਹਿੱਸੇ ਵੱਧ ਅਨੰਦ ਨ ਆਵੇ ਤਾਂ
ਸਾਡਾ ਜਿਮਾਂ ਹੈ । ਮੁੱਲ ਫੀ ਭਾਗ ॥)

ਪਤਾ—ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ

ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਾਲੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

